

TARTALOM Mécses a te igéd

VARGA GYÖNGYI: *Az Alapszó* 241

Tanulmányok

REUSS ANDRÁS: *Régi viták felizzó parazsa. Néhány szempont Jézus halálának értelmezéséhez* 242

Kitekintés

LUKÁCS LÁSZLÓ: *Az ökumené egykor és ma – katolikus szemmel* 251

SZABÓ LAJOS: *Az ökumené egykori lendülete és mai értelme – evangélikus szemmel* 256

Figyelő

SEBEN GLÓRIA: *Menedékház – a hely, ahová behúzódhatok a szélvész elől* 261

Könyvajánló

HAFENSCHER KÁROLY (ID.): *József Attila a késői pályatársak szemével* 262

MIKLÓSNÉ SZÉKÁCS JUDIT: *„A legfontosabb csodálkozni azon, amin csodálkozni kell* 264

Az igehirdető műhelye

DEÁK ÁGOTA: *Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap (1Móz 32,14.21b–31)* 265

BARANYAY CSABA: *Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap (Lk 16,10–12)* 269

HEGEDŰS ATTILA: *Szentháromság ünnepe után 5. vasárnap (Lk 8,16–18)* 271

KOVÁCS LÁSZLÓ ATTILA: *Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap (Lk 3,7–14)* 274

SCHALLER BERNADETT: *Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap (Jn 12,44–50)* 277

Az Alapszó

VARGA GYÖNGYI

„Ezt mondja az Úr, a te megváltód, Izrael szentje: Én, az Úr, vagyok a te Istened, arra tanítalak, ami javadra válik, azon az úton vezetlek, amelyen járnod kell.” (Ézs 48,17)

Martin Buber az Örökkévalóról és az emberről szóló „örökkévaló” könyvében – az *Én és Te* címűben – ezt írja: „Az Én-Te alapszót csak egész lényével mondhatja ki az ember. Önmagam egész lényé koncentrációja és összeolvadása soha nem történhet általam, és soha nem történhet nélkülem. A Te által leszek Én-né. S hogy Én-né leszek, mondom: Te. Minden valóságos élet – találkozás.”

Buber arról beszél, hogy amikor kimondjuk az alapszót: Te, ez mindig magába foglalja a megszólított igenlését, létének tiszteletteljes elfogadását. Az, hogy minden önzésünk, minden bizalmatlanságunk és behatároltságunk ellenére mégis megtörténik velünk, közöttünk ez a találkozás, nem más, mint a kegyelem. „A Te a kegyelem által találkozik velem – hiába keresném, hogy megtaláljam.”

A találkozás ereje a Szó: héberül a *dabar*, görögül a *logosz* – a teremtő, kereső, megszólító, hívó, elindító szó. *Ani hu – én vagyok az*: a legerősebb kijelentés a Bibliában. Második Ézsaiás a babilóniai fogságban az Örökkévaló követe, emberi hangja. Amikor kimondja a Szót, egész lényével közvetíti a Lét erejét, a valóságos Életet.

Századokkal később a Názáreti mondja ki ugyanezt, egész lényével, az Abbával való egysége tudatában, s akkor a szóval ezt üzeni: ahol én vagyok, ott van, ott jelen van az Isten.

Ani hu – én vagyok az. Isten szól és szólít. Kapcsolatba lép az emberrel a kegyelem. Nem távoli, hanem velünk összetartozó, nem embertelen és emberidegen, hanem nagyon is nekünk való, értünk való. Isten, azt gondolom, valójában a minket szólító Szava révén válik *Istenünkké*. Azzal, hogy kapcsolatot teremt velünk. És azzal, hogy választ vár, szót vár tőlünk is.

A *Haszid történetek*ből egy rövid aforizma ezt így hozza közel: „A kobryni Mose rabbi tanította: Ha Istennek mondasz egy szót, igyekezzél minden porcikáddal abba a szóba behatolni. Egyik hallgatója megkérdezte: – Hogyan lehetséges, hogy egy nagy ember olyan kis szóba befér? – Aki magát nagyobbknak képzei, mint a szó, arról mi nem beszélünk – mondta a caddik.”

A nagy Szó, az Alapszó: Isten maga. A *dabar* dolgot, ügyet, cselekedetet is jelent. Ez a teremtő, megelevenítő ige: szóesemény. És ami még érdekesebb: rokonságban van a *midbar* – a puszta szavával. Bár a puszta a csönd vidéke, Isten mégis itt, a némaság, a kétely földjén, a sivárságban, az Édentől keletre kiált az embernek. Ott keresi őt, ott szól longatja, ott teremt vele kapcsolatot.

A puszta választja el Izraelt otthonától: a kietlen föld mégis az Istennel való találkozás helyszíne lehet! Mózes 5. könyvében az intelmek sorában találkozunk egy mondattal: „Az Úr tudta, hogy itt jársz e nagy pusztaságban.” (5Móz 2,7) És ha ő „tudja”, akkor jelen is van ott erejével, vigasztalásával.

Éppen ezt a mondatot kaptam útravalóul, amikor a teológiára mentem. Csak lassacskán tapogattam ki az értelmét. Voltak pusztaságok akkor is, és vannak azóta is. Voltak pusztába kiáltott szavak, nagy csöndek. És átélhettem a hallgatás falán áttörő szó erejét. Eddigi életem során sokat tanulhattam lelkésztársaimtól a Szó erejéről, a hiteles hit ajándékáról. Azt hiszem, sejtem már, hogy miként is működik ez a csoda: bár én a „szavam adom”, beszélek, de valójában mégsem én szólok... Az Alapszó szól általam.

A névtelen vigasztaló ebben az igében a nekünk hangzó szó természetéről beszél. Arról, hogy az Örökkévaló igéje megváltó és tanító szó.

Az ige megváltó szó: „Ezt mondja a te megváltód [góélod], Izrael Szentje” – hangzik a prófétai üzenet. A megváltó szó helyreállít, helyre- és eligazít, rendbetesz. A megváltás tulajdonképpen ráébredés valódi lényünkre, arra, hogy jó helyen vagyunk, hogy rendben vagyunk. Arra, hogy „én és az Atya egy vagyunk”.

Az ige ugyanakkor tanító szó: „Én, az Úr vagyok a te Istened, arra tanítalak, ami javadra válik, azon az úton vezetlek, amelyen járnod kell.” A pusztából hazafelé, a magam kanyargós ösvényeiről az élők földjére. Útitársam a szó, a történő, a cselekvő, a jelenvaló...

A szó ereje a meghallgatásában van. Az időben megélt fejelemben. A nyitottság és készenlét várakozásában. Az igaz szó pedig erő, tűz; maga az áldás. Ő az Emberfia, a testté vált ige – aki Én és Te között kapcsolatot teremt.

Régi viták felizzó parazsa

Néhány szempont Jézus halálának értelmezéséhez

REUSS ANDRÁS

Felszított parázs

Vajon Jézus hagyta, hogy megfeszítsék, vagy odaadta magát a kereszthalálra? Passiója passzív vagy aktív volt? Erre a kérdésre hat hét alatt mintegy száz levél érkezett – 2010. március 17. és május 4. között – az evangélikus lelkészek elektronikus levelezőlistájára. Egy korábban megjelent, eszmecserét kezdeményező tanulmány (CSERHÁTI 2009, 242–250. o.) – amelynek némely pontját a továbbiakban felidézük –, egész pontosan egy annak megbeszélésére felhívó levél indította meg a vitát, amely nem mindig az absztrakt tudományosság medrében csordogált, hanem heves indulatokkal tarkítva, olykor már-már szélsőséges nézeteket előadva hömpölygött. A levelezőlista etikája nem teszi lehetővé ennek a vitának az ismertetését. Némileg kárpótolhat azonban, ha mások portájára is figyelünk.

A keresztyén nyelvezet „vérorgiáit”, amelyek előkészítik a Krisztus nevében elkövetett kegyetlenségeket, vetette az egyes keresztyének szemére Herbert Schnädelbach filozófus a *Die Zeit* német hetilap egyik számában (2000/20) ilyen címen: *A keresztyénység átka*. Elmarasztalását ugyanis még fokozta azzal, hogy az intézményes keresztyénységet is mint ideológiát, hagyományt és intézményt civilizációkat terhelő átoknak bélyegezte. A vita a lap nyomtatott és on-line kiadásában indulatokat sem nélkülöző pengéváltásokkal folytatódott.¹

A Jézus áldozati halálát kritizáló vélemények ellen foglalt állást 2006-ban két teológiai professzor a *Zeitzeichen* német protestáns folyóiratban (RITTER 2006, 45–47. o.; PÖHLMANN 2006, 47–48. o.), ami heves olvasói ellenreak-

ciókat váltott ki.² A szerkesztők – úgy tűnik – a másik oldal megszólalására is lehetőséget kívántak adni 2010-ben, amikor a folyóirat négy számában kilenc tanulmányt közöltek.³ A tanulmányokat ezúttal is szinte már a magyar levelezők indulatait is túlszárnyaló olvasói megnyilatkozások tucatjai kísérték, amelyeket nyomtatásban⁴ vagy online közöltek.

Az a tény, hogy Jézus halálának értelmezése a világhálón folyó vitát vált ki, egyrészt kétségtelenül az idők és a körülmények változását érzékelteti. A keresztyén hit kérdéseit és állításait nem csak a templomi és egyetemi falakon belül tárgyalják. S empirikus vizsgálatok is kimutatják, hogy például a hitoktatás során milyen roppant nehézséget okoz Jézus halála értelmének megértetése.⁵

Elgondolkodtató, hogy az első öt egyetemes zsinaton a keresztyén egyház – súlyos vitákat követően – dogmákban és hitvallásokban rögzítette hitét Jézus Krisztus isteni és emberi személyével kapcsolatban. Jézus kereszthalálának értelmezését azonban nem foglalták kötelező érvényű szövegekbe. Szinte minden korban voltak viszont olyan egyházi tanítók, akik az addigi tanításokra építve vagy azt megkérdőjelezve nagy hatással voltak a következő nemzedékek egyházára.

Nem túlzás állítani, hogy Jézus halálának értelmezéséhez a keresztyén teológia egész történetét fel kellene vázolni. E tanulmány keretei ezt nem teszik lehetővé. Itt csak

² Lásd *Zeitzeichen* 7. évf. (2006) 6. sz. 58–59. o.; 7. sz. 60. o.

³ HERRMANN-PFANDT 2010; AVEMARIE 2010; JANNSEN 2010; MORGNER 2010; ZAGER 2010; KREMERS 2010; GUTMANN 2010; THIEDE 2010; MÜLLER 2010.

⁴ Lásd *Zeitzeichen* 11. évf. (2010) 3. sz. 57–58. o.; 5. sz. 59. o.; 6. sz. 56–58. o.; 7. sz. 58–59. o.; 8. sz. 59. o.; 9. sz. 58. o.

⁵ A mai gyermekek és fiatalok körében Jézus halálának teológiai értelmezése értetlenséget, ellenkezést és gúnyt vált ki, állapítja meg KRAFT 2007.

¹ A vitát elindító cikket nem sikerült a világhálón megtalálni, csak néhány reflexiót. SCHRÖDER 2000; SPAEMANN 2000; MAIER 2000; SCHNÄDELBACH 2000.

néhány újonnan hangoztatott szempontra és érvre figyelhetünk, valamint egynémely – talán feledésbe merült – régebbire.

Krisztus-hit engeszteléstán nélkül?

Először a vitákban hangoztatott legszélsőségesebb álláspontot érintjük, amely tagadó választ ad arra a kérdésre, hogy Jézus kereszthalála hozzátartozik-e Krisztus művéhez és így a kereszténységhez. E nézet szerint a keresztnek semmiféle értelemben nem lehet pozitív, üdvösséges jelentőséget tulajdonítani; hiszen Jézus úgy értette Isten szeretetét, hogy az nem kegyelem, hanem önmagáért érvényes.⁶ „Nem hiszem, hogy kellene nekünk bármiféle engeszteléstán. Nincs szükségünk kereszten függő fickókra, csöpögő vérre meg a többi bizarr dologra”⁷ – hangzott el 1993-ban egy konferencián, amely a kereszténység újrafogalmazását jelölte meg céljaként.

A kérdés nem egészen új. „Krisztus vajon pusztán egy megváltoztathatatlan tényállásra vonatkozó téves elképzeléseket igazított-e helyre» (tudniillik Isten szeretetére vonatkozókat, amelyben Ritschl szerint bűntudata miatt a bűnös már nem mer hinni), vagy pedig »új helyzetet alakít ki«?» – amint Martin Kähler összegezte (idézi PANNENBERG 2006, 2: 308. o.). A kérdés tétje pedig, hogy kiengeszteléstán nélkül lehet-e még kereszténységről beszélni. Ha úgy lehet, hogy a keresztet balesetnek vagy tragédiának tartjuk, akkor, bár Jézus jelentős tanító lehet, mégis inkább csak egy a szerencsétlen és szájalomra méltó emberek közül, akikkel tele van a világ. Akkor Jézus egy szép álom vége, amint ez az emmausi tanítványokból fájdalmasan és realiztikusan kibukik (Lk 24,21).

Ha Jézus halálának csak azt a jelentőséget tulajdonítja valaki, hogy tanítását életével pecsételte meg, mint Szókratész, tekintheti ezt is isteni cselekvésnek és jeladásnak, amelyre szüksége van az embernek. Ennek alapján azonban Jézus Krisztus nem Úr, nem Isten Fia, nem Megváltó.

A következőkben az Újszövetség tanúságtételének alapján abból indulunk ki, hogy Jézus halálának meghatározó jelentősége van. Ezt feltételezve nézünk szembe néhány ellenvetéssel.

⁶ A hivatkozásokat lásd THIEDE 2010, 46–47. o.

⁷ „I don't think we need a theory of atonement at all... atonement has to do so much with death... I don't think we need folks hanging on crosses, and blood dripping, and weird stuff... we just need to listen to the god within.” Elérhető: <http://www.brwitness.org/?p=628>. Letöltés dátuma: 2011. január 8. Delores Williams szavait fordította és közli CSERHÁTI 2009, 242. o. Vajon csak szerencsétlen véletlen, hogy ez többek között a vallási szinkretizmusnak (The Worship of Goddess Sophia – Sophia istennő tisztelete) és a feminizmus egy szélsőséges formájának (The Celebration of Lesbianism – a lesbikusság ünnepe) a propagálásával együtt hangzott el?

Kegyetlen apa?

Drewermann úgy látja, hogy Jézus evangéliumát egy örök-ké szomjas vámpír áldozati ideológiája hamisítja meg (idézi PÖHLMANN 2006, 48. o.). José Saramago erőszakos Istenről ír, aki Jézust akarata ellenére áldozati szerepre kényszeríti, csak azért, hogy hatalmát így növelje (idézi PÖHLMANN 2006, uo.). Heiko Rohrbach vérszomjas molochot említ (idézi THIEDE 2010, 46. o.). A szeretet szadomazochista elképzelése – így egy on-line hozzászóló.⁸ Kortársaink értetlenségét azzal szemben, hogy éppen Jézus halála nyilvánítja ki Isten szeretetét, csak részben magyarázza a 20. század történelmének két világháborúval, soával és gulággal felidézhető sok borzalmas tapasztalata. Hiszen már Nietzsche hóhéristent emleget (NIETZSCHE 2000, 300–304. o.). „Ki lehet ilyen kegyetlen apa?” Kelszosz e kérdése mögött azonban nem humanisztikus szemlélet rejtőzik, hiszen ő azt kéri számon, miért hagyja büntetlenül Isten a saját fiának kivégzését. *Apológiájában* Órigenész a jeruzsálemi templom pusztulásával bizonygatja, hogy a büntetés bizony nem maradt el (ÓRIGENÉSZ 2008, 615. o.).

A csapdát, amelybe ezen a ponton Órigenész belesétált, el kellene kerülnünk. Csak úgy sikerülhet ez, ha újra és újra végig gondoljuk hitünk kifejezésének szavait és metaforáit és a kritikusok ellenvetéseire is figyelve mindazokat az értékeket, amelyekhez a magunk hite alapján is ragaszkodnunk kell.

Kiengesztelődés – gondolati és nyelvi korlátok?

A vitákban nem kap eléggé hangot annak a felismerése, hogy a kiengesztelés Isten és ember között olyan esemény, amely semmilyen más emberi viszony rendezéséhez nem fogható. Ennek az eseménynek mindhárom eleme – a folyamat két „szereplőjének” aktivitása vagy passzivitása, a kiengesztelést szükségessé tevő ok és a kiengesztelődés eredményeként létrejövő új viszony – páratlan. Ezért a dolog gondolati felfogása – éppen úgy, mint nyelvi kifejezése – analógia nélküli, egyedülálló megoldást kíván.

Az evangéliumok rövid kijelentéseit, köztük Jézusnak az utolsó vacsorán az ő áldozati halálára utaló szavait (a szövetség vére, sokakért bűnök bocsánatára, tiérettetek) az újszövetségi levelek többféle, egymással nem mindenben harmonizálható módon értelmezték.⁹ Némelyek hézagmentes

⁸ Elérhető: <http://zeitzeichen.net/suehnopfer-diskussion/>. Letöltés dátuma: 2011. január 10.

⁹ Jézus halálának legjelentősebb értelmezései az Újszövetségben: a) olyan esemény, amelynek isteni szükségyszerűséggel meg kell történnie: az Emberfiának sokat kell szenvednie (Mk 8,31; 14,21–49; Lk 24,44–47); b) a mártírok vagy a próféták halálához hasonlítható esemény (1Thessz 2,15; Lk 11,49–51; 13,34; ApCsel 7,52); c) értelmezés Isten szenvedő szolgájának sorsával (ApCsel 8,32–33; 1Pt 2,22–25); d) Isten

rendszerbe akarják foglalni ezeket az értelmezéseket, mások kiválasztják az egyiket, és minden egyéb képet és igehelyet ezen keresztül értelmeznek. Még az egyértelmű igazságért oly elszánt harcokat vívó egyházatya, Athanasziosz is tudatában volt annak, hogy ugyanazt a gondolatot olykor többféleképpen kell magyarázni, nehogy valami kimaradjon, vagyis az igazság teljessége felé csak így lehet közelíteni (ATHANASZIOSZ 1991, 20., 118. o.).

S valóban, nemcsak az Újszövetség, hanem az egyházi tanítók írásai is ontják Jézus halálának különböző értelmezéseit, az analógiákat, a párhuzamokat, a metaforákat, a szimbólumokat: Krisztus „megmosta ruháját a borban, és a szőlő vérében köntösét. Ruhája ugyanúgy mint köntöse azok, akik hisznek benne, akiket megtisztított” – írja Iréneusz, s ez Isten cselekedete, mert sem a szőlő véré, sem Krisztus testét és véré nem az ember teszi (IRENAEUS 1984, 57., 609. o.).

A földbe vetett és ott elpusztuló, majd termést hozó gabonaszemre utal Órigenész, aki szerint az Atya így gondoskodik „azokról, akik a gabonaszem halála folytán termések voltak, termések most és termések lesznek”. S Krisztus meghal mindenkiért, „nem az Atya által kényszerítve, hanem szándékosan elviselve a féktelenek részéről ért bántalmazásokat” (ÓRIGENÉSZ 2008, VIII.43, 617. o.).

Különösen leleményes Athanasziosz, aki két csodálatos dolgot említ: „az Úr testében mindannyiunk halála ment végbe, és a vele egyesülő Ige által megsemmisült a halál és a romlás” (ATHANASZIOSZ 1991, 20., 118. o.). A keresztre szegezett mozdulatban is értelmet lát, mert Krisztus „kítárja kezét, hogy egyikkel a régi népet, a másikkal a pogányok közül jövőket vonzza, s mindkettőt magában kapcsolja össze” (uo. 25., 124–125. o.). Azokat, akik „a levegő birodalmának fejedelméhez” igazodva éltek (Ef 2,2), a kereszten tudta megváltani, mert „[í]gy a magasba emelve megtisztította a levegőt a sátán és minden démoni csalárdságától...” (uo. 25., 125. o.). Zsolt 24,7 kapcsán hangsúlyozza, hogy nem az Igének volt szüksége a kapuk megnyitására, előtte nincs bezárt kapu, „hanem mi szorulunk rá, akiket saját teste által vitt fel” (uo. 25., 125. o.). Ő „a kereszten legyőzte és megszégyenítette a halált, megkötötte kezét-lábát, így mindenki, aki Krisztusban jár-ke, letapossa, és Krisztus mellett tanúságot téve megcsúfolja a halált... (1Kor 15,53)” (uo. 27., 127. o.).

A sírban fekvő Krisztus szájába adva a szót, egyszerre szokatlan és mégis gyönyörű képpel fejezi ki Jézus halálának értelmét Kürillosz: „Én, a szegletkő, a kiválasztott,

kiengesztelődése az emberrel és a világgal (2Kor 5,18–20); e) Istennek a Fiú odaadásával kinyilvánított szeretete (Jn 3,16; Róm 8,31–34.38–39) az életének odaadásával kinyilvánított krisztusi szeretet (2Kor 5,14); f) váltságdíj vagy kiváltás (1Kor 6,20; 7,13; Gal 3,13; 4,5; Mk 10,45); g) a másokért való meghalás antik paradigmája (Róm 5,8–9; 1Kor 15,3; Ef 5,25); h) (kultikus) áldozat (elsősorban Pálnál, de erőteljesebben a Zsidókhoz írt levélben). Vö. *Zeitzeichen*, 7. évf. (2006) 4. sz. 46. o.

az értékes, a kő alatt fekszem egy ideig, aki botránykő vagyok a zsidóknak, és üdvös szikla a hívőknek. Elültetett tehát az élet fája a földben, hogy az elátkozott föld élvezze az áldást, és kötelekeiktől megszabaduljanak a holtak.” (13. *Katekézis: megfeszítették és eltemették*, 35, in: KÜRILLOSZ 2006, 214. o.)

A felidézett példák igazolják, hogy az értelmezések sokféleségéről kell beszélni. A leggyakoribb értelmezéseket találoán rendszerezte Gustav Aulén a kiengesztelést három típusának – klasszikus, latin (vagy objektív) és humanizáló (vagy szubjektív) – megalkotásával, de nem foglalkozott az ő kategóriáiba nem illő utalásokkal és képekkel (AULÉN 1980). Mint minden tipologizálásnál, gyakran itt is az történik, hogy a részletek sokszínűségével nem törődve csak a típusokat tárgyalják. Ezért nem tulajdonítanak jelentőséget annak, hogy az egyes típusokat azok teljes képi és nyelvi gazdagságában ritkán képviseli egy-egy szerző, hiszen a tipologizálás forrásanyaga néhány itt vagy ott fellelt mondat, esetleg bekezdés; másrészt talán nem is fordulnak elő a típusok egészen tisztán, hanem minden szerzőnél megtalálható több típus számos eleme.¹⁰

Feltételezhetjük, hogy Aulén az ember bűnére koncentráva vizsgálta, hogy mi történik az Atya és a Fiú, valamint az Atya-Fiú és az ember között. Kereszty Rókus az ember bajának többféle megnevezése felől közelít – ezek mindegyike kapcsolatos az ember bűnével –, és így tekinti át a kiengesztelést sorát (KERESZTY 1995; hasonló módon MIKESY 2009).

Ha Jézus kereszthalálának sokféle értelmezésére, és nem csak a tipologizálásokra irányul a figyelem, akkor tudatosulhat, hogy milyen jelentős bennük a költészet, az analógia szerepe, valamint az a törekvés, hogy ennek a gyalázatos halálnak az egész emberiségre ható következményét és Isten üdvözítő akaratának győzelmét minél erőteljesebben fejezzék ki. Az alkalmazott képek, hasonlatok, analógiák, metaforák – Tillich kifejezésével – meghaladják azok szó szerint értelmét. A nyelvi kifejezés hallatlanul gazdag leleményessége, amelyről évszázadok tanúskodnak, bizonyítja, hogy a régiek tudatában voltak ennek.

Vallástörténeti rutin?

A *Zeitzeichen* vallástörténeti tanulmánnyal kezdte a kérdésről szóló egyik sorozatát (HERRMANN-PFANDT 2010). A szerkesztők ezt nyilván fontos bevezetésnek tekintették Jézus halálának értelmezéséhez. A tanulmány régi és új, közeli és távoli példákra hivatkozik, de a Bibliában Jónás sorsán kívül semmi másra nem utal. Adós marad annak

¹⁰ Luther Nagy *kátéjában* például a második hitágazat magyarázatában a klasszikus típusba illő bekezdést latin típusal jellemezhető bekezdés követi.

kifejtésével, hogy miként illeszkedik Jézus keresztye a felsorolt emberáldozatok sorába.

A bűnbakképzés René Girard által megalkotott elmélete szerint egy közösség veszélyben levő egységét állíthatja helyre egy bűnbaknak kiszemelt ember szakrális feláldozása, amit azután lelkiismereti okokból lepleznek, illetve eufemisztikusan említenek, és így megszépítenek (CSERHÁTI 2009, 246–247. o.). Nyitott kérdés, hogy a feltevések sorát mi igazolja, és hogy mi a bűnbak és Jézus halála közötti megfelelés. A keresztre feszítés történetében ugyanis nem azok közösségét állítja helyre ez az esemény, akik „bűnbakká” tették Jézust. A korai kereszténység számára fontos hivatkozásban, Ézs 53-ban sem arról van szó, hogy a közösség veti ki, hanem idegenektől szenved! Nem tűnik kielégítő válasznak, hogy ez egy „félíg kész vagy félresikerült mítosz lenyomata”. A vallástörténeti analógiák egyrészt elgondolkodtató hasonlóságokat mutatnak, másrészt a különbségek is fundamentálisaknak tűnnek. Egyáltalán: sok a feltételezés, számos a kérdés. Krisztus történetére vetítve például kinek a javára történik bűnbakképzés? Mit használ? Mi az a válságos helyzet, amelyben valakik ehhez folyamodnak – és tulajdonképpen kik ezek a valakik? Megválaszolásra vár az is, hogy a vallástörténetből ismert emberáldozatok és Jézus halála közötti különbségeknek mi a jelentősége.¹¹

A vérmetafora túltengése?

A szenvedés naturalisztikus leírásaiban előszeretettel alkalmazzák a vér metaforáját. Bár már az ókorban is jelen volt, a középkori misztikában, a reformációban és a pietizmus idején vált szinte dominánssá. Ennek nem kizárólagos rendeltetése volt a kiengesztelés eredményességét igazolni, hanem az ilyen vonásokkal tették az isteni üzenetet szívhez szólóvá, azaz személyessé is.

A középületekben elhelyezett feszületek elleni berzenkedés mögött a vérmetafora túltengésének is lehet némi szerepe. Mivel a modern kor sem politikai-hatalmi racionalitásában, sem szórakoztatóiparában nem kerüli a vért, vértől iszonyodása ezért nem mentes a képmutató álszentségtől. Jézus keresztre feszített teste és kiontott vére természetesen realizisztikus kifejezése az ő drámájának, mélységes szenvedésének és kivégzésének. A vér emlékeztette a kortársakat az analógiákra, az áldozati állatok kiömlő vérére vagy a bárány vérével megkent ajtófélfákra az Egyiptomból való szabadulás alkalmával. Mégis jogos a kérdés, hogy a keresztyén igehirdetésben valóban csak a vérrel lehet-e kifejezni, amit Jézus halála jelent. Hiszen „az ő [Krisztus] vé-

re által” (Ef 1,7) kifejezésnél nem valami mitikus anyagról van szó, amelynek bűnt eltörlő ereje van, hanem „[s]okkal inkább az erőszakos halállal kioltott élet kifolyt véréből. Tehát a »Krisztus vére« pontosan annyi, mint a »kereszt«, csak szemléletesebb kifejezésben.” (BALIKÓ 1985, 45–46. o.) A vér kétségtelenül az odaadott élet és a bűnbocsánat, az Isten és ember közötti kiengesztelő szimbóluma. Együttérzést kiváltó, bűnbánatra serkentő, felelősséget ébresztő, hálára indító, erőteljes és nélkülözhetetlen szimbóluma, de más szimbólumok mellett csak az egyik szimbóluma. Az igehirdető a vérmetaforával kifejezett tényeket és hatásokat más kifejezésekkel is tudja kommunikálni, ha ezeket ismeri és használatukat gyakorolja.

Mi az áldozat?

A zsidó és a pogány áldozatok közötti alapvető különbség nem lehetett ismeretlen Anselmus előtt. Hiszen például már a Diognétoszhoz írt levél (VII.3–5) és Augustinus (ÁGOSTON 2005, X.1, 5, 6, 20) szerint is a pogány áldozat célja, hogy hasson az istenségre, az ószövetségi áldozat viszont Isten rendelése, amely az embert emlékezteti bűnére, és bűnbánatra s megtérésre hívja, bár mégis előfordult, hogy a zsidók a pogányok módjára áldoztak. Ennek ellenére VÉGHELYI Antal úgy véli, hogy Anselmus Jézus halálát olyan történésnek tekintette, amely Istenben idézett elő változást, és nem megfordítva, az embert változtatta meg (2008, 143. o.). Viszont igaza van abban, hogy nem mindig kultikus értelemben vett áldozatról van szó ott, ahol az ószövetségi kultusz valamely szavát használják, így például a páskabarány kapcsán sem (uo. 150. o.). Nem vitatjuk, hogy Jézus halálának kizárólagosan a kultuszi áldozaton keresztül való értelmezése olyan hermeneutikai szemüveg, amely egyoldalú látásmódhoz vezet.¹²

A Jézus halálának értelméről folyó legújabb vitákban – kimondva vagy kimondatlanul – ismételten elmarasztalóan foglalkoznak Anselmus kiengesztelésestanának egyes elemeivel.¹³ Nehéz szabadulni a gondolattól, hogy mintha nem magával Anselmusszal vitatkoznának, hanem csak az ő –

¹² A találó *Sühnopferbrille* kifejezést használja MÜLLER 2010, 47–49. o.

¹³ Ennek során Anselmus válik felelőssé még olyan egyoldalúságokért vagy hibákért is, amelyeket esetleg rá hivatkozva mások követtek el, vö. VÉGHELYI 2008, 142. o.: „A következőkben azt tesszük vizsgálat tárgyává, hogy Anselmusnak ez a jogászias gondolkodása valóban a lutheri reformáció irányába mutat-e, mint azt némely protestáns egyházi írók állítják, vagy ellenkezőleg: az egyház teológiai gondolkodásának középkori romlását mélyítette el. Megállja-e helyét az a feltételezésünk, hogy a teológiai igazságoknak a klasszikus pogány görög filozófia eszközeivel való interpretálása (skolasztika) mellett a jogi gondolkodás fogalmainak (meritum, satisfactio, reparatio stb.) és módszereinek Anselmus főművében kezdődő térhódítása tetézte-e be a középkornak azt a teológiai romlását, ami reformációért kiáltott?”

¹¹ Mivel az *elevatiót* egyesek áldozatnak tekintik, ezért – Luther ironikus megjegyzése szerint – minden felemelést áldozatnak kellene tekinteni, lásd LUTHER 1908, 326–327. o.

jó esetben másodkézből vett – ismertetésével. Félt, hogy nincsenek tekintettel az egész anselmusi műre.

A *Miért lett Isten emberré?* előszavában Anselmus könyvének célját abban határozza meg, hogy a keresztény hitet ellentmondásosnak tartó, azt elutasító hitetlenek – pogányok és zsidók – ellenvetéseit és a hívők válaszeit akarja előadni; észérveket sorakoztat fel, és ezt úgy teszi, hogy méltán tekintik az első skolasztikusnak; s úgy érvel, mintha a címzettek semmit sem tudnának Krisztusról. Máig aktuális kérése azokhoz, akik könyvét másolják, hogy ezt az előszóval együtt tegyék, vagyis legyenek tekintettel munkája belső céljára és ebből következő módszerére (ANZELM 1993, Előszó, 251. o.). Csak így lehet megérteni fejtegetését.

Anselmus nem a Bibliát idézi vagy értelmezi. Ez tudatos koncepciója. Fejtegetései során azonban egyrészt használnak olyan kifejezéseket is, amelyeket ma esetleg kizárólag az áldozati kultuszra értenek, így például azt, hogy „a tulajdon halálával adta vissza az életet a világnak” (uo. I.1, 252. o.). Másrészt Jézus halálának értelmét nem az Európában akkor már tulajdonképpen ismeretlen áldozati kultusz, hanem a jogi-bírói eljárás fogalom- és képrendszerének segítségével fejt ki.¹⁴ Alaposan tanulmányozva írását azonban világos, hogy mondanivalója egyes részleteiben és a maga egészében is meghaladja az áldozati kultusz vagy a jogi-bírói eljárás kínálta tartalmi kereteket. Ezt az állítást kívánom indokolni a következőkben.

Ki adja és ki fogadja el Krisztus áldozatát?

Anselmust megelőzően a Diognétoszhoz írt levél úgy ír, hogy az emberi gonoszság betelte után „eljött az idő, amikor Isten elhatározta immár jóságának és hatalmának nyilvánítását (Istennek micsoda túlradó szeretete és emberszeretete!), nem gyűlölt minket és nem törölt el, gonoszságainkat nem tartotta számon, hanem nagylelkű volt, eltűrte, irgalmasan magára vette bűneinket, ő maga adta oda saját Fiát váltságul bűneinkért (vö. 1Pt 3,18), a romlatlant a romlottért, a halhatatlant a halandóért. [...] Mily édes csere, mily kifürkészhetetlen mű, mily nem remélt jótétemény! Mert sokak gonoszságát fedi be egy igazzal, egyetlenegy igaz voltával viszont sok törvényen kívülül tesz igazzá.” (A *Diognétosz-levél*, IX.2–6) Nem volt tehát kérdés az első századokban, hogy Jézus halála kapcsán Isten örök szeretetének nyilvánításáról kell beszélni, nem pedig Isten jóindulatra hangolásáról.

¹⁴ Mivel az ószövetségi áldozat analógiája, metaforája Jézus keresztáldozatának, ezért Anselmus fejtegetéseinek kritikus értelmezéseiben világos különbséget kellene tennie az áldozat fogalmi között egyrészt Jézus halálában, másrészt az ószövetségi áldozati kultuszban. A megkülönböztetés hiányához vö. CSERHÁTI 2009, 249–250. o.; CSEPREGI 2010, 46. o.

Közkeletű összefoglalása és egyúttal kritikája is Anselmus kiengeszteléstanáának, hogy az Atya áldozatot követel a Fiútól, aki engedelmesen odaadja magát, tehát a Fiú hoz áldozatot, és az Atya elfogadja.¹⁵ A *Miért lett Isten emberré?* tanulmányozása azonban nem igazolja ezt.

Már maga a cím is cáfolja ezt a közkeletű felfogást: *Miért lett Isten emberré?* Egyértelmű: nem az a kérdés, hogy mire volt szüksége Istennek azért, hogy megbocsásson, hanem az, hogy miért cselekedett Krisztusban így. A mű első könyvének első szakaszában ugyanis így határozza meg írása célját: „A szóban forgó kérdés... a következő: milyen ésszerű okból vagy szükségszerűségből lett Isten emberré, és miért a tulajdon halálával adta vissza az életet a világnak, mint hisszük és valljuk, noha megtehette volna más személy, akár angyal, akár ember által vagy akár pusztá akarásával.” (ANZELM 1993, I.1, 252. o.) Anselmus válasza, hogy az emberi bűn miatt megromlott emberiség megváltása „nem mehetett teljesebbé másként, csak úgy, ha az emberi nemet Teremtője szabadítja meg” (uo. I.4, 255. o.). Ha más személy által történt volna a megváltás, akkor az ember ennek a személynek a szolgájává lett volna, és „az ember nem abba a méltóságba került volna vissza”, amelyből kiesett (uo. I.5, 256. o.).

Mintha egyenesen az utókor kérdéseit fogalmazná meg Boso, akinek Anselmus így felel: „Nem az Atyaisten kínoztatta az ember Jézust, ahogy szemmel láthatóan értelmezted; nem ő adta halálra az ártatlant a bűnösökért. Nem Isten kényszerítette őt akarata ellenére a halálra, nem ő hagyta, hogy megöljék, hanem maga a Fiú vállalta önként a halált, hogy üdvözítse az embereket.” (Uo. I.8, 260. o.) A mű végén pedig, amikor az isteni irgalom igazságosságát és nagyságát dicséri, az Atyát ugyan mégis elfogadónak mondja, mert azt akarja megkapni az embertől, amit ő és a Fiú adott neki: „Mit foghatnánk fel nagyobb irgalomnak annál, mint hogy az Atyaisten így szól az örök kínszenvedésre ítélt bűnöshöz, akinek semmije sincs, amivel megválthatná magát: Vedd egyszülöttemet, és add oda magadért! A Fiú pedig: Végy engem, és váltsd ki velem magadat! Mert mintegy ezt mondják, amikor a keresztény hitre hívnak és vonzanak. És mi lehet igazságosabb, mint hogy az, akinek minden tartozást felülmúló érték adatik, elengedi az összes tartozást, ha ez az adás a megfelelő szeretettel történik.” (Uo. II.19–20, 319. o.) Egyértelmű tehát, hogy a Jézus halálával történt kiengesztelésnek Anselmus értelmezésében is Isten a tulajdonképpeni alanya. Ennek alapján nem érthetünk egyet Vég helyi Anselmus-kritikájával abban, hogy a skolasztika atyja tévedett volna, amikor azt állította, hogy a haragvó Isten akart volna megengeszte-

¹⁵ VÉGHÉLYI 2008, 155. o. GUTMANN 2010 még a feudális viszonyokat is beleolvassa Anselmus fejtegetésébe, amikor azt írja, hogy az Atya feudális birtokosként feltételeket szab. Éppen a fordítottja igaz, hasonlóan ahhoz, amit Jézus mond Jn 10,11-ben.

lődni az ember iránt Krisztus halála által (VÉGHÉLYI 2008, 152. o.). Éppen ellenkezőleg, Anselmus is eljut oda, hogy az embernek kell megragadnia az Istentől Jézus halálával neki odanyújtott segítséget.

Nem lehet Anselmust elmarasztalni a fent idézett másik gondolat miatt sem, miszerint az ember odaadja Istennek, amit tőle kapott, amit a római mise kíván kifejezni. Egyrészt a mise ilyen értelmezése már Augustinus idején ismert volt (ÁGOSTON 2005, X.20, 277. o.), persze azzal a – protestánsok által figyelmen kívül hagyott, a rómaiak által sokszor elhallgatott – hozzátétellel, hogy a misében az ember önmagát is Istennek ajánlja. Másrészt a *Miért lett Isten emberré?* fejtegetéseiben Anselmus nem tesz ilyen konkrét gyakorlatra javaslatot, bár nem is kritizálja a meglévőt.

Így gondolkodik Luther is: „Ez ama három személy és egy Isten, aki magát nekünk mindnyájunknak mindazzal, ami ő és amije van, teljesen odaadta. Az Atya nekünk adja magát az éggel és földdel, minden teremtménnyel együtt, hogy ezek szolgáljanak és hasznunkra váljanak. Ámde ez az adomány Ádám esete következtében elhomályosodott és haszontalanná lett. Azért utóbb a Fiú is odaadta magát nekünk, megajándékozott minden ő dolgával, szenvedésével, bölcsességével és igazságával, kiengesztelt az Atyával, hogy újra élők és igazak lennénk, és az Atyát az ő ajándékaival megismernők és megnyernők. Minthogy pedig ez a kegyelem senkinek sem válnék hasznára, ha titkon és elrejtve maradna, azért jöve a Szent Lélek és ő is teljesen odaadja nekünk magát; ő oktat minket Krisztus emez irántunk tanúsított jótéteményének megismerésére, segít, hogy azt elfogadjuk és megtartsuk, hasznosan használjuk és közöljük, növeljük és terjesszük.” (LUTHER 1908, 428–429. o.) Hasonlóképpen Kálvin is, aki fejtegetésében abból indul ki, hogy Isten már Krisztus előtt jóindulattal volt az ember iránt, Isten szeretete pedig változatlan (KÁLVIN 1909–1910, I.16.2–4, 1: 481–483. o.).

E rövid áttekintés alapján nemcsak azt a szélteben-hosszában elterjedt vélekedést kell elvetnünk, hogy Anselmus szerint Istennek áldozatra volt szüksége ahhoz, hogy megbocsáthasson, hanem az ezzel ellentétes irányú másik megfogalmazást is, amelyet ismételtelen Anselmus szemére vetnek, miszerint Jézus halálával Isten mutatott volna be áldozatot az embernek, hogy őt megnyerje.¹⁶ Viszont nem kifogásolható, sőt megszívlelendő állítás, hogy „Isten azzal a bizalommal és hittel áldozta fel Krisztust, hogy az ő keresztye alatt, az ő szenvedését és halálát szemlélve végre megbékélünk vele, kiengesztelődünk iránta, és Atyánként fogjuk őt szeretni” (VÉGHÉLYI 2008, 152. o.). S ez bizonyosan a *miattunk, érettünk, helyettünk* hagyományos kifejezéseinek értelmezése.

¹⁶ VÉGHÉLYI 2008, 152. o. megfogalmazását tehát nem tudom magamévá tenni.

Az ókori kereszténység elvetette azt a gondolatot, hogy a Fiúban az Atya szenvedett (*patripassianismus*). Ez megfelelt annak a görög filozófiai istenfogalomnak, amely úgy tekintett Istenre, hogy az ember semmiféle módon nem képes befolyásolni őt vagy hatni rá. A 20. század borzalmaira és embertelenségeire gondolva javasolta Jürgen Moltmann ennek a szemléletnek a revízióját. Úgy vélte ugyanis, hogy az Atya „szenvetés nélkülsége” Jézus kereszthalála kapcsán nem az ő istenségének, hanem inkább közönyének bizonyítéka a modern ember szemében. Nem a *patripassianismus* egyszer már elvetett tanának elfogadásáról van szó, mert ez az istenfogalom nem vállalható újrafogalmazását jelentené. Moltmann javaslata a Fiú szenvedésével együttérző Atya képe, amely problémamentesen beleilleszthető az ökonomikus szentháromságtan rendszerébe, ahol mindegyik isteni személyhez a maga sajátos munkáját kapcsoljuk, de amelyek mindegyikével kapcsolatban a másik két személynek is van attól eltérő munkája (MOLTMANN 1991).

A jogi metafora meghaladása?

Miért kívánja meg Isten igazságossága Jézus áldozatát?

Számos későbbi nemzedéknek a kiengeszteléstannal kapcsolatos problémája, hogy Isten, aki parancsszavával teremtett mindent, bűne alól miért nem oldhatja fel ugyanilyen módon az embert (ANZELM 1993, I.6, 256. o.). Anselmusnak azt a válaszát, hogy ez Isten igazságossága miatt nem lehetséges, vagy úgy értik, hogy Istennek az ember iránti szeretete feltételhez kötött, vagy hogy haragját előbb ki kell engesztelni. Mindkét esetben Isten irgalmának a valódiságát kérdőjelezzik meg. S utalnak arra, hogy Anselmus értelmezése a jogi érvelésmód fogságában reked.

Valóban, Anselmus pontosan felvázolja az adott sérelemért adandó elégtétel jogi indoklását és az elégtétel megadásának megfelelő módját. Azonban nemcsak ezt teszi, hanem az ember által Istennel szemben elkövetett sérelem, az Istennek adott elégtétel és az isteni ok leírásában túlhalad a jogi kifejezések értelmezési mezőin, és teológiai értelemben használja, vagyis teológiai tartalommal tölti meg azokat. Ezért – noha helytálló az az általánosan elterjedt állítás, hogy Anselmus jogi nyelvet használ – a dolog lényegét tekintve mégis úgy teszi ezt, hogy kilép a jogi gondolkodás szabta keretéből. Tehát az ő értelmezése is szimbolikus, hasonlóan másokéhoz.

A kulcsfogalom Anselmusnál Isten igazságossága, amely nem teszi lehetővé, hogy Isten „pusztán könyörületből, a tisztelete megrablásáért járó fizetség nélkül bocsássa meg a bűnt” (uo. I.12, 267. o.). Ekkor a bűn nem kapná meg büntetését, a bűn továbbra is megbontaná a rendet, rendezetlenek lennének a dolgok, és „Isten hasonlóan bánna a bűnösrel, mint a bűntelennel, ez pedig nem illik Istenhez”

(uo.). Mondhatjuk így is: akkor természetes a bűnbocsánat, és nem probléma a bűn, akkor nincs felelősség, sem felelősségvállalás, sem bűnbánat, sem követendő törvény. Olyasvalami lenne tehát az igazságosság, ami Istent is kötelezi és megköti? Nem kötelezi, nem korlátozza, de ha Isten nem lenne igazságos, akkor a maga rendjével szemben lenne közömbös – szól az érvelés. „Márpedig ha a bűnért sem elégtétel, sem büntetés nincs, akkor semmilyen törvénynek sincs alávetve. [...] Ha tehát a megbocsátás csak a könyörületeségből ered, akkor az igazságtalanság szabaddabb, mint az igazságosság, ez pedig láthatóan egyáltalán nem egyeztethető össze Istennel.” (Uo.)

A rend helyreállítása, a sérelemnek elégtétellel való orvoslása kétségtelenül a dolgok jogi rendezésének világába mutat. Amit azonban ezután mond Anselmus, az szétfejszí ennek kereteit. Hiszen amikor az Atya a Fiúban önmagát adja, akkor ő adja oda az embernek azt, ami elégtétel a bűnéért. Isten igazságosságának és jóságának ez az együttes komolyanvétele és hangsúlyozása Anselmusnál közel áll ahhoz, ahogyan Luther egyszerre tartja fontosnak a törvényt és az evangéliumot, azt, hogy Isten szent és irgalmas Atya. Nem lehet csak az egyikről beszélni, csak az utóbbit Istennek tulajdonítani az előbbi nélkül. S ami még fontosabb: az evangélium erősebb a törvéynél, Isten irgalma nagyobb a haragjánál.

Mi a bűn súlya?

Az esetek egy részében a bűn mennyiségi szemléletét tulajdonítják Anselmusnak (DÉR 2007, 451. o.), más esetekben a bűn dologi szemléletét. Vagy kifogásolják, mint Abaelardus és a rá hivatkozók, hogy a Krisztus ellen elkövetett bűnök még nagyobb elégtételt kívánnának (CSERHÁTI 2009, 244. o.). Bizonyára a jogi szemlélet keltette benyomás készítet ilyen értelmezésekre. Az ilyen szövegek mellett azonban ott vannak az olyan kifejezések, mint a „parányi kis bűn”, az „egyetlen szempillantás Isten akarata ellenére”, vagyis a pusztá tettként „teljességgel jelentéktelenek” tartható bűn, amely azonban azért „a lehető legsúlyosabb”, mert Isten akarata ellenére történik (ANZELM 1993, I.21, 282–283. o.). „Ez pedig nem más, mint nem adni meg Istennek, amivel tartozunk.” (Uo. I.11, 266. o.) Vagyis az Istennel való viszony megromlásáról van szó, ami valójában már nem lehet jogi rendezés tárgya.

Miben áll Jézus áldozata?

Amint Anselmus bűnfogalma sem illeszkedik bele maradéktalanul a jogi értelmezésbe, ugyanúgy Jézus áldozatának meghatározása, leírása sem.

Egyfelől a kereszthalált – Anselmus szerint – Jézus

nem úgy vállalta, hogy mindenképpen meg akart halni,¹⁷ hanem olyan engedelmesen kitarzott az igazságosság mellett, „hogy emiatt vezetett útja a halálba. Ebben az értelemben mondhatjuk tehát, hogy az Atya rendelte el a halálát, mert ő rendelte el mindazt, ami miatt útja a halálba vezetett.” (ANZELM 1993, I.9, 261–262. o.)

Másrészt a legkiválóbb ember is csak azt adhatja Istennek, amivel amúgy is tartozik neki, de nem képes ennél többet adni, tehát a szó igazi értelmében vett elégtételt. Erről beszél Jézus is a jó szolgálta jutalmáról szólva (Lk 17,18). Ezek szerint bármely ember csak azt adhatja Istennek, amivel életében amúgy is tartozik neki, és életét, amit amúgy is egyszer oda kell adnia Istennek. Jézus „ellenben önként ajánlotta fel az Atyának azt, amit semmiféle szükségszerűség okán nem kellett volna soha elveszítenie, és olyasmit fizetett a bűnösökért, amivel önmagáért nem tartozott” (uo. II.18, 316. o.).

Nincs tiszta típus!

Félrevezet a tipologizálás, ha nyomában azt gondolják, hogy az egyes típusok egymástól átfedés nélkül elkülöníthetők. Az ókori szerzők fantázialeleményeit nehéz típusokba sorítani, de Anselmus sajátos mondanivalója sem fér bele maradéktalanul a neki kijelölt típusba. Ő is használja a klasszikusnak nevezett típus gondolatát Jézus emberré létele kapcsán Istennek a Sátánnal vívott küzdelméről (uo. I.6, 257. o.) és a Sátán legyőzéséről (uo. II.19–20, 319. o.),¹⁸ még arra is kitérve, hogy „sem Isten nem tartozott mással a Sátánnak, mint büntetéssel, sem az ember nem tartozott mással neki, mint azzal, hogy általa legyőzött állapotában győzze le a Sátánt. Bármilyen követelés is állt fenn azonban az emberrel szemben, azzal Istennek, nem pedig a Sátánnak tartozott.”¹⁹

Nemcsak eltörlése a bűnnek, hanem új élet is!

Maga Anselmus határozza meg írása célját úgy, hogy Jézus halálának mintegy racionális apológiáját kívánja adni. Tehát nem prédikációt ír, hanem leírását annak az eseménynek, amely az ember megváltását eredményezi. Ezért jogos az általa képviselt típust az objektív típusnak nevezni. Írása azonban nem igazolja azt a vélekedést, hogy nem lehet

¹⁷ Ennek alapján tehát ilyen direkt módon nem helytálló az a megállapítás, hogy Anselmus szerint Jézus meghalni jött a világba, amint CSERHÁTI 2009, 244. o. állítja.

¹⁸ Lásd még: *Levél az Ige megtestesüléséről*, in: ANZELM 1993, 10., 243. o.

¹⁹ ANZELM 1993, II.19–20, 319. o. Ennek alapján szó sem lehet arról, hogy Krisztus halála az ördögnek fizetett váltságdíj lehetne, ellentétben CSERHÁTI 2009, 244. o. felvetésével. Nisszai Gergely tanított arról, hogy Krisztus az ördögnek odavetett csalétek, de nála sem váltságdíjról van szó, vö. KERESZTY 1995, 179–180. o. ismertetése; valamint GERGELY 1983, 24–26., 541–546. o.

szó nála a személyes emberi befogadásról, amint ezt Abaelardus humanizálónak mondott típusában hangsúlyosnak látják (amint CSERHÁTI 2009, 244. o. állítja.). Jézus ugyanis – amint Anselmus többféle változatban ismételt leírja – „példát adott arra, hogy – mivel az ésszerűség követeli – senki se habozzék magáért megadni Istennek, amit egyszer úgyszólván bizonyosan el kell veszítenie...” (ANZELM 1993, II.18, 316. o.)²⁰ Mindez pedig végeredményben olyan változás, amit újjászületésnek lehet nevezni (uo. II.18, 315. o.). Ez pedig nem maradhat az emberen kívül álló, őt csak kívülről érő, tőle független folyamat, hanem a szó legszorosabb értelmében meghatározza alanyi mivoltában is.

Áldozat és erőszak

A vitában, amely Jézus halálának értelmezése körül zajlik, újra és újra előkerül az az érv, hogy Jézus halálának az a hagyományos értelmezése, amely hangsúlyozott jelentőséget tulajdonít kereszthalálának, tulajdonképpen az erőszakot igazolja és táplálja. Meglepő, hogy a Krisztus áldozata és az emberi erőszak kérdését milyen régóta felteszik. A Diognétoszhoz írt levélben olvassuk: az Atya a Fiút „[t]alán félelem keltésére, rettenet keltésére, zsarnokságra küldte volna, mint egyesek gondolnák? Egyáltalán nem; hanem szeretettel és szelídséggel küldte, mint király küldte a királyfit, emberként küldte az emberekhez, megváltóként küldte, hogy meggyőzzön, ne pedig kényszerítsen; Istenben ugyanis nincs erőszak. Azért küldte, hogy hívjon, nem azért, hogy büntessen; úgy küldte, mint aki szeret, nem úgy, mint aki ítél.” (VII.3–5)

Hogy a keresztyén nyelvezet vérorgiái, amint a filozófus Schnädelbach titulálta feltételezését, előkészítés lenne a Krisztus nevében elkövetett kegyetlenségekre, ezt Richard SCHRÖDER (2000) olyan pszichologizálásnak minősíti, amely mindent és semmit igazol. Ha valaki azt állítaná, hogy a 20. század borzalmai, a holokauszt és a gulág létrejöttében a Jézus áldozatáról való beszédnek okozati szerepe volt, még nagyobb joggal lehet állítani, hogy Jézus áldozata ítélet minden olyan kegyetlenségen, mint a holokauszt és a gulág.

Egészen más ügy, ha úgy közelítik meg a kérdést, amint ezt Cserháti Sándor teszi. Ő abban lát problémát, ha Jézus áldozatának értelmezése a másoktól elvárt áldozathozatal és a másokra nehezedeő szenvedés hordozásának igazolása, és így végső soron annak kikényszerítése. Ez mindenképpen visszaélés az áldozat fogalmával, főként ha az áldozathozatal igazoló szavakat olyanok mondják, akik maguk nem vállalnak másokért áldozatot. Súlyosbíttott eset a Krisztus kereszttjével való visszaélés, amikor az önkéntes és a kikényszerített áldozatot tudatosan vagy önkéntele-

nül összemossák Jézus passiójára hivatkozva. Így jön létre az Istennek kedves szenvedés képzelete. Az áldozat nem idegen a modern embertől, sőt szükséges, de nem követelhető meg csupán egyetlen csoporttól (nők, kiszolgáltatott helyzetben, alul lévők, lásd GUTMANN 2010). A tapasztalt visszaélések ellenére az áldozat fogalma elengedhetetlen mint önkéntes tett, mint lemondás mások javára. „Az önként, szabadon vállalt áldozat az emberi ethosz egyik leg szebb, legáldottabb mozdulata.” (CSERHÁTI 2009, 242 o.)

A megváltás csodája

Egy vita felidézésével kezdtük ezt a tanulmányt, amelynek kezdő kérdése volt: vajon Jézus hagyta, hogy megfeszítsék, vagy odaadta magát a kereszthalálra? Nem az ellentétes nézetek közötti békés kompromisszum vezette Wolfhart Pannenberget, hanem az újszövetségi tanúságtételek sokféleségének megfontolása, amikor kimondta: „A Fiú engedelmissége megfelel annak, hogy az Atya átadja őt.” (PANNENBERG 2006, 2: 329. o.) S ő is úgy látja, hogy a Jézus alávetettségét kifejező Zsid 5,8 és Fil 2,8 ellenére „Pál Isten Krisztusban végzett cselekvésének tekinti a keresztet (2Kor 5,19; vö. Róm 3,25), ami azt jelenti, hogy a keresztkrisztus és Isten egy: Isten szeretete cselekszik (5,8), és egyidejűleg Krisztusé is (Gal 2,20; 2Kor 5,14). Isten kiszolgáltatja őt (4,25; 8,32), és ennek során Krisztus maga is kiszolgáltatja magát (Gal 2,20; vö. 1,4). [...] Pál mindenütt egyazon eseményről beszél, amelyben Isten és Krisztus oly teljesen együttműködik egymással, hogy ennek eredménye éppúgy tekinthető Isten, mint Krisztus tettének.” (Wilckenst idézi PANNENBERG 2006, 2: 453. o.)

Hivatkozott művek

- ANZELM, Canterburyi Szent 1993. *Miért lett Isten emberré?* Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézete, Budapest.
- ANZELM, Canterburyi Szent 2007. *Összes művei.* A fordítást, a kommentárt és az utószót készítette Dér Katalin. Szent István Társulat, Budapest. /Teológiai bölcseleti írások./
- AULÉN, Gustaf 1980. *Christus Victor. An historical study of the three main types of the idea of the Atonement.* SPCK, London. Első kiadás: 1931.
- AVEMARIE, Friedrich 2010. *Anspielungen und Bilder. Wie die Verfasser des Neuen Testaments den Tod Jesu verstehen.* *Zeitzeichen*, 11. évf. 3. sz. 27–29. o.
- BALIKÓ Zoltán 1985. *Az Efezusi levél gyakorlati magyarázata.* Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
- CSEPREGI András 2010. *Új közösség felé? Tényfeltárás, emlékezés, személyes felelősségvállalás.* In: Mirák Katalin (szerk.): *Háló.* 1. köt. *Dokumentumok és tanulmányok a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állambiztonság kapcsolatáról. 1945–1990.* Luther Kiadó, Budapest. 13–46. o.
- CSERHÁTI Sándor (ifj.) 2009. *Az ismeretlen Isten. Jézus és a szakrális erőszak.* *Lelkipásztor*, 84. évf. 2009/7. 242–250. o.

²⁰ Példaadásáról még lásd uo. II.18, 315. o.

- DÉR Katalin 2007. Utószó: „Egy és ugyanaz, amit keresünk.” Canterburyi Szent Anzelm élete és munkássága. In: CAN-
TERBURYI SZENT ANZELM 2007, 427–456. o.
- A *Diognétosz-levél*. In: Vanyó László (szerk.): *Apostoli atyák*.
2. kiad. Szent István Társulat, Budapest, 1988. /Ókeresztény
írók 3./ 368–378. o.
- FEKETE Károly – KUSTÁR Zoltán – KOVÁCS Ábrahám (szerk.)
2011. *Átjárható határok. Ünnepi kötet dr. Gaál Botond pro-
fesszor 65. születésnapjára*. Debreceni Református Hittudo-
mányi Egyetem, Debrecen.
- GUTMANN, Hans-Martin 2010. Gabe ohne Gegengabe. Jesu Hingabe
ermöglicht eine neue Beziehung. *Zeitzeichen*, 11. évf. 3. sz. 3–38. o.
- HERRMANN-PFANDT, Adelheid 2010. Menschen, Tiere, Kürbisse.
Die meisten Gesellschaften und Religionen kennen Opfer –
blutige und unblutige. *Zeitzeichen*, 11. évf. 3. sz. 24–26. o.
- IRENAEUS 1984. Az apostoli ígértetés feltárása. In: Vanyó László
(szerk.): *A II. századi görög apológiák*. Szent István Tár-
sulat, Budapest. /Ókeresztény írók 8./ 575–631. o.
- JANNSEN, Claudia 2010. Vor allem Leben. Wie ich als feministi-
sche Neutestamentlerin den Tod Jesu verstehe. *Zeitzeichen*,
11. évf. 3. sz. 30–32. o.
- KÜRILLOSZ, Jeruzsálemi Szent 2006. *Összes művei*. Szerk. Vanyó
László. Szent István Társulat, Budapest. /Ókeresztény írók 19./
- KÁLVIN János 1909–1910. *A keresztyén vallás rendszere*. Reformá-
tus Főiskolai Könyvnyomda, Pápa. (Reprint.) Első kiad. 1559.
- KERESZTY Rókus 1995. *Jézus Krisztus. Krisztológiai alapvetés*.
Szent István Társulat, Budapest.
- KRAFT, Friedhelm 2007. „Für unsere Sünden gestorben?” Chris-
tologische Zugänge von Jugendlichen. *Loccumer Pelikan*, 2.
sz. 59–64. o. [http://www.rpi-loccum.de/download/krsuen.
pdf](http://www.rpi-loccum.de/download/krsuen.pdf). 2010. december 4.
- KREMERS, Helmut 2010. Wo das Übel beginnt. Der Ärger mit
dem Kreuz. *Zeitzeichen*, 11. évf. 3. sz. 21. o.
- LUTHER Márton 1908. Írás a mennyei próféták ellen a képekről
és szentségekről (1525. január). In: Masznyik Endre (szerk.):
*Luther Márton művei. Történeti rendbe szedve, bevezetésekkel
és magyarázó jegyzetekkel*. 4. köt. *A második időszakból (1523.
márc. – 1526. jan.) való iratok*. Wigand, Pozsony. 263–432. o.
- LUTHER Márton 1910. Nagy hitvallás az úrvacsoráról (1528). In:
Masznyik Endre (szerk.): *Luther Márton művei. Történeti
rendbe szedve, bevezetésekkel és magyarázó jegyzetekkel*. 5.
köt. *A második időszakból (1526–1530) való iratok*. Wigand,
Pozsony. 206–433. o.
- MAIER, Hans 2000. Die Überwindung der Welt. Auf dem Chris-
tentum liegt kein Fluch. Eine Antwort auf Herbert Schnädel-
bachs Polemik. *Die Zeit*, 27. sz. [http://www.zeit.de/2000/27/
200027.replik_.xml](http://www.zeit.de/2000/27/200027.replik_.xml). 2011. január 6.
- MIKESY András 2009. A megváltás arcai. *Credo*, 15. évf. 2009/1–2.
64–74. o.
- MOLTMANN, Jürgen 1991. *In der Geschichte des dreieinigen Gottes.
Beiträge zur trinitarischen Theologie*. Chr. Kaiser, München.
- MORGNER, Christoph 2010. Die Sühnopfervorstellung gehört zum
Kernbestand des Christentums. *Zeitzeichen*, 11. évf. 3. sz. 33–34. o.
- MÜLLER, Burkhard 2010. Dem Zeitgeist sei Dank. Ohne die
Vorstellung vom Sühnopfertod lässt sich Jesus besser ver-
stehen. *Zeitzeichen*, 11. évf. 5. sz. 47–49. o.
- NIETZSCHE, Friedrich 2000. *Így szólott Zarathustra*. Osiris Ki-
adó, Budapest.
- GERGELY, Nüsszai 1983. Nagy kateketikus beszéd. In: Vanyó
László (szerk.): *A kappadókiai atyák*. Szent István Társulat,
Budapest. /Ókeresztény írók 6./ 503–572. o.
- ÓRIGENÉSZ 2008. *Kelszosz ellen*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- PANNENBERG, Wolfhart 2006. *Rendszerezés teológiája*. 2. köt. Osiris
Kiadó, Budapest.
- PÖHLMANN, Horst Georg 2006. Abgründige Wahrheit. Vergibt
Gott nur, wenn er Blut sieht? Die Kritik am Sühnetod Jesu.
Zeitzeichen, 7. évf. 4. sz. 47–48. o.
- RITTER, Werner H. 2006. Blutiges Verlustgeschäft? Die Vorstel-
lung vom Opfertod Jesu ist fremd und befremdlich – über-
flüssig ist sie nicht. *Zeitzeichen*, 7. évf. 4. sz. 45–47. o.
- SCHNÄDELBACH, Herbert 2000. Armes Christentum! Vorläufiges
Schlusswort einer erregten Debatte. *Die Zeit*, 30. sz. [http://www.
zeit.de/2000/30/200030.schnaedel_.xml](http://www.zeit.de/2000/30/200030.schnaedel_.xml). 2010. december 4.
- SCHRÖDER, Richard 2000. Unkraut unter dem Weizen. Das Chris-
tentum und die Geschichte seiner permanenten Selbstkritik.
Eine Replik. *Die Zeit*, 22. sz. [http://www.zeit.de/2000/22/200022.
replik_schnaedel.xml](http://www.zeit.de/2000/22/200022.replik_schnaedel.xml). 2010. december 4.
- SPAEMANN, Robert 2000. Die Taube auf dem Dach. Gott ist nicht
der Veranstalter des Bösen. Ein Einspruch gegen Schnädel-
bachs Ökumene der Absurditäten. *Die Zeit*, 23. sz. [http://
www.zeit.de/2000/23/200023.replik_schaedelb.xml](http://www.zeit.de/2000/23/200023.replik_schaedelb.xml). 2010.
december 4.
- ÁGOSTON, Szent 2005. *Isten városáról*. 2. köt. VI–X. könyv. Kai-
rosz Kiadó, Budapest.
- ATHANASZIOSZ, Szent 1991. Az Ige emberré válásáról és szá-
munkra testben történt megjelenéséről (De incarnatione).
In: Vanyó László (szerk.): *Szent Athanasziosz művei*. Szent
István Társulat, Budapest. /Ókeresztény írók 13./ 96–162. o.
- THIEDE, Werner 2010. Widerwärtiger Dünkel. Die Heilsbedeu-
tung des Todes Jesu darf nicht verwässert werden. *Zeitzei-
chen*, 11. évf. 4. sz. 45–47. o.
- VÉGHELYI Antal 2008. Krisztus halálának értelme. In: Béres Tam-
ás – Kodácsy-Simon Eszter – Orosz Gábor Viktor (szerk.):
Krisztusra tekintve hittől és reménnyel. Luther Kiadó, Buda-
pest. /Eszmecsere 4./ 141–156. o.
- ZAGER, Werner 2010. Inakzeptabler Gedanke. Die Sühnopfer-
vorstellung geht auf die frühen Christen zurück, nicht auf
Jesus. *Zeitzeichen*, 11. évf. 3. sz. 34–35. o.

Az ökumené egykor és ma – katolikus szemmel*

LUKÁCS LÁSZLÓ

Az ökumenikus mozgalom elmúlt évtizedeiről és jelen állásáról sokan meglehetősen pesszimistán nyilatkoznak. Az egykori lendület mára alábbhagyott, fogalmaznak egyesek, mások pedig egyenesen fagyos télről beszélnek az ígéretes ökumenikus tavaszt követően. A képeknél maradvány helyesebb volna talán hullámhegyek és -völgyek egymást követő változásáról beszélni. Ennél is találóbbnak látszik azonban számba venni az ökumené jelen állásából adódó kihívásokat és felvázolni az innen nyíló távlatokat.

Az ökumenikus áttörés: a II. vatikáni zsinat

„Az első évezred az egységé, a második a szakadásoké, a harmadik az ökumenéé.” Ez a mondás szépen hangzik, de csak részben fedti a valóságot. Valójában az első századoktól kezdve az egyház egész történetét jellemzik a szakadások, de az egyesülési törekvések is. Ökumenikus mozgalomról mégis csak a 20. században beszélhetünk, először az ortodox és a protestáns keresztények között, kisebb kezdeményezésekben katolikus oldalon is. A valódi áttörést az Egyházak Világtanácsának (EVT) megalakulása hozta (1948, Amszterdam), katolikus oldalon pedig a II. vatikáni zsinat (1962–1965), amely kimondta: „Az egység helyreállítását előmozdítani az összes keresztények között az egyik fő célja az egyetemes zsinatnak” (*Unitatis redintegratio*, 1). „A földi zarándokútján járó egyházat Krisztus örök reformációra hívja. Mint emberi, földi intézmény, erre rá is szorul” (UR 7).

Hogy ez mennyire radikális fordulat volt a katolikus egyház állásfoglalásában, mi sem jelzi jobban, mint hogy korábban „az elszakadt testvérek visszatérése” volt a cél. XI. Piusz

pápa *Mortalium animos* című enciklikájában (1928) megtiltotta a katolikusok részvételét az ökumenikus párbeszédiken. „A katolikusok az ilyen mozgalomhoz nem csatlakozhatnak, és azt nem támogathatják, mert ha azt megtennék, úgy hamis, Krisztus egyházától nagyon is eltérő vallásnak tekintélyét növelnék. Vajon eltűrhetnők-e mi azt – ami szörnyűséges dolog volna –, hogy az igazság, mégpedig az Istentől ki nyilatkoztatott igazság alkuba bocsáttasson?” (Ezt az elutasító álláspontot még XII. Piusz pápa is fenntartotta 1948-ban.)

A zsinat ünnepélyes kijelentését négy egymást követő pápa: XXIII. János, VI. Pál, II. János Pál és XVI. Benedek megnyilatkozásai bizonyították és tovább erősítették. Mindegyikük ismételtelen kijelentette, hogy elsődleges feladatának tartja a keresztények egységének előmozdítását. Jézus Krisztus egyetlen egyházat akart, és a credóban mindnyájan megvalljuk „az egy, szent, apostoli és katolikus egyházat”. „Aki hisz Jézus Krisztusban, az az egységre törekszik.” (KASPER 2005, 9. o.) II. János Pál pápa magyarországi látogatásakor 1991-ben a debreceni református nagytemplomban jelentette ki: „A katolikus egyház visszavonhatatlan döntéssel elkötelezte magát az ökumenikus mozgalomban, és azt minden lehetséges módon szeretné elősegíteni. Mint Róma püspökének, szolgálatomnak egyik alapvető szempontja az, hogy ezt az egységet szolgáljam.” (*II. János Pál pápa magyarországi látogatása*, 35. o.)

Katolikus részről a legjelentősebb dokumentum II. János Pál pápa *Ut unum sint* kezdetű enciklikája 1995-ből. Csak néhány mondatát idézzük. „A kapcsolatok is, a dialógus is tudatosította a keresztényekben a hit közösen birtokolt elemeit. Ez megerősítette elkötelezettségüket a teljes egység iránt. A keresztények egységének keresése nem egy szabadon választott vagy alkalmoszerű cselekvés, hanem a keresztény közösség létéből fakadó igény.” (45.) „Az ökumenizmus azt is magában foglalja, hogy a keresztény közösségeknek kölcsönösen segíteniük kell egymást, hogy valóban jelen legyen bennük az »apostoloktól

* Elhangzott a 6. magyar ökumenikus találkozón, amelyet a Magyar Pax Romana és az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem közös rendezésében tartottak Balatonszárszón, 2011. április 26. és május 1. között.

átadott örökség« teljes tartalma és minden igénye. Az alapvető, de részleges egységből most tovább kell lépünk a szükséges és elégséges látható egység felé, melynek konkrétumokban kell megmutatkoznia, hogy az egyházak valóban megvalósítsák az egy, szent, katolikus és apostoli Egyházban való teljes egység jelét, mely majd az Eucharisztia koncelebrációjában fog kifejeződni. [...] Ehhez a Krisztustól akart egyetlen Egyház közösségében szükséges és elégséges egységhez vezető út még türelmes és bátor munkát igényel. Ehhez azonban az kell, hogy ne rakjunk másokra több terhet a feltétlenül szükségesnél.” (78.)

Az „ökumenikus tavasz” ígéretes lépései

XXIII. János pápa, aki a II. vatikáni zsinat egyik legfőbb céljának az ökumenikus közeledést tartotta, még a zsinat megnyitása előtt, 1960-ban Bea bíboros vezetésével létrehozta a Keresztény Egység Titkárságát (1989-től a Keresztény Egység-törökvés Pápai Tanácsa), amely az ökumenikus mozgalom motorja lett. Augustin Bea 1968-ban bekövetkezett halála után Willebrands bíboros vette át a titkárság irányítását, és elődjéhez hasonló dinamizmussal folytatta az ökumenikus kapcsolatok elmélyítését húsz éven át. Őt az ausztráliai Cassidy bíboros követte, aki talán neveltetésénél fogva is kevésbé érezte át az ökumené fontosságát. Új lendületet adott viszont Walter Kasper kinevezése a pápai tanács titkárává (1999), majd prefektusává (2001). Ő 2010-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig hatalmas erőfeszítéseket tett az ökumené érdekében. Reménnyel telve mondja: „Az elmúlt fél évszázadban többet elértünk, mint a korábbi évszázadokban.”²

A legfontosabb változásokra csak címszószerűen tudunk utalni:

– Megváltozott „klíma”: a korábbi ellenségeskedés helyett a *testvéri összetartozás* fölfedezése.

– *Közös imaalkalmak* (például imahét a keresztények egységéért).

– *Közös cselekvések*, összefogás közös célokért, a társadalom, az emberiség érdekében. Itt érdemes kiemelni egy európai kezdeményezést: a *Zsinati folyamat az igazságosság, a béke és a teremtett világ megőrzéséért* a KEK és CCEE közös együttműködésével kezdődött el. Eddig három találkozóra került sor Európában: 1989-ben Bázselben *Béke az igazságosságban* mottóval, 1997-ben Grazban *A kien-gesztelődés – Isten ajándéka és az új élet forrása* mottóval, majd 2007-ben Nagyszébenben *Krisztus világossága mindenkit beragyog – a megújulás és egység reménye Európában* címmel. 1990-ben Szöulban is tartottak egy hasonló találkozót, amelynek talán legfőbb eredménye az volt, hogy az ortodox egyházak is fölemelték szavukat a társadalmi igazságosságért.

² Nemrég megjelent interjúkötetében számol be életéről és tevékenységéről: KASPER–DECKERS 2009.

– *A két- és többoldalú dialógusfórumok rendszeressé váltak*; céljuk a félreértések, előítéletek eloszlatása, konvergenciák fölfedezése, konszenzusok elérése.

A *többoldalú dialógusok* eddigi legfontosabb eredménye az úgynevezett *limai nyilatkozat* (1982), amelynek szövegezésében katolikusok is részt vettek.³ Ez a dokumentum tulajdonképpen megjelöli azokat a pontokat, amelyekben konszenzus áll fenn a különböző egyházak között (elsősorban a keresztségben); azokat, amelyekben a konvergencia megjelenik ugyan, bár különböző fokban (főleg az úrvacsora tekintetében); végül azokat, amelyekben a kölcsönös konszenzusig még jelentős utat kell megtenni, mert jelentős eltérések vannak az egyes egyházak felfogása között (főleg az egyház lényege és a lelkeszi szolgálat).

A *kétoldalú dialógusokban* katolikus részről a legfontosabbnak az anglikán és az evangélikus egyházakkal folytatott dialógusok bizonyultak.⁴ Jelentősek az ortodox egyházakkal folytatott dialógusok is, amelyekben több esetben évezredek félreértéseket lehetett tisztázni (főleg krisztológiai kérdésekben, például a híres *filioque*-vita, illetve a nikaiai és a kalkhedóni zsinat nyomán keletkezett szakadások). Mi, magyarok – érthetően – fontosabbnak láttuk a római katolikus–evangélikus (lutheránus) vegyes bizottság munkáját,⁵ illetve azt a – Karl Lehmann és Wolfhart Pannenberg vezetésével folyó – közös teológiatörténeti kutatómunkát, amelynek eredményei 1982-től láttak napvilágot.⁶ Ezek a nyilatkozatok, tisztázó állásfoglalások sokban segítettek az ökumené ügyét, legnagyobb hiányosságuk azonban az volt, hogy – bár a delegáció tagjai a két egyház képviselői voltak – hivatalos egyházi jóváhagyást egyik dokumentumuk sem kapott.

A katolikus–lutheránus közös nyilatkozat (Augsburg, 1999) ezért is kiemelkedően fontos, hiszen a két fél hivatalosan is kijelenti: „konszenzus van a megigazulástan alapvető igazságait illetően”; „a megmaradó különbségek kien-gesztelődnek egymással, és nincs már elválasztó erejük”. Az egykori elítélések ma már nem tekinthetőek érvényesnek. A *Közös nyilatkozat* felépítése is példaértékű lehet hasonló konvergencia-, illetve konszenzusnyilatkozatok számára. A „differenciált konszenzus” minden témát hármas

³ Magyarul: Keresztség, úrvacsora, lelkeszi szolgálat. *Theológiai Szemle*, 1986/4.

⁴ Az anglikán egyházzal a dialógus a canterburyi érsek és a pápa találkozásával, majd az úgynevezett Málta-jelentéssel (1968) vette kezdetét, ez folytatódott az ARCIC-jelentéssel (1981, majd 1991). Jelentős eredmény volt – az anglikán egyházak életében bekövetkezett egyház-fegyelmi változások ellenére – a közös vegyes bizottság felállítása 2001-ben, amelynek utolsó dokumentuma 2007-ben jelent meg *Growing together in Unity and Mission* címmel.

⁵ Talán legfontosabb a *Das Herrenmahl* (1978) és a *Das geistliche Amt in der Kirche* (1982) című kiadványuk.

⁶ A sorozat 4–6. kötete 1986-tól ezzel a sokatmondó címmel jelent meg: *Lehrverurteilungen – kirchentrennend?* Az itt közzétett kutatások nagyban hozzájárultak az 1999-es közös nyilatkozat megjelenéséhez.

beosztásban tárgyal: amit közösen vall a két fél, és amit eltérően értelmeznek evangélikus, illetve katolikus oldalról.⁷

– Az *Ökumenikus Charta* (Strasbourg, 2001) is jelentős eredménynek mondható, legalább európai viszonylatban: „Irányelvek az európai egyházak bővülő együttműködéséhez.” „Vétkeink tudatában és megtérésre készen azon kell fáradoznunk, hogy a közöttünk még fennálló feszültségeket megszüntessük, s ezáltal készek és képesek legyünk az evangélium üzenetét a népek között közösen és hitelesen hirdetni.”

Az ökumené megtorpanása – ökumenikus tél?

Zsákutcák

Az említett dialógusok és más ökumenikus törekvések számos félreértést tisztáztak, több szisztematikus és történeti teológiai kérdésben konszenzusra jutottak, vagy legalább kijelölték a konvergencia irányát. Eközben nyilvánvalóvá váltak azok a szélsőséges nézetek, amelyeket az ökumenére komolyan törekvő felek elfogadhatatlannak tartanak. Legalább három olyan irányattal találkozunk napjainkban, amelyek – látszólagos sikereik ellenére – zsákutcának bizonyulnak.

• *Relativizmus és indifferentizmus*: némelyek a testvéries összefogást mindennél fontosabbnak tartják, még hitbeli azonosságuk, saját hithagyományuk elvtelen feladása árán is. Pedig „senki javát nem szolgálja sem egy alapvető problémákat elbliccelő ökumené, sem egy lényegbevágó kérdéseket elmismásoló kereszténység” (KASPER–DECKERS 2009, 244. o.).

• A *fundamentalizmus* az ellenkező végletet képviseli, amikor mereven elzárkózik saját felekezeti csigaházába. Fundamentalista nézetek éppen úgy föllelhetőek a katolikus egyházban, mint a többi keresztény közösségben, amelyek mereven szembeszegülnek minden ökumenikus törekvással (katolikus részről a legjobb példa a Lefebvre érsek által alapított Szent X. Pius Papi Közösség).

• A *divergens törekvések* több szinten jelentkeznek. Növekvő nehézséget okoz az EVT számára, hogy tagjainak száma jelentősen megnőtt. Jelenleg 120 országból 350 tag-egyház vesz részt benne, „a szervezet működőképességének határához érkezett” (KASPER–DECKERS 2009, 241. o.). Kasper utal arra a tényre is, hogy „számos, elsősorban evangélikál, karizmatikus és pünkösdi jellegű csoport van, amelyek alapvetően kritikusan viszonyulnak az EVT-hez és az ökumenéhez”. Nem kevés problémát vetnek föl azok a törekvések is, amelyek az elméleti kérdések helyett a közös gyakorlati cselekvést tartják fontosnak, azzal a jelszóval, hogy „a dogma elválaszt, a gyakorlat egyesít”. A gyakorlati együttműködés számos területen valóban eredményes-

nek bizonyult, idővel azonban kiviláglottak ennek esetleges veszélyei is. Részben az, hogy az egyes csoportosulások eltérő politikai irányultságúak, és könnyen átlendülnek a politikai cselekvés területére; a különböző politikai rezsimekhez való kapcsolódás jelentős megoszlásokhoz vezetett. Részben pedig az is, hogy nemes célokat kitűzve valójában egyéni, illetve csoportérdekeiket próbálják érvényesíteni. A tanulság mára egyértelművé vált: a helyes cselekvésről is lehet vita, nemcsak a helyes tanításról.

Nehézségek, fennálló különbségek

Az elmúlt évtizedben egyre határozottabban körvonalazódtak azok a teológiai kérdések, amelyek még megoldásra várnak. Egyeseket elkedvetleníthet, hogy ezekben ennyi idő után sem sikerült komoly áttörést elérni, látni kell azonban, hogy éppen a legfontosabb kérdésekhez jutottunk el: mi az egyház lényege, hogyan értelmezhetőek az egyházi szolgálatok, mi az eukharisztia helye az egyház életében.

A *Dominus Jesus* nyilatkozat (2000) váltotta ki az utóbbi évek legnagyobb vitáját a katolikusokkal folyó párbeszédben. A Hittani Kongregáció dokumentuma kijelenti: „a reformáció egyházai nem valódi (= katolikus) értelemben vett egyházak”. Külön monográfiát igényelne a nyilatkozat recepciójának elemzése,⁸ a tanulmány keretei miatt azonban itt csupán néhány megjegyzést tehetünk. Kétségtelen, hogy a dokumentum által kiváltott heves érzelmi reakciók nehezítették a tárgyilagos elemzést. A dokumentum eredeti célja szerint Jézus Krisztus egyedül üdvözítő voltát kívánta leszögezni: „Jézus Krisztus az egyetemes Közvetítő és Megváltó” (11.). „Az Istenről és az ember üdvösségéről kinyilatkoztatott mélységes igazság Krisztusban ragyog föl, aki az egész kinyilatkoztatás közvetítője és teljessége.” (5.)

Ratzinger bíboros a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*nak adott nyilatkozatában elmondta, hogy eredeti céljuk ennek az igazságnak ünnepélyes kijelentése volt, mintegy a jubileumi esztendő csúcsaként. Eredeti céljuk az volt, hogy meghívják az összes keresztényt, hogy csatlakozzanak ehhez a hitvalláshoz (RAINER 2000, 30. o.). Hogy ez nem történt meg, sőt megtorpanást idézett elő az ökumenikus folyamatban, azt a dokumentum második – Ratzinger megfogalmazásában „kicsiny” – ekkleziológiai része váltotta ki.⁹ Az interjúban a Hittani Kongregáció prefektusa is elismeri, hogy némelyik kifejezés rosszul megválasztott lehet, s hogy kommunikációs problémák is okozták a kiváltott heves ellenállást, hiszen a klasszikus tanítóhivatal nyelvezete

⁸ A hatalmasra duzzadt irodalomból csak egy válogatást említünk: RAINER 2000. A kötet közli az addig megjelent állásfoglalások jegyzékét is.

⁹ Amint Hafenscher Károly megjegyzi: „Kár, hogy az irat [...] a Dominus Jesus mellé egy szintre hozza a Domina ecclesiát vagy Regina ecclesiát.” HAFENSCHER 2001.

⁷ 2006-ban a metodista egyházak világtanácsa is csatlakozott a dokumentumhoz.

eltér a médiumokétól, a köznyelvtől. Walter Kasper szerint „jobban érthetően és barátságosabban is lehetett volna fogalmazni” (KASPER 2005, 225. o.).

Kétségtelen, hogy az egyház mibenléte az ökumené egyik legnehezebb kérdését veti fel. Az eltérő egyházfelfogások kezdettől fogva jelen voltak az ökumenikus mozgalomban. Az EVT 1950-ben kiadott, úgynevezett Toronto-nyilatkozata már utalt erre: „A fő nehézség abban áll, hogyan lehet definiálni a testületet, amelyben az egyház lényegére vonatkozóan a legkülönfélébb nézetek vannak jelen. Az EVT nem kíván egyetlen egyházfelfogást sem magáévá tenni. Az ekkleziológiai problémában egyik nézetet sem részesíti előnyben. A tagság kedvéért egyik egyháznak sem kell változtatnia ekkleziológiáján.” Abban mindnyájan egyetértettek, hogy Krisztus az egyház feje, és hogy Krisztusnak egyetlen egyháza van. A sokféle egyház léte viszont éppen arra ösztönöz minden keresztényt, hogy nyugtalanul és fáradhatatlanul törekedjen az egységre. Emellett felébreszti annak tudatát is, hogy a saját egyházunkon túl tagjai vagyunk ennek a tágasabb Krisztus-egyháznak.

Walter Kasper ismételtén óv attól, hogy a *Dominus Jesus* „kemény kijelentése” miatt megakadjon az ökumenikus párbeszéd. A pontosabb értelmezés szerinte megnyitja a lehetőséget a továbblépésre. A Szentlélek működik az intézményes egyházon kívül is. A szentek közössége nem végződik a katolikus egyház határainál. Ahogy az *Ut unum sint* enciklika fogalmazza: „Nincs egyházi vákuum a katolikus egyházon kívül” (13.). „Ott is létezik azonban egyházi valóság, bár a mi katolikus felfogásunk szerint az nem teljes egyház, abban az értelemben, ahogy a katolikus egyház önmagát értelmezi. Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ott is létezik analóg módon egyház, vagy pedig más típusú egyház.” (KASPER 2005, 61. o.) Kasper arra is felhívja a figyelmet, hogy nemcsak másoknál vannak hiányok az egyházlétben, hanem megvannak az egyházlét sebei a katolikus egyházban is. Ezért is szükség van az adományok cseréjére: „A katolikus mivolt és az ökumené nem ellentétek, hanem egy érem két oldala.”

Az egyház lényegének eltérő értelmezéséből következik az egyházi hivatalok (lelkési szolgálatok) és az úrvacsora, illetve az eukharisztia közösség eltérő értelmezése is. Áttörést hozott a *Leuenbergi egyezmény* 1973-ban: az ehhez csatlakozó egyházak „különböző hitvallású egyházak egyházközösségét” alkotják: „egyetértenek az evangélium értelmezésében, de fenntartják a pluralizmust a dogmatikai véleményekben is”. Katolikus felfogás szerint viszont az eukharisztikus közösség feltételezi a megvalósult egyházközösséget. Az eukharisztikus közösség és az egyházközösség elválaszthatatlan: Krisztus az egyházban hív meg az Eukharisziára – ez már az első keresztények meggyőződése. Ezért nem fogadja el az intercelebrációt, sem az interkommuniót, bár ez utóbbit kivételes esetekben többen lehetségesnek tartják.

Az egyházi hivatal, az apostoli *successio* és a péteri szolgálat kérdésében is jelentős konvergencia figyelhető meg, bár természetesen így egyre jobban kirajzolódtak az egyelőre feloldhatatlannak látszó eltérések is.

Az egység modelljei

Az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján az egységtörekvésnek három alapmodellje különböztethető meg (OELDEMANN 2009, 174. kk.):

A *kooperatív-föderatív* modell a közös cselekvést és tanúságtételt tartja a legfontosabbnak, ahogy azt a „zsinati folyamat” kezdeményezése mutatja.

A *kölcsonös elismerés* modellje a „kiengesztelődött különbözősége” épít. Ennek jó példája a *Leuenbergi egyezmény*: az ordináció kölcsönös elismerése, az intercelebráció elfogadása, de strukturális egyesülés nélkül, tanbeli különbözőségek fenntartásával. Érdekes folytatása az úgynevezett Porvoo-modell (1992), amely viszont a csatlakozás feltételül szabja a püspöki hivatal elismerését (ehhez csatlakoztak Skandinávia és a Baltikum lutheránus egyházai, az angol és ír anglikánok).

Az *(újra)egyesülés* modellje „organikus egységre” törekszik: a hitben felismert egység alapján intézményes és alkotmányos egyesülésre. Több ilyen unió jött létre reformált, metodista és kongregacionalista egyházak között: Kanadában (1925), Dél-Indiában (1947), Pakisztánban és Kongóban (1970). A hetvenes évektől alakultak úgynevezett zsinati közösségek: helyi egyházak, strukturális egyetemes egyházi kötődés nélkül.

Oeldemann összegzése szerint az első modell csak közös fellépést sürget, a másik kettő végső soron a „látható egységre” törekszik. Egymás kölcsönös elismerése több mint „kiengesztelődött különbözőség”, és egyházközösséghez vezet. Az organikus unió viszont nem jelenti az egyházak uniformizált egybeolvadását. Teljes egyházi közösség csak a különbözőségben megvalósuló egyetlen hitnek, a mindenki által elfogadott szentségeknek és az egyetlen apostoli hivatalnak az egységben jöhet létre.

A cél

A katolikus egyház minden felelős megnyilatkozásában egyértelműen és ismételtén kinyilvánította, hogy elkötelezett az ökumenikus mozgalom folytatása mellett. Elég talán három autentikus állásfoglalást idézni.

II. János Pál pápa külön enciklikát szentelt az ökumenének, és az egység kölcsönös keresését a 2000. jubileumi évnek is egyik legfontosabb feladatának jelölte meg. Minden lehető alkalommal felszólított az „ökumenikus párbeszédre igazságban és szeretetben”, hozzátéve, hogy az

„adományok cseréje” előmozdítja a kölcsönös növekedést a hitben. „Minden keresztény közösség annyiban törekszik az egységre, amennyire hűséges az evangéliumhoz.” (*Ut unum sint*, 15.) Elismerte ugyanakkor, hogy „még nem vagyunk teljes közösségben. Mégis megosztottságaink ellenére úton vagyunk a teljes egység felé; azon egység felé, mely az apostoli egyházat jellemezte, s amit mi őszintén akarunk: a hittől vezérelt közös imádságunk a bizonyosága ennek. E közös imádságban az egyetlen Krisztus nevében gyűlünk össze. Ő a mi egységünk.” (Uo. 23.)

„Az alapvető, de részleges egységből most tovább kell lépniünk a szükséges és elégséges látható egység felé, melynek konkrétumokban kell megmutatkoznia, hogy az egyházak valóban megvalósítsák az egy, szent, katolikus és apostoli Egyházban való teljes egység jelét, mely majd az Eucharisztia koncelebrációjában fog kifejeződni. [...] Ehhez a Krisztustól akart egyetlen Egyház közösségében szükséges és elégséges egységhez vezető út még türelmes és bátor munkát igényel.” (Uo. 78.)

Walter Kasper egy „olyan ökumenikus folyamatról” beszél, amelyben a felek kölcsönösen kifejtik saját hitvallásukat, majd a párbeszéd folyamán arra törekednek, hogy konszenzusra jussanak az ezeket egyesítő, közös hitvallás összefüggéseiben. „Egyszerre hűek maradjunk közös, Jézus Krisztusban való hitünkhöz, és ahhoz is, ami megkülönbözteti a mi hitünket másokétól. A közös bázison hitvallást kell tennünk katolikus, evangélikus vagy ortodox hitünkről. Ez az ökumené nem visszafelé halad, hanem előrefelé.” Ennek következtében „a jövő egyetlen egyháza nem homogén egyház lesz. A katolicitás egyetemességet jelent. Az egyház egysége nem lehet más, mint egység a sokféleségben és sokféleség az egységben.” (KASPER 2005, 180. o.) „Nem az a kérdés, hogy »Ökumené: igen vagy nem?« Vita egyedül a hogyanról, az ökumené konkrét útjáról folyhat.” Minél katolikusabb, annál ökumenikusabb – és fordítva!

Joseph Ratzinger szerint „a hitbeli egység keresésére irányuló teológiai párbeszédnek mindenképpen folytatódnia kell. De ezeknek a megbeszéléseknek sokkal oldottabb, kevésbé sikerorientált, »alázatosabb« módon kell folytatódniuk, nagy örömmel és türelemmel. A praxeológiai modellől el kellene tanulnunk a dogmatikus türelmet, anélkül, hogy az igazság kérdésében közönyösségbe süllyednénk.” „A hitnek folytonosan nevelnie kell a szeretetre, a másik hite iránti tiszteletre, a toleranciára, a különbözőségben együttműködésre.” Gondolatait Szolovjov látomásával zárja: az idők végén azok a keresztények, akik szembeszálltak az Antikrisztussal, megvallják Jézus Krisztusba, az Isten Fiába, a világ egyetlen üdvözítőjébe vetett hitüket. A Pétert követő katolikusok, a János-tanítvány ortodoxok és a Pál nyomában járó protestánsok egyesülnek Krisztus egyetlen egyházában. János kijelenti: „Eljött az óra, hogy teljesüljön Krisztus utolsó kívánsága: hogy egyek legyenek,

ahogy ő egy az Atyával.” Ratzinger hozzáteszi: Szolovjov eszkatologikus látomása nem azt jelenti, hogy az egység csak a történelem végén vagy azt követően jön létre. „Az eszkatologikus az igazi valóság, amely egyszer majd nyilvánvalóvá lesz, de már most meghatározza napjainkat. Az egység »eszkatologikus« a szó igazi értelmében: már jelen van. Péter, János és Pál elválaszthatatlanok egymástól. Velük együtt kell keresnünk az Úr igazi arcát. Az ökumené nem más, mint már most eszkatologikus fényben élni. Ha útban vagyunk Krisztushoz, akkor útban vagyunk az egységhez.” (RATZINGER 2002, 354. o.)

A világ közös szolgálata – Magyarországon

1. *Meredekebb, de fontos kapaszkodó* az egyház, az egyházi hivatalok és az eukharisztia kérdésében.

2. *Világszolgálat*: konkrét cselekvések (környezetvédelem, szociális kérdések stb., vö. Németország). „Az egyházak tanítása elválaszt, az emberek szolgálata összeköt.” Krisztus örömhíre hitelesen hirdetni, hogy higgyen a világ.

3. *Missziós ökumené*: „Mivel az egyetlen Istent hirdetjük, és az egyetlen Urat követjük, ezért a misszióknak közös az örömhíre és közös a célja.” „Közösen keressük a kapcsolatot az emberekkel abban a társadalomban, amelyben már sem Istennek, sem az egyháznak nincs jelentősége. Meghívjuk őket arra, hogy Isten szeretetének helyet adjanak az életükben. Közösen kérdezzük meg, mi az életünk alapja, és hogyan tudjuk a hit forrásaiból a humánus és az emberi méltóság életét megteremteni, amely megszabadult a félelemből, a gyűlöletről és az erőszaktól. Közösen beszélünk más kultúrákban élő emberekkel arról, hogy mi az ő hitük és életük tartalma, és részt adunk nekik abból, hogy mi jelent számunkra Jézus Krisztus mint Isten üdvössége.”

4. *Tanúságtétel* Isten mindenkit átfogó szeretetéről. Nem ellenség, nem idegen, még csak nem is versenytárs, hanem testvér Krisztusban.

Hivatkozott művek

II. János Pál pápa magyarországi látogatása. MKPK Sajtóirodája, Budapest, 1991.

HAFENSCHER Károly 2001. Quo vadis ecclesia? Quo vadis ökumené? *Vigilia*, 66. évf. 2. sz. 89–95. o.

KASPER, Walter 2005. *Wege der Einheit*, Herder, Freiburg.

KASPER, Walter – DECKERS, Daniel 2009. *A hit szívverése*. Budapest, *Vigilia*.

OELDEMANN, Johannes 2009. *Einheit der Christen – Wunsch oder Wirklichkeit?* Pustet, Regensburg.

RAINER, Michael J. (szerk.) 2000. „*Dominus Iesus*”. *Anstössige Wahrheit oder anstössige Kirche?* Lit Verlag, München.

RATZINGER, Joseph Cardinal 2002. *Weggemeinschaft des Glaubens*. Sankt Ulrich, Regensburg.

Az ökumené egykori lendülete és mai értelme – evangélikus szemmel*

Kihívások és felelősségek

SZABÓ LAJOS

A személyes tapasztalatok és élmények ereje

Ha az ökumené múltjára tekintünk, akkor mindegyikünknek nagyon sok jó vagy kellemetlen esemény juthat az eszébe. Attól függően, hogy mi magunk személyesen hogyan viszonyultunk ehhez a kérdéshez, dominálhat az egyik vagy a másik élménytár. Személyes élettörténetünk maga adja általában azt a magatartásformát, amellyel viszonyulunk a keresztény felekezetek közeledésének, együttműködésének vagy közös útkeresésének a küzdelmeihez. A funkcionáló ökumenikus élethez a személyes tapasztalataink szolgáltatják az alapot.

„A dialógus nem korlátozódik kizárólagosan a tanbeli kérdésekre, hanem az egész személyt átfogja: a szeretet dialógusa is.” (*Ut unum sint*, 47). Ebben az értelemben mindenkinek van egy szubjektív kötődése a kérdéshez vagy kisebb-nagyobb ellenállása vele kapcsolatban. Egy első, korai vagy akár egy friss tapasztalat is könnyen befolyásolja a hozzáállásunkat.

Az én életemben nagyon korán kezdődött el egy sajátos ökumenikus mozgás. Sohasem felejttem el. Lehettem vagy négyéves, amikor a szülőfalumban evangélikus papgyerekként elszöktem egy szép tavaszi délután otthonról, és egy szál rövidnadrágban beálltam a Somlyó-hegyen tartott szép, díszes és nagyon színes körmenetbe. Mondhatnám, besoroltam. No, nem a végére, és nem is akármilyen helyre, hanem a nagy tekintélyű kanonok úr sátra alá, és azon igyekeztem, hogy a lehető legközelebb jussak hozzá. Evangélikus gyerekeknek ez volt a feltűnő és igazán izgalmas hely. A teljesen más színek, illatok világa. Máig sem tudom, hogy tudta-e, én ki vagyok, de megfogta a kezemet, és lehetővé tette, hogy VIP-helyről élvezzem életem első ökumenikus alkalmát, a körmenetet. A korszellem abban az időben a Kemenesalján még egyáltalán nem volt a mai értelemben véve ökumenikus, de a helyi szereplők néha meglepő módon, egy-egy spontán kedves gesztussal adtak életre szólóan útmutató magatartásformát.

Több mint öt évtized után azt gondolom, hogy még ma

is nagy szükségünk van ilyen jellegű megtapasztalásokra és élményekre, ma élő gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Újra értéke van a közvetlen és spontán élményeknek az ökumené területén. Szükség van ilyen rendkívüli gyermek-, ifjúsági vagy felnőtt „alkalmi” katekézisekre, amelynek során a gyakorlati tapasztalat megelőzi a hivatalos ügyrendet, és felülír minden eljárási szabályzatot. Az élménnyel tanít, egyértelműen és hatásosan. A legjobb valláspedagógiai módszerekkel is versenybe száll. A távolság vagy a bizalmatlanság éppen ezeknél a spontán helyzeteknél jelenik meg a legtermészetesebben és a leggyakrabban, de az is érdekes, hogy itt és így tud a leghamarabb gyógyulni és eltűnni. Nagy szükség van a jó ökumenikus tapasztalatokra ma is. Erre jó példát adnak a katolikus, református és evangélikus országos ifjúsági találkozók, ahol minden alkalommal kölcsönösen vannak résztvevők és előadók valamennyi felekezetből. A fiatal szervezők pedig gondolnak is erre a fontos szempontra már az előkészületi időszakban is. Ha az ökumené hűvösebb korszakáról beszélünk mostanában, ezek az események akkor is adnak egy kis langyosítást, felmelegedést.

Azért is tartom nagyon fontosnak a személyes ökumenikus tapasztalatot ma, mert meg vagyok győződve arról, hogy a múlt század nagy ökumenikus egyéniségei és gondolkodói hihetetlen energiával és személyes odaadással vállalták a közös útkeresést. Nem estek kétségbe, nem sajnálták az energiát sem, és számos nagyon szép alkalmat megélhettek ennek következtében. Az ökumené története egyben ezeknek az embereknek a története, személyes elkötelezettségük és lelkes küzdelmük története is.

Ez a felelős és őszintén küzdő hozzáállás ma már a mi örökségünk, mégpedig nagyon fontos örökségünk és ajándékunk. Sok esetben nem szponzorálták és nem is igen ünnepezték őket, ők mégis megteremtettek egy olyan alapot, amelynek következtében komoly teológusként, gyakorló keresztényként ma már nem lehet igazán kérdés az, hogy kell-e, fontos-e együtt gondolkodni és egymásra is gondot viselni mai világunkban.

* Elhangzott a 6. magyar ökumenikus találkozón, amelyet a Magyar Pax Romana és az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem közös rendezésében tartottak Balatonszárszón, 2011. április 26. és május 1. között.

A belső tűz gyengülése, a hűvösebb korszak kihívásai

Ma, amikor gyakran az ökumené kissé hűvösebb korszakáról beszélnek, talán nem a távolságtartással van a probléma, nem is a közös alkalmak, szervezések hiányával, hanem annak a belső tűznek a gyengülésével, amelyet az ökumené sikeresebb szakaszaiban annyira jól lehetett érzékelni.

A külső nehéz kérdések, illetve az egyházak belső problémái és speciális nyomorúságai pedig gyorsan egymás közelébe vihetnének bennünket. A kérdés persze az, hogy hogyan viselkedünk ezekben a helyzetekben, és milyen aktivitás lesz ekkor jellemző ránk. Mennyire tudunk empátiával közeledni egymás felé? Az őszinte ökumenikus megértés a másik felekezet iránt a fontos alaphang ma is.

Az utóbbi évtizedek magyarországi egyházi életére is jellemző az, hogy jelen van egy erő, egy mozgás, amelyet a nagyság, a súly vagy éppen a hatalmi befolyás irányít. Külső változások belevisznek egyházakat ma abba, hogy kiépiítsék, fejlesszék vagy egyszerűen növeljék az intézményeik számát és természetesen az ezzel együtt járó struktúrát is. Kemény küzdelem ez. Külsőleg is, de belső lelki értelemben is. Ezzel kialakul egy új önértékelési kép és magatartás is. Sok esetben oda vezet ez a tendencia, hogy már csak az van a látókörben, ami a saját felekezet világa, kérdése vagy problémája. A beszűkülésnek egy új formája lehet ez. Egy egészséges önérvényesítési magatartás gyorsan átcsaphat a konfessziós bezárkózás, elszigetelődés lelkületébe. Így az a kérdés, hogy ebben a megváltozott helyzetben a saját felekezetünk mellett milyen lesz az új fontossági sorrend: hova kerül a másik élete, a másik közösség, közösségek sorsa. Egyáltalán marad még energia a másik közösség felé fordulni? Hihetetlenül gyorsan születnek ma prioritási sorrendek, és nagyon gyorsan át is alakulnak. Jó lenne, ha az ökumenikus gondolkodásban és egymásra figyelésben ez nem következne be. Érdemes ma különösen is vigyázni a több mint egy évszázados ökumenikus törekvések elért eredményeire, élményeire és dekrétumaira egyaránt.

A sok fáradozással elért eredményeket megtartani és a közvetlen gyakorlati egyházi életben érvényesíteni csak stabil és átgondolt magatartással lehet. Az ökumené összefüggésében fontos fogalom a kiszámíthatóság és a megbízhatóság egymás irányában. Ha a múltat és a jelent értékelni próbáljuk, akkor ennek a két tulajdonságnak a helyzetét érdemes megmérni, közegyházi szinten és helyi gyülekezeti szinten egyaránt. Azt gondolom, hogy a környezetünkben ma is növekvő vallási sokszínűségben fontos érték, hogy megőrizzük a keresztyén felekezetek ökumenikus érzékenységének kontinuitását. Ennek érdekében minőségi törődésre van szükség egymás bátorítása és segítése terén. Ez vezethet el odáig, hogy őszintén tudjunk beszélni egymás előtt a gyengéinkről és a nehézségeinkről is.

A sokszínűség környezetében is: egymással valóban törődő mentalitás

Dietrich Bonhoeffernek a közösségről írt híres könyvében (*A szentek közössége*) megfogalmazott gondolatmenete örök értékű témáját. Az egyház közösségében pedig erre az egymással törődő mentalitásra külön is vigyázni kell, mert ez a közös, megélhető öröm feltétele:

„Ahány ember, annyiféle. Csakhogy erősek és gyöngék, okosak és buták, tehetségesek és tehetségtelenek, jámborak és kevésbé jámborak különbözősége immár nem arra ad okot, hogy megszóljunk, megítéljük, kárhoztassuk egymást – más szóval: hogy önmagunkat igazoljuk –, hanem arra, hogy egymásnak örvendjünk és szolgáljunk. Most is a maga meghatározott helyét foglalja el a közösségben mindenki, de ez már nem az a hely, ahol a legjobban tud könyökölni, hanem az, ahol legjobban tud szolgálni. Nagyon fontos, hogy a keresztyén közösség minden egyes tagja nélkülözhetetlen láncszeme legyen a közösségnek. Egy lánc csak akkor nem szakad el, ha a legkisebb szeme is megkapaszkodik a többiben. Az egész közösség sínyli meg azt, ha vannak olyan tagjai, akik télenek. A keresztyén közösségnek mindenképpen tudnia kell, hogy nemcsak a gyöngéknek van szüksége az erősekre: az erősek sem lehetnek el a gyöngék nélkül. A gyöngék félreállítását a közösség halála.” (BONHOEFFER 1997, 82. o.)

Amikor a keresztyénséggel kapcsolatban a mai aktuális kihívásokra és felelőségekre gondolunk, akkor nagyon fontos, hogy ezeket a bonhoefferi mondatokat a szemünk előtt tartsuk.

Egyre többször találjuk magunkat szemben azzal a gondolkodásmóddal, hogy csak a sikeresre, a hasznot hozóra és a profitot termelőre érdemes odafigyelni. Társadalmunkban és egyházainkban pedig szemmel láthatóan nem kevesen vannak a másik oldalon: ott, ahol sok minden hiányzik, nem a siker uralkodik, sőt a gyengülés szemmel látható. Vajon erre a jelenségre jut-e az egyházban elegendő figyelem? Ebből a szempontból nagyon fontosak akár a katolikus egyház szociális tanítással kapcsolatos megnyilatkozásai, akár az Egyházak Világtanácsa vagy a Lutheránus Világszövetség konkrét tanulmányi anyagai. Megemlíthető az a közös munka is, amely az Agapé-dokumentum magyar feldolgozásában és megbeszélésében megmutatkozott. Teljes egyetértés nyilvánult meg ennek a dokumentumnak a magyar fogadtatásakor mindegyik felekezet részéről. Az alapvető állásfoglalás lényege a következő:

„Az élet szolgálatában álló gazdagság emlékeztet bennünket Isten életet adó gazdagságának fő jellemzőire: az irgalmas isteni gazdagság ajándékai (οἰκονομία τοῦ θεοῦ) mindenki számára bőséget biztosítanak és tartanak fenn.

Isten jó gazdagsága azt kívánja, hogy az élet bőséges javaival igazságos és fenntartható módon bánjunk, a részvételre építve.

Isten gazdaságtana az élet gazdaságtana, amely előtérbe helyezi az elosztást, a globális szolidaritást, az egyéni méltóságot, valamint a szeretetet és törődést a teremtés védelme érdekében.

Isten gazdasága az egész ökumené, a földön élő valamennyi ember közösségének gazdasága. Isten gazdaságának jellemzői: az isteni igazságosság és a szegények előtérbe helyezése.” (GÖMBÖCZ 2008, 21–22. o.)

Hasonló gondolatot fogalmaztak meg ökumenikus nyitottsággal és erre a felelősségre figyelmeztetve a Lutheránus Világszövetség winnipegi nagygyűlésén is:

„Luther Mártonnal együtt valljuk, hogy el kell utasítani és másfajta alternatívákkal kell helyettesíteni azt a fajta gazdasági gyakorlatot, amely aláássa felebarátaink (különösen a leginkább sebezhető) jólétét. Luther arra is emlékezteti a lelkészeket, hogy kötelességük leleplezni a sebezhető rétegeket kizsákmányoló gazdasági gyakorlat rejtett igazságtalanságait. Felismerjük, hogy az élet szolgálatában álló gazdaság megvalósítására ökumenikusan kell törekednünk.” (*For the Healing of the World*, 61. o.)

Ma körülöttünk is érzékelhetőek azok a feszültségek, amelyek éppen a gazdasági különbségeken éleződnek a leggyorsabban. Nyilvánvaló, hogy ezen a területen is csak ökumenikus, közös cselekvésben lehet hatékonyan segíteni a társadalomban.

A jövő felé: bátorító szóval és jó kommunikációval megélni az ökumenét

A keresztyén közösségek ma mind speciális útkeresésben élnek, és egy bonyolult helyzet kiismerésével küzdenek Európában és persze Magyarországon is. Kisebb egyházban és nagyobb egyházban egyformán zajlik ez a folyamat. Nem mindegy, hogy ezeket a kikerülhetetlen lépéseket közösen is meg tudjuk-e tenni, vagy egyenként próbálunk nekifeszülni a nehézségeknek. Az sem mindegy, hogy a kisebbek és a nagyobbak viszonya hogyan alakul egy országon belül. Vannak nagyon jó és biztató példák az összefogásra, a dialógusra, de nem szabad elhallgatni azt sem, hogy sokszor találkozunk érthetetlen és nagyon kemény, elzárkózó magatartással is az egymással való viszony területén. Nem könnyű kezelni azt, hogy például az evangélikusság komoly egyháztagszűkítéskéket kénytelen konstatálni Magyarországon az utóbbi években, és ebben sokan a felekezeti vegyes házasságok során jelentkező veszteségeket látják döntő tényezőnek.

Fontos az a szempont is, hogy ma már nem lehet egyszerűen úgy kezelnünk az ökumenikus magatartást, hogy bizonyos szinteken igen, de az emberi élet legfontosabb kis sejtjeire nézően nem mondunk igazán őszinte és továbbsegítő, „ökumenikusan megélhető” válaszokat. Talán éppen a nagy kérdések nehézségeivel való küzdelmek segíthetnek a kisebbnek tűnő, ám a mindennapi pasztorálás

szintjén nagyon is fontos kérdésekben való ökumenikus helytálláshoz, például a családokban vagy a gyermekek világában szükséges ökumenikus megnyilvánulásokhoz és gyakorlathoz. Jó tapasztalat az, ahogyan a házashétvége-mozgalom belépett az evangélikusok gyakorlatába is. Ez egy evangélikus teológushallgató írásában így jelenik meg: „A házashétvége-mozgalom egy olyan világméretű katolikus program, amelyet sikerült értékeit megtartva adaptálni a mi egyházunk számára is, bekapcsolódva a katolikus szervezetbe, de saját liturgiánk és identitásunk megtartásával.” (STERCZER 2010, 371. o.)

Meg kell említenünk itt azt a munkát is, amelyet Bíró László püspök folytat hosszú ideje a családokért felelős püspöki tisztségében. Ennek a szolgálatnak a kisugárzása is érezhető a hazai ökumenikus gondolkodás fejlődésében. A családi élet területén az ökumenikus kérdésekre is tekintettel lévő lelkigondozás és segítség azonban bőségesen hagy még kívánnivalót maga után. A bázisokon, a gyülekezetben és a családban dől el ma is igazán az ökumenikus élet gyakorlati kérdése. A megvalósulásnak ez az igazi színtere.

Wolfgang Huber német evangélikus püspök egy évtizede írta helyzetelemző könyvében, hogy az egyház egy speciális korszakváltás idejét éli meg, az általa és mások által is megfogalmazott krízisek miatt. Hét krízist sorolt fel: a tagság krízise, a pénzügyi krízis, a munkatársi krízis, az egyesülés folyamatának krízise (ez utóbbi speciális német probléma), a szervezeti krízis, a krízismenedzselés krízise és az orientációs krízis.

Az akkori helyzetet leírva drámaian jellemezte azt, ahogy rászakadt Európára az egyháztól való elszakadás viharos gyorsaságú folyamata. Felhívta a figyelmet arra is, hogy például a német társadalom nem csupán szekularizálódott, hanem egyúttal ténylegesen sokfélekezetűvé és sokvallásúvá is vált.

„A vallásosság igen nagy mértékben az egyház keretein kívülre került, és saját, önálló vándoréletbe kezdett. Eközben gyakran ölt ezoterikus vagy misztikus, karizmatikus vagy szektáriánus köntöst. A legkülönbözőbb vallások vetették meg a lábukat, az egyházak monopolhelyzete e tekintetben megszűnt. Az egyházak fokozzák ökumenikus együttműködésüket. Egyre inkább erősödik a nézet, hogy éppen Európában az egyházak jövője ökumenikus jövő lesz. Együttműködésük nem korlátozódik a társadalmi és politikai kérdésekben közösen vállalt nyilvános állásfoglalásokra. Annak bázisa elsősorban a keresztyén emberek helyi együttélése, különösen is a vegyes vallású családokban. Legfontosabb megnyilvánulási formái pedig a különböző felekezetekhez tartozó keresztyének közösen tartott istentiszteletei. Éppen ezért az ökumenikus kapcsolatok korlátait azon a ponton érzékeljük legfájdalmasabban, ahol ma még lehetetlen a feltétel nélküli istentiszteleti közösség gyakorlása, ideértve az eucharisztia együttes ünneplését is.” (HUBER 2002, 202–203. o.)

Ezek a kérdések a mai magyar viszonyokra átültetve éppen a mi napjainkban váltak nagyon jellemzővé. Szembe kell nézni egyszerre több új kihívási rendszerrel a környezetünkben. A krízisek nem idegenek a hazai egyházi életünktől sem. Ebben egyre közelebb kerülnek egymáshoz az ökumené elméleti, magasabb szférái, vagy ha úgy tetszik, az egyházvezetői szint és a hívek mindennapi életében jelentkező alapvető területek. Ebben az értelemben szükség van a gyakorlati megközelítésű ökumené őszinte megélésére valamennyi szinten. A 2010-es év tapasztalatai szerint például sok helyen többen és nagyobb odaadással vettek részt az ökumenikus imahét alkalmain, mint korábban, és egy gazdagodó liturgiai közösség is több helyen megvalósult.

A környezetünkben jelentkező problémák vagy a magyar társadalom keretein belüli megosztottságok és az élethelyzetek, az esélyek rendkívüli szélsőségeinek megerősödése közben csak a keresztény együtt gondolkodás, együttérzés és együtt cselekvés segíthet. Meg kell értenünk a korunkat, hogy valóban jól tudjunk benne kommunikálni és cselekedni. Egy korábban megfogalmazott kérdés ma is időszerű azzal kapcsolatban, hogy egyházként hol is állunk a társadalomban.

„Hol állnak az egyházak a mai társadalmunkban? Nem holmi szögletben, kényelmes sarokban, a falnak támasztva a hátukat. Úgy vagyunk, mint Pál volt Athénben. A piracon – másokkal konkurálva, de ökumenikus közösségben is –, közösségben mindazokkal, akikkel együtt kell jótállnunk a kereszténység jövőjéért és országainkban az emberi, társadalmi értékekért és a szabadság értékeinek megóvásáért. Meg kell értenünk ezt a kort, és korunkban érthetővé kell tennünk Urunk, Jézus Krisztus titkát és hatalmát.” (NÜCHTERN 1997, 45. o.)

Ennek a közös küldetésnek a betöltése ma érvényes kihívás. Meg kell találni a magyar társadalomban az egyház segítő, gyógyító hangját, és azt eredményesen kell kommunikálni, valamint tényleges gyakorlati cselekedetekben megvalósítani.

Erre bátorít a *Meghívás egy közös útra* című dokumentum, az Ausztriai Egyházak Ökumenikus Tanácsa szociális nyilatkozatának egy mondata is: „Mint minden korszak, a mi korunk is Istené. Az egyházak feladata, hogy bátorító, a jövő felé mutató szóval forduljanak az emberekhez. E feladatuknak csak közös erőfeszítéssel tehetnek eleget.” (19. o.)

Arra a nyelvre, amellyel valóban kommunikálni tudunk a jövőben is, és amerre érdemes az irányt venni, ma is megtanít Jürgen Moltmann protestáns teológus egyik híressé vált mondata: „Az élet lelke a szeretet lelke. A szeretet egyesíti a szétválasztottakat és elválasztja az együtt lévőket, és ezzel a ritmussal hozza mozgásba az életet.” (MOLTMANN 1991, 266. o.)

Nagy szükségünk van a szeretet kommunikációjának erre a ritmusára a mi körülményeink között is. Amikor lát-

szólag áll az ökumenikus mozgás, és nincsen olyan igazán lelkesítő esemény, mint az 1999-es augsburgi közös nyilatkozat vagy a 2001-es *Ökumenikus Charta* – de gondolhatunk a II. János Pál személyiségéből áradó gazdag ökumenikus áldásokra és személyének páratlan, éltető kisugárzására is –, akkor sem szabad elfelejteni a szeretet lelkének az élesztgetését bennünk és az állandó ökumenikus dialógus igényét közöttünk. Ha nem tesszük ezt, más nem fogja megtenni helyettünk. Ez a mi mai és konkrét felelősségünk.

Ha előre nézünk, akkor lehetnek nagy reményeink az iránt, hogy megvalósulhat egyszer egy teljesebb közösség is. De világosan érezzük, hogy az ökumenikus jövő felé vezető úton nagyon fontos a belső tudatosság is, hogy a felekezeti identitás megőrzése és az ebben való valódi elmélyedés is jót tesz a közös lépéseknek. Mert nem a félelem, nem a másikkal való versengés lesz a jellemző, hanem a saját hitvallási tudatunk erősödik, a másik felekezet ajándékaiból és kincseiből pedig átvehetünk gazdagító elemeket. Látható, hogy a protestantizmus nagyon sokat merít a katolikus kegyesség, spiritualitás és lelkiség kincseiből napjainkban. Az is érezhető, hogy a liturgiai kincsek közös használata is erősödik. A lelkiségi mozgalmak gyógyítanak ma is sok sebet és nehézséget az új és sokszínű keresztény közösségben.

Külön említést érdemel az is, hogy a protestáns és azon belül az evangélikus egyház nagy lendülettel készül a reformáció 500 éves évfordulójának megünneplésére. Nyilvánvalóan lesznek ebben nagyon határozott, identitástudatot erősítő lépések és a saját szint és életformát kifejező tendenciák, de ennek a jubileumnak is lehet felekezeti határokat átlépő és gyógyító karaktere. Erre az ünnepi folyamatra nézve különösen is igaz az, hogy új lehetőség kínálkozik az ökumenikus élményre és tapasztalatra. A lelki ökumené magasabb szintű átélésére is nyílat lehetőség ebben a folyamatban. Nem mindegy, milyen nyitottsággal és mennyire őszinte lelkülettel tudunk részt venni egymás ünnepeiben. A lelki ökumené terén megtett minden lépés gyógyítóan és ébresztően hat az egymással való kapcsolatot fejlődésére, még akkor is, ha a gyakorlati lépések terén még mindig hűvös marad az időjárás. Jó példát ad erre id. HAFENSCHER Károly II. János Pál pápa boldoggá avatásáról szóló cikke (2011), amelyben megtalálhatjuk azt az ökumenikus, teológiai kultúrát, ahogyan illik és lehetséges egymás örömeire figyelni ma is. Persze kiolvasható ebből az írásból az is, hogy a szerző egész életútját meghatározza a magas szintű szakmai érdeklődésen túl az ökumenikus teológiai gondolkodás érzelmi megalapozottsága is, ahogyan egy időben a katolikus oldalon Békés Gellért szellemi és lelki értékei is megnyilvánultak páratlan értékű megszólalásaiban és írásaiban. Az aktuális ökumenikus helyzetnek erre a hangra különösen is nagy szüksége van.

Walter Kasper bíboros két mondata megerősíthet minket abban, hogy van értelme újra és újra energiát és érzése-

ket egyaránt rászanni az ökumenikus tevékenységre, mert nem kevesebbek leszünk a saját felekezetünket érintő hatékonyságban, hanem erősebbek és mélyebbek.

„Az ökumenében akkor lépünk igazán tovább, ha a keresztségben ajándékba kapott új életet kibontakoztatjuk, növekedni és érni hagyjuk. Ezt nevezzük lelki ökumenének.” (KASPER 2004, 357. o.) „Az ökumené tehát nem egy veszteséges üzlet, és nem elszegényesedési folyamat, amelyben az ember a saját identitását feladja, és könnyelműen a tengerbe dobja azt, ami a korábbi generációknak szent volt. Az ökumené az élet növekedési folyamata.” (Uo. 360. o.)

Hivatkozott művek

BONHOEFFER, Dietrich 1997. *Szentek közössége*. Harmat Kiadó, Budapest.

For the Healing of the World. Official Report. Az LVSZ 10. nagygyűlése, Winnipeg, Kanada, 2003.

GÖMBÖCZ Elvira (szerk.) 2008. *Alternatív globalizáció a népekért és a Földért*. Luther Kiadó, Budapest.

HAFENSCHER Károly (id.) 2011. II. János Pál pápa boldoggá avatásáról. *Evangelikus Élet*, május 22. 10. o.

HUBER, Wolfgang 2002. *Az egyház korszakkváltás idején*. Kálvin Kiadó, Budapest.

Meghívás egy közös útra. Az Ausztriai Egyházak Ökumenikus Tanácsának szociális nyilatkozata. Szerk. Reuss András – Orosz Gábor Viktor. Luther Kiadó, Budapest, 2005. /Eszmecsere 2./

KASPER, Walter 2004. *Ökumene des Lebens. Hauptvortrag*. In: 95. *Deutscher Katholikentag Ulm 2004. Dokumentation*. Butzon & Bercker, Kvelaer.

MOLTMANN, Jürgen 1991. *Geist des Lebens. Eine ganzheitliche Pneumatologie*. Kaiser Verlag, München.

NÜCHTERN, Michael 1997. Teológiai válasz az új vallási mozgalmakra. In: *A vallásszabadság a mai demokráciákban. Dobogókőn 1997. szeptember 21–25. napjain tartott, „A vallásszabadság és új vallási mozgalmak” című nemzetközi ökumenikus konferencia anyaga*. Ökumenikus Tanulmányi Központ, Budapest. /Ökumenikus Tanulmányi Füzetek 16./

STERCZER Rita 2010. A magyar házashétvége-mozgalom vizsgálata gyakorlati teológiai szempontok alapján. *Lelkipásztor*, 85. évf. 8–9. sz. 364–374. o.

Pedagógus-továbbképzés az Evangélikus Hittudományi Egyetemen

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem a 2010/2011-es tanév őszi szemeszterétől

akkreditált pedagógus-továbbképzési programot hirdet

Teológiai továbbképzés egyházi iskolákban és óvodákban dolgozó pedagógusok részére címmel.

Jelentkezési határidő: 2011. szeptember 9.

Bővebb információ és jelentkezési lap letölthető a <http://teol.lutheran.hu> címen (képzések/pedagógus-továbbképzés).

Evangélikus Hittudományi Egyetem, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: +36-20/824-6399, +36-1/469-1050; fax: 363-7454.

Hol van a te testvéred?

Tanulmányok a társadalmi nemekről és a testvérszeretetről

Luther Kiadó, Budapest, 2011. 248 o.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem Szociáletikai és Ökumenikus Kutatócsoportja *Eszmecsere* sorozatának hatodik kötetében két, az Evangélikus Hittudományi Egyetemen tartott konferencia szerkesztett előadásait veheti kézbe az Olvasó. Az elsőre 2006. november 10-én került sor a magyar tudomány napja alkalmából, *Társadalmi nemek és keresztény felelősség* címmel. Az elmúlt években jelentős számú rendezvény és nyilatkozat érintette a társadalmi nemek erkölcsi, antropológiai és politikai aspektusait. Ehhez kapcsolódva az alkalom célja néhány olyan alapvető és összetett kihívás megfogalmazása volt, amelyek elé a férfi és női szerepek társadalmi megítélése állítja az egyházakat és a teológiát.

A második konferenciát 2010. április 14-én, az akadémiai napokon rendeztük meg *Hol van a te testvéred? – Felelősségünk egymásért* címmel, amely Káin és Ábel bibliai történetére utal. Míg Káinnak a kérdésre adott válasza „nem tudom” volt, addig a kötetben szereplő előadások a „tudnom kell” felelősségével segítik elő az Olvasó saját válaszána megfogalmazását.

Menedékház – a hely, ahová behúzódhatok a szélvész elől

SEBEN GLÓRIA

Gyermekkori élményem egy erdélyi kirándulásról, hogy egyszer iszonyatos viharba került a csoportunk. A zuhogó esőben, erős szélben és a sártengerré vált úton szinte lehetetlennek tűnt az előrehaladás. Én a leggyengébbek közé tartoztam, akik amúgy sem bírták annyira a gyaloglást, és ha nem vigyázott volna rám valaki, vállalva, hogy ezzel ő is lemarad kissé a többiektől, akár el is veszhettem volna.

Isten kirendel mellénk embereket, akik életünk egy-egy nehezebb szakaszában, amikor erőnk és tisztánlátásunk cserben hagy bennünket, mellénk szegődnek, és vállalják, hogy egy darabon együtt jönnek velünk az úton. A cél nem az, hogy ezekben az emberekben kezdjünk bízni, az ő erejükre hagyatkozni, hanem hogy jelenlétükkel felnyissák a szemünket arra, hogy valaki számára nagyon is értékesek és szerethetőek vagyunk. A hangsúly a kapcsolaton van, amelyben megmutathatja szerető arcát a mi Istenünk.

A Menedékház Evangélikus Mentálhigiénés Szolgálat azért jött létre, hogy szervezői és koordinációs munkájával segítsen megtalálni az életvezetési nehézségekkel küzdő, krízisbe jutott embereknek azt a szakmailag is képzett segítséget, aki útítársuk lehet egy darabon.

A Budai Evangélikus Egyházmegye nyújtja a kereteket ehhez a szolgálati ághoz, amely úttörő a Magyarországi Evangélikus Egyházban. Célunk, hogy betöltsünk egy űrt, prevenciós és intervenciós munkával segítsük a családok, házaspárok, fiatal felnőttek és kamaszok gondozását. Szolgálatunknak nem a bibliai tanítás direkt átadása a célja; ez a szolgálat az önismeret és a személyiségfejlődés útján vezet a krisztusi értékek szerint. Hiányt szeretnénk tehát pótolni, de nem helyettesíthetünk már megszervezett szolgálati ágakat, hanem együttműködünk velük.

A Menedékház nyitott hely. Olyan zuga a budai utcák-

nak, ahová behúzódhat az élet viharaitól megtépázott ember, legyen hívő vagy kereső, jöjjön gyülekezetből, vagy érkezzon akár a társadalom periferiájáról.

A Menedékház, mint minden pionír kezdeményezés, rá van szorulva azokra a testvérekre, akiket Isten arra indít, hogy anyagi eszközökkel is támogassák a működését. Munkatársaink olyan mentálhigiénés szakemberek, lelkigondozók, pszichológusok, lelkipásztorok, akik ezt a szolgálatot nem főállásban, hanem szabadidejükből önkéntesen áldozva végzik. Támogatásukat a befolyó adományok mértékében tudjuk csak megvalósítani. Csakhogy Isten elképesztő kegyelme megszülte ezt az ötletet bátor vállalkozók fejében, és sokakat arra indított, hogy támogassák az újonnan induló szolgálatot. Bízunk benne, hogy ahogyan Isten elkezdte a jó munkát bennünk és velünk, el is végzi, és nem hagy cserben minket.

Én csodaként éltem meg, amikor a vihar elől végre a kis erdélyi menedékházba húzódhattunk, és a ruhánkat szárítva, teát szürcsölve immár belülről, biztonságból nézhettük a lassan csillapodó esőt. A Menedékház szolgálat megszületése olyan csoda, amelyért méltán adhatunk hálát Istenünknek, mert ő békét és szeretetet nyújt nekünk a tomboló vihar közepén.

Kérem és biztatom minden testvéremet arra, hogy forduljon hozzánk bizalommal kérdéseivel, ötleteivel és támogatásával vagy építő kritikájával. A Menedékház összefogással és közös hittel épülhet csak fel. Ehhez kérünk támogatást imában és minden egyéb formában is.

Elérhetőségeink: 1126 Budapest, Tartsay Vilmos utca 7. I/5. E-mail: menedekhazszolgalat@gmail.com.

Seben Glória,
a Menedékház projekt szervező titkára

József Attila a késői pályatársak szemével

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

Már nem sajnó. József Attila legszebb öregkori versei. Balassi Kiadó – Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1994.

Bevezetés

Már az alcím is provokáló, sőt abszurd. Tudjuk, hogy József Attila fiatalon halt meg, és szobrok, képek, írások is mindig a fiatal, tragikus sorsú költőt ábrázolják. A 20. század társadalmának áldozata volt ő. Tudjuk azt is, hogy József Attilát az idősek nem nagyon szerették, sőt senki sem tudta öregnek elképzelni. Abszurd cím, lehetetlennek tűnik könyvet írni róla: az öreg Attiláról. Mégis lehetett. Nem szükségszerű ugyan, de feltétlenül egy új perspektíva. A 79 oldalas könyv íróiban és mondanivalóiban unikum. Néhány az írók és címek közül: Zelki János: *Ajánlás*; Kántor Péter: *Ki beszél itt?*; Orbán Ottó: *Fölkel a sínekről*; Somlyó György: *Az én titkom*; Imre Flóra: *Bárcsak eltűnnék hirtelen*; Váradi Szabolcs: *Lehetséges változat*; Ferencz Győző: *Utólagos kiegészítések*; Nádasdy Ádám: *Ars analytica*; Parti Nagy Lajos: *Töredékek, csonka jegyzetek József Attila naplójából*. A szerzők talán kevésbé ismertek, mint a hivatkozott szövegek és töredékek. Az ajánlásból idézem a motót: „S én állok minden fülke-fényben, / én könyöklök és hallgatok...” (*Eszmélet*) Itt is érzékelteti József Attila, hogy van jövője halála után is, sőt figyel bennünket csendesen, saját gondolatai fényében: mi lesz belőle, gondolataiból és örökségéből?

Az ajánlás egy orvosi és lélektani eset leszögezése: *borderline case*, vagyis határeset, amit a pszichológiában arra a személyre mondanak, aki téblábol az elmebaj és a neurózis között, nem bolond egészen, még nem az: gyógyítható. Lehet belőle egy jó kis neurotikus, ha sikerül a kezelés, és nem jön közbe semmi. József Attila idejében nem ismerték fel egészen ezt. Tudták, hogy skizofrén, és kész. De azt gondolták, hamarosan felépül a költő, és majd 50-60-70 évesen megnyugszik. Mi most meglessük, *mi lett volna, ha*, mert úgy nem jó, ahogy elment. A nagy költő, amikor meghal fiatalon, hova megy? Mi lesz a verseivel, amelyeket még nem írt meg, csak meg kellett volna írnia a jövőben? Visszaadja az Úristennek?

Itt van egy ember, aki 32 évet élt, csavargatták arra meg erre, meg is bolondították egy cseppet, majd gyógyítani kezdték „alaposan...” Mi fájt neki jobban? Élete felét élte le, aztán összepakolt, fogta bőröndjét, és kiment a vo-

natjához. Mi most utánamegyünk, talán nem veszi észre. „Ezt találtuk ki. És ha észreveszi, mégsem fog haragudni.” Így kezdődik az ajánlás, aztán objektíven a vallomás: tizenhárom költő húsz verse egy kötetben. József Attila legszebb öregkori versei. Szabad illyet csinálni? Így aggályoskodtunk. Magam így válaszolom: nem szabad, de lehet. Ez a lehetőség öntött formát most ebben a kiadványban. Ha az irodalomtörténetet nézzük, bizonyára nem véletlen, hogy senki sem írta meg Rimbaud, Shelley vagy Petőfi öregkorát. Ráadásul azt szoktuk mondani, a rövid életű Attila teljes életet élt. Előbb befejezett mindent, aztán leírta utolsó verseit. Mit lehet ehhez hozzáadni?

József Attila egyszerűen közöttünk van, nem tud öreg lenni, akárhány éves is volt, és ha van, úgy szeretni kell, mert ő is nagyon szereti az embereket. Hogy meghalt, az kétségtelen, de soha többet nem fog meghalni az irodalomban, erre mérget vehetünk. Az írás különös értéke, hogy szerzői nemcsak nyomtatásban jelentek meg, hanem kézírásban is, nemcsak róla beszélnek, hanem helyette. Mint ha Attila maga írta volna e sorokat. Nem véletlen egy ilyen fogalmazás: „De ki beszél? Milyen öreg, / ki nem lettem s nem leszek immár?” Hátborzongató könyv ez! Nem kiábrándító, hanem gondolatokat serkentő. A tizenhárom költő vallomása több mint leírás, „beleélés” abba az életbe, amit mi már nem ismerhettünk.

Nem tudom, a világirodalomban, a filozófia vagy teológia történetében ki mert volna írni az öreg Kierkegaardról, a zseniális Pascalról és a megöregedett Bonhoefferrel. Mindhárman harminckilenc évesen haltak meg, de életük teljes élet! Vagy ki mert volna írni Petőfiről Jókai életkorával vagy az öreg Mozarttról Liszt Ferenc jubileumi évében? Vagy akár Mendelssohnról, aki ismét felfedezte Bachot?

Talán értelmetlen játék így gondolkodni: abszurd fantázia. Hiszen haláluk évfordulóit is ismeretesek, és joggal csodálkozhatunk, hogy harminc vagy negyven év alatt is lehet értelmes, tartalmas életet élni. Hiszen nem az élet időtartama, hanem életünk tartalma a döntő. Nem akarom, hogy olvasóim blaszfémiaának tartsák, ha a fiatal Jézusra gondolok, aki mindig fiatal marad, és sohasem öregszik meg kétezer év óta. Nem rövid élete, nem rövid földi élete, hanem annak tartalma maradandó, korszakról korszakra megfiatalodik.

A könyv először nem került kiadásra. A költő József Attila sorsa ez, amely folytatódik ma is. Jordán Tamás előadása után vettem kézbe újra ezt a páratlan könyvet. A köl-

tészet napján ő tartott tudásban gazdag ismertetőt József Attiláról. Nem volt hiabavalóan eltöltött idő, amit erre a bemutatóra fordítottam. Megmozdult az én fantáziám is, hiszen nem verscímet mondott, hanem gondolatzigetekben adta elő ismertetését. Jordán Tamás művész, aki össze tud kötni olyan verseket, amelyek különböző szituációkból fakadtak, és olyan helyzetekbe állítja ezeket, ahol már egészen új mondanivalót is hordoznak. Az öngyilkos költő humánus életre tanít, noha – jellemző módon – öngyilkos szándékát gyakran bejelenti, sőt némelyik öngyilkos jövendölése egészen kísérteties. A vonat leállt, de az élet megy tovább. József Attila mondanivalója azóta is újra és újra előkerül. Úgy foglalkozhatunk vele, mintha még közöttünk tanítana, nem középiskolás fokon. Mai szóval eleven hatástörténete van egyszerű és tanult emberek között egyaránt. Minden évben más és más vonást húznak alá a költészet napja alkalmából, hiszen életének és halálának ma is van mondanivalója.

Vélemények József Attiláról

Illyés Gyula 1932 és 1962 között háromszor publikált József Attiláról. Elragadtatással ír. 1932-es írásának címe: *Külvárosi éj*. Idézem: „Felöltlik bennem a kérdés, mi is a költészet, az a varázs, ami a jó versből felém áramlik. Mi ennek a mesterségnek a titka? [...] Vannak versek, melyek rongyosan, lomposan jelennek meg, dadogni is alig tudják azt az emelkedett nyelvet, amely állítólag a költészetet jellemzi. De dadogásukkal is megejtene, kifejezik a más nyelven kifejezhetetlen valamit, aminek kifejezése a költészet egyetlen létjoga. [...] Mások éppen eleganciájukkal és nemes tartózkodásukkal hatnak. József Attila bizonyos előre eltervelt felkészültséggel, elhatározással lép a költészet világába, mint aki nagyon is tisztában van annak törvényeivel. Legtöbb versén azzal tűnődik el az olvasó, hogy majd a következő költemény bizonyosan egyszerű lesz. Világa nyugtalan világ, de fegyelmezett, nyugodt belső világból nézve. Forradalmár, de nyoma sincs a hevületnek.”

A második korszakban már halálhíreről tud. „Fél órája kaptam halála híret, rögtön azzal, hogy írjak a Nyugat hasábjain róla. Még el sem hittem a halálhírt, máris képviselnem kellett a gyászt. Szörnyű volt, hiszen minden halál vád az élők ellen, akik még mindig bírják az életet. Ő is csak lázzal bírta. Beteg volt. Hölderlini sors vár rá. Mindig az élet meredélyén járt. Vibráló, nyugtalan műve kerek egész lett. A halál románca most már egységesnek mutatja. Minden darabot helyére tesz. Mennyi érték – mondjuk majd, amikor a költőt megsiratjuk. Én az embert siratom benne.”

A harmadik Illyés-írás a *Teljes szobor* címet viseli. József Attila nagyobb, mint az a szobor, amely alakját általános tudatunkban képviseli. „Nagyobb, gazdagabb, árnyalato-

sabb! Korszakának legigényesebb »proletárversei« továbbfejlődtek, a két világháború közti idő, a fasizmus elutasítása továbblépést jelent. A mai iskolás könyvek egy »boldog mosolyú Dugonitsot ábrázolnak«. De az ő sorsa nem ez volt, ritkán láttuk őt mosolyogni, mert a szenvedés övezte helyzetét. Ő értette a világ rendjét, azt, hogy abszurd, elfogadhatatlan, és hogy társadalmunk feje tetején járó társadalom. A két háború csak tünet, kortársai is éppen így tudták ezt. A prágai Kafka, a bécsi Freud, a svájci Dürrenmatt, Beckett vagy Ionescu, Sartre menekülést ajánlottak, mert Gyehennának tartották a modern korszakot. Aki tud, meneküljön tőle! Aki nem járta meg, az nem ismeri a század emberének sorsát. Nem európai, aki nem vívott meg ezzel a szörnyel: sorsunkkal. József Attila ezzel küzdött meg, sebesülten is, ezzel szemben is helytállt, idegei szét-pattanásáig, összeomlásáig.” Egy orvosa így mondta: „Az elmebetegek között is egyaránt van tehetséges és tehetségtelen, tüneményes, sőt lángész.”

Az európai világérzés csak pesszimista lehet? József Attila túllép a pesszimizmuson! A személyi kultusz idején is maradt önmaga, mert ennek az egyszerű embernek a teljes emberi szellem legfelső magasságait volt ereje és mérészsége járnai.

Különösen érdekes számomra Nemeskürty István tanulmánya József Attiláról, amelynek címe szintén *Külvárosi éj* (NEMESKÜRTY 1985, 2: 917–938. o.). Az első szakasz a szépség koldusának nevezi Attilát. Azzal kezdi, hogy 1923-ban egy Moszkító álnévű kritikus a *Kelet Népe* című folyóiratban felháborodva írta: „egy ifjú *tintakuli* vallásnyaváló verse jelent meg, amely társadalmi bacillusokat terjeszt az amúgy is fertőzött légkörben.” Az ifjú tintakuli József Attila volt, tizenhét évesen, makói tanulóként. *Lázadó Krisztus* című versét a *Kékmadár* című budapesti folyóirat közölte 1923 őszén. A tanár úr úgy tudja, hogy ez volt az a vers, amivel az ifjú Attila beérkezett. A makói rendőrség emberei azonban felvették József Attila adatait, amikor 1924 januárjában beidézték a rendőrségre, és pert akasztottak a nyakába. Az ifjú költőt nyolc hónapi elzárásra és pénzbüntetésre ítélték. Ez adott alkalmat a *Népszavának* arra, hogy teljes terjedelmében újraközölje az inkriminált verset. József Attila optimistán jelentette ki, hogy legalább lesz ideje megtanulni németül...

Később bekerült a szegedi egyetem bölcsészkarára. Újabb bonyodalom kezdődött, mert a *Szeged* című lap lekötölte *Tiszta szívvel* című versét. „Nincsen apám, se anyám, / se Istenem, se hazám, / se bölcsőm, se szemfedőm.” Horger Antal tanár hazaárulás, istenkáromlás stb. miatt megfenyegette és kirúgatta az egyetemről. Ezután József Attila Bécsbe utazott, és úgy jött haza, hogy két verseskötete már kapható volt, ha nem is nagyon keresett. *Magyarok* című versét Nemeskürty is keserűnek tartja, csakúgy, mint Babits, Kosztolányi, Reményik, Juhász Gyula verseit. Náluk is az derül ki, pusztulunk, bomlik minden; „magyar, köszönj

az elmúlásnak, nincs mit keresned már e tájon.” Megdöbentőnek tartja Nemeskürty István, hogy József Attilánál milyen korán felbukkan már a „sínhalál” látomása (például *Részeg a síneken* című versében vagy egy másik különös költeményében: *Furcsa fohász a sínek között*). Külön érdekesség, hogy Nemeskürty nem botránkozik meg József Attila változó istenkapcsolatán. Néha gyermekmódra beszél vele, máskor nem találja elég keménynek, igazságosnak. Sok mindenben Adyhoz hasonlítja a költőt, akit követni nem kell, de megérteni lehet! Mindenesetre feltűnő, hogy mennyit foglalkozik a kemény katona és tanár a soha katona nem volt és tanár nem lett Attilával. Utolsó szavai hosszú fejezetében így szól: „Mi olvassuk, valójában a mi költőnk, aki nem volt, hanem van, és addig lesz így, amíg

olvassák és szeretik. Számára valószínűleg az utóbbi fontosabb, elérte hát, amire vágyott.” Valóban így van, mert van ma is olvasótábora József Attilának: „meglelte hazáját”. A jelen keretben nincs módom arra, hogy tovább részletezzem József Attila rövid életének, csendjének és hangos szavának visszhangját. De nem mehetünk el szótlánul amellett, hogy Illyés Gyula, Keresztúry Dezső vagy éppen Vas István hogyan írnak József Attiláról: az utóbbi rapszódíát írt József Attiláról, az előbbieket is felsőfokon beszéltek róla. József Attila hazaérkezett.

Hivatkozott mű

NEMESKÜRTY István 1985. *Diák, írd magyart éneket. A magyar irodalom története 1945-ig*. 1–2. köt. Gondolat, Budapest.

„A legfontosabb: csodálkozni azon, amin csodálkozni kell. . .”

MIKLÓSNÉ SZÉKÁCS JUDIT

KAMARÁS István: *Megjelöltek*. Eötvös Kiadó, Budapest, 1988.

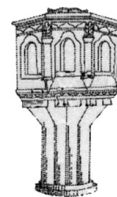
A zémegeyi Szocióvár (Szoció-vár? Szoci-óvár? talán mindkettő), e csendes, poros, világvégi városka békéjét különös események zavarják meg. Minden a háromszorosan kiváló John Brown Városi és Járási Könyvtárban kezdődik (amelynek dolgozóit – igaz, egy tábla által takart és csak félig komoly – felirat emlékezteti: *Ellenségünk az olvasó!*), amikor egy ellenőrzés során kiderül, hogy az olvasólétszám elmúlt évi hihetetlen gyarapodása egy meglehetősen kreatív megoldásnak köszönhető: a temetőből toboroztak új tagokat. Ez a botrány a Könyvtártudományi Kamara azonnali, megyeszintű kulturális felülvizsgálatát vonja maga után. A felülvizsgálat finoman szólva is korlátozott sikert ér el, de az akció végeztével egy különösen is elhivatott adatgyűjtő – nevezzük úgy: a Szemüveges – a helyszínen marad, hogy tovább vizsgálja a könyvtárhasználati szokásokat. A Szemüveges maga sem sejti, hogy szakmai elhivatottsága mennyire próbára lesz téve (talán akkor veszíti el a fókuszot, amikor először észreveszi és katalogizálni kezdi a női melleket). A könyvtár alatt található helytörténeti gyűjteményben működő, szó szerint földalatti mozgalom reformtörekvései, a könyvtár módszertanos kollégájával tett zémegeyi kiruccanások és mindenféle különös figurákkal való találkozások egyre jobban összezavarják és felkavarják a számok egyértelműségéhez szokott Szemüveget,

aki noteszekbe vésett feljegyzéseivel igyekszik rendet teremteni kaotikus gondolatai és érzelmei között.

A múlt rendszer abszurd hangvételi, rendkívül találó kritikájából megható, egyszerre ironikus és lírai fejlődés-regény bontakozik ki. Kamarás István regénye végső soron az életörömről szól, arról, hogy ragadjuk meg a szépet, az értékeset, az örömtelit az életben, és elsősorban ragadjuk meg a másik embert, fűzzünk hálót, közösséget a rendszer által elidegenített, számadattá, statisztikai elemmé vált emberekből. Mindez finoman fűszerezve a létről és Istenről való beszélgetésekkel, töprengésekkel, szívmelegítő gondolatokkal.

Kamarás István sokoldalú munkásságának elsősorban a vallás-, illetve olvasásszociológiával foglalkozó oldala ismert. *Megjelöltek* című regénye 1988-ban jelent meg, de az olvasókhöz alig-alig jutott el, recepciója gyakorlatilag nem volt. Nagy örömmel látnám, ha új kiadásban – vagy legalább digitális változatban – megjelenne ez a méltatlanul elfeledett regény, ám sokkal alaposabb szöveggondozás után, mint amelyet eredetileg kapott, és egy szigorú szerkesztőt is megérdemelne, mert bár remek a kis groteszk jelenetek és különös emberalakok, amelyekről nyüzsgő a regény, ezek mégis a feszes szerkezet rovására mennek olykor.

Amíg ez megtörténik, arra biztatom a *Lelkipásztor* olvasóit: ne riadjanak vissza a könyvtárostól, bátran lépjenek oda hozzá, szólítsák meg, és kérjék tőle Kamarás István *Megjelöltek* című regényét.

Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap 1Móz 32,14.21b–31

Igehirdetési előkészítő

Szereplők

Jákób a mai kor emberideáljának megfelelő férfi volt. Törekvő, törtető, ravasz és eszes, elérte, amit akart. Voltak álmai és vágyai, és meg is tett mindent azok megvalósulása érdekében. Neve is azt jelenti, csaló. Anyja kedvence volt, és már egész fiatal korában kitalálta azokat a módokat, amelyekkel ő maga előnyhöz juthat. Elsőnek megszerezte testvérétől az elsőszülöttségi jogot. (Ézsau pedig volt olyan meggondolatlan, hogy azt odaadta.) A következőkben pedig édesanyja segítségével becsapta öreg és beteg édesapját, eljátszotta testvére szerepét, hogy megkaphassa az atyai áldást is. Amikor testvére rájött erre az ádulásra, jogosan gerjedt haragra, és akarta a bosszút. Jákób menekült. Lábánhoz, nagybátyjához került évtizedekre, ahol szintén ravaszkodással és fondorlatokkal tett szert nagy vagyonra és két feleségre.

Jákób csaló volt. Nem bízott senkiben és semmiben, csak önmagában. Minden eszközt bevetett a saját boldogulása érdekében, és nem igazán volt tekintettel a környezetére, a körülötte élő emberekre. Alapvetően nem rokonszenves, mégis sikeres ember. Sok mai ember értékrendje szerint követendő példa.

Azonban az is kiderül életének történetéből, hogy Jákób nem volt felhőtlenül boldog. Hiszen hiába volt meg a szerzett vagyon, a két feleség és a gyermekek, mégis félelem volt a szívében korábbi csalásai és hazugságai miatt. Félt Ézsautól, a testvérétől. Félt, hogy az életével fizet mindekéért, sőt féltette családjá és népe életét. Ezért a lekenyere-

zés, az ajándékkal való lecsitítás módszeréhez folyamodott, sok ajándékot küldött előre, hátha mindezekkel lecsendesíti Ézsau háborgó szívét, és megszerezheti a bocsánatát. Így indult hazafelé, ezekkel a gondolatokkal szívében, amikor találkozott Istennel a gázlónál.

Jákób és Isten kapcsolata nem volt felhőtlen. Jákób nem bízott teljes szívéből Isten gondviselésében, ígéreteiben, maga akarta biztosítani boldogulását. „*És ilyen fogadalmat tett Jákób: Ha velem lesz Isten, és megőriz ezen az úton, amelyen most járok, ha ad nekem ételül kenyeret és öltözetül ruhát, és békességben térek vissza apám házába, az Úr lesz az én Istenem.*” (1Móz 28,20–21) Ő szab feltételeket Istennek, amelyeket ha teljesít, akkor fog majd Istenként tekinteni rá. Nincs még meg benne a bizalom és a hit.

Amikor egyedül marad a nagy találkozás előtt, akkor szembe kell néznie önmagával, múltjával és Istennel is, hogy másnap úgy kelhessen át a gázlón az Ézsauval való találkozásra, hogy szíve is készen álljon. Isten áldását adja neki ismét. Jákób még itt is makacs, harcol, nem engedi ki a kezéből az irányítást, és kicsikarja Isten áldását. Ekkor új nevet kap. Új kezdetet, új életet, tiszta lapot.

Jákób későbbi életében is sok leckét kap, visszatér hozzá több formában mindaz, amit ő elkövetett. Neki is hazudnak fiai, elveszítettnek hiszi sok évig azt, akit a legjobban szeretett, és rögös úton kell megtanulnia, megtapasztalnia az Isten gondoskodását és hűségét irányában, amíg végül minden jóra fordul.

Ézsau, Jákób testvére igazi harcos ember. Vadász lévén nem nagyon ismer más konfliktuskezelési és -megoldási formát, mint a harc és a fegyver szavát. Izsák kedvence volt, de nem igazán vette komolyan az első fiú szerepét. Amikor eladta egy tál lencséért az elsőszülöttségi jogát, azal érvelt, hogy mivel vadász, és folytonos veszélyben él, bármikor meghalhat, nincs szüksége erre. Azonban ami-

kor tudomást szerez Jákób nagy árulásáról, az atyai áldás megszerzéséről, éktelen haragra gerjed. Bosszút akar állni, Jákób életére törne, ha az nem menekülne el időben. Azután sok év telik el, amíg eljön az új találkozás ideje. Amikor Ézsau értesül testvére jöveteléről, a nagy népségről, amely vele tart az úton, négyszáz emberrel, fegyverekkel indul eléje. Talán maga Ézsau sem tudta, mit tervez Jákób. Nem ért meg még a szívében a megbocsátás ereje, csak amikor szemtől szemben álltak, akkor értette meg, hogy a testvérel ne legyen haragban. Sírva békülnek ki, és Ézsau el sem akarja fogadni a neki szánt rengeteg ajándékot, csak Jákób hosszas unszolására teszi meg. A testvérek között végre helyreáll a rend.

Isten mindenható Úr, mégis engedi, hogy Jákób és Ézsau is meghozzák a maguk döntéseit életükre vonatkozóan. Nem báboként rángatja őket, hanem teret enged nekik, hogy saját bőrükön tapasztalják meg cselekedeteik következményeit. Ugyanakkor áldásával kíséri őket, amennyiben ők ezt kérik és vállalják.

A történetből az derül ki, hogy Isten Jákóbot választja, őt kedveli jobban. Csalásai, hazugságai ellenére is áldását ígéri neki többször is, és megsegíti életében, hiszen vagyont is szerez, családot is alapít, és végül a családi élete is rendbe jön. Isten Jákóbot pártolja. Nem sokat tudunk ugyanakkor arról, hogy Ézsau mit csinált az alatt az idő alatt, amíg Jákób Lábánnál dolgozott; csak annyit mond öccsének a találkozáskor az ajándékokat látva, hogy neki is van elég. Ebből derül ki, hogy Ézsau élete is jó merderben zajlott.

A kijelölt textusról

A szakasz az Ézsau és Jákób kibékülése előtti éjszakát írja le, Jákób találkozását Istennel. Jákób talán tudatosan akart a találkozás előtti este egyedül maradni. Végiggondolni eddigi életét, a sok hazugságot és csalást, amelyet elkövetett. Szembenézni saját magával és tetteinek következményeivel. Isten pedig ezen a magányos éjszakán jött el hozzá, és tusakodott vele hajnalig. Jákób nem engedte el, amíg ismét meg nem kapta az áldást. Talán tudta, hogy Isten nélkül, a benne való hit és bizalom nélkül nem tud szembenézni a következő nap nagy találkozásával, és nem tudja elhordozni annak minden következményét. Vagy egyszerűen csak önző volt most is, magára gondolt, és arra, ebből a helyzetből is hogyan tudja a legjobbat, legegységesebbet előhozni. Mindenesetre a tusakodása végén megkapta az áldást, és az áldáshoz új nevet is: Izrael, vagyis „*harcoltál az Istennel és emberekkel, és győztél*”. Jákób ismét győztesen kerül ki, és másnap is győztes lesz a testvérel való találkozásban.

Jákób csaló volt. Hazudott a maga érdekében. Hamis módon, nem tisztességesen gazdagodott meg. Mindene meglett, még mielőtt hazatért volna testvéréhez: vagyona, szolgálk hada, sok nyáj, feleségek és gyermekek. Csaló és hazug ember volt, és nem bízott Istenben, az ő áldásában, gondviselésében. Feltételt szabott Istennek, hogy csak akkor tartja majd az Urat Istenének, ha megsegíti élete során, és végül hazasegíti szülőhelyére. Mintha nem neki kellene viselnie cselekedeteinek következményeit, hanem az Úr feladata lenne az életének egyengetése. Ha Isten bizonyított, akkor majd hittel fordul feléje. Mindezek ellenére Jákób áldást kap. Isten kíséri őt élete során, megkapja mindazt, amire ember vágyhat, és végül kibékül testvérel is, hazatér és teljes életet él, öregkorában Egyiptomban hal meg.

Isten valóban kivételezik? Kiválaszt embereket, másokat meg nem választ ki? Miért a csaló Jákób lett az, aki áldást kapott, és tetteinek valójában sosem lettek komoly következményei? Jákób életében nem az Istenbe vetett hit és bizalom állt, hogy ezek nyomában áldás kísérje az életét, hanem megkapta az áldást és annak hozományait már akkor, amikor még nem kapott új nevet, és a gondolkodása sem változott meg. Isten kivételezett vele.

Jákób magabiztosan haladt előre élete útján, megtette, amit akart, és megszerezte, amiről azt gondolta, jár neki. Amikor Istennel küzdött, akkor is megszerezte az áldást. Talán elejétől kezdve megértette a tapasztalataiból, a vele történt eseményekből, hogy Isten nem hagyta el. Az ígéret igaz, és Isten megőrzi őt. Ezért bízhatott abban, hogy amit tesz, az gyümölcsöző lesz? Mert az áldás már az övé. Bár ez mégsem menti fel a csalás alól.

Jákób jó példája az egyik embertípusnak. Mindent a maga erejéből, a maga feje és elképzelései szerint akar elérni, és ehhez kéri Isten áldását. A teljesülés a hite feltétele. Ha valami nem úgy sikerül, ahogyan azt ő eltervezte, akarta, kiszámította, akkor az Isten hibája. Nem az övé, és akkor máris van oka, számára teljesen valósnak vélt oka arra, hogy ne bízson és ne higgyen. De magabiztossága és erős célratörése végett sok minden sikerül neki. Hiszen átgazol embereken, és önző módon szerzi meg a maga számára álmainak és vágyainak tárgyait és személyeit. Sikereit Isten áldásának vélheti, így végül valahogyan megszületik szívében a hit és a bizalom – és onnan lehet esélye arra, hogy igazi, mély, bensőséges kapcsolatot építsen ki Istennel. A másik embertípus, aki minden lépésében az Istenre hagyatkozik. Szívében ott él a bizalom és a hit, és kéri Isten áldását életére és cselekedeteire – már előre. Próbál úgy élni és cselekedni, ahogyan Istennek tetszik, és hisz abban az áldásban, amelyet Isten majd adni fog neki. De fordítva működik, mert előbb van jelen életében az Isten, és ezzel jön az áldás, ezért van nyeresége is: szívében ott a bizalom, és mellette az Isten.

Másik megközelítés lehet a rendes, törvénytisztelő ember és a törtető, önző ember közötti különbségtétel. Sokan érezhetik azt – akár jogosan is –, hogy tisztességesen, rendszeresen élnek, szeretik a családjukat, segítenek a környezetükben, és mégsem tapasztalják meg az áldást életükben, mert a mindennapi betevőért küzdenek, szélmalomharcot folytatnak a megmaradásért, míg mások, akik törtetnek és átgázolnak bárkin és bármin, lopnak, csalnak, hazudnak, végül megkapják, amit akarnak. Ezekben a különbözőségeken nyilvánvalóan szerepet játszhat a hit is, az Istennel való kapcsolat és a belé vetett bizalom (hogy gondoskodik a mindennapi kenyérről) és ennek hiánya. De a tény ettől függetlenül igaz: látszólag nem azok járnak jobban, akik tisztességesek. Jákób élete, csalásai és az ezek mellett megszerzett áldás és minden más pedig éppen ezt támaszthatják alá.

Jákób tusakodása és harca, új neve és az új életkezdés lehetősége nekünk az újjászületés, a megtérés csodáját adja át. Isten áldása teljes egészében a miénk lett Jézus Krisztusban. Benne Isten igent mondott a világra és minden egyes emberre. Az áldás már a miénk. Az áldásban pedig ott a lehetőség az új életre, egy tiszta lap. Eltörölte a múlt bűneit és hibáit, és egy új kezdet lehetőségét adta. Azonban az életünk alapvetően olyan, hogy cselekedeteink visszajönnek hozzánk. Tetteinknek vannak következményei, amelyek elől nem lehet elbújni. Meg kell tapasztalni a hitben azt a bizalmat, hogy Isten áldása nem a következmények alól való mentesülést jelenti, hanem azt a tényt, hogy ő sosem hagy magunkra, és velünk van a következményekben is. Áldása pedig állandó és maradandó, csak nem mindig az általunk vágyott vagy kért formában jelenik meg.

Ugyanakkor azt gondolom, mi is harcolhatunk, kérhetjük Isten áldását makacsul és kitartóan, ahogy Jákób tette. Mert amikor Isten igent mond ránk, áldását mindenestül adja. Az ígéret valóság lett, a miénk lett, de nem mindig tudjuk ezt elhinni vagy ennek szellemében cselekedni. Isten áldása nagy lehetőségeket rejt. Ha megtanulunk bízni benne, akkor ezek a lehetőségek megadatnak és valóra válhatnak. Jákób életében mindent megkapott, mert övé volt az áldás. Vajon mi mennyire tudjuk ezt az áldást jól „használni”?

DEÁK ÁGOTA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap is alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/6. számának 225. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Jákóbnak később mégis meg kellett tanulnia, hogy Isten ilyen ajándékok nélkül is megszabadította volna. A nemzetnek is meg kellett tanulnia, hogy a szabadulás az

Istenbe vetett hit által jön, és nem az ellenség lefizetéséből. (...) Könnyű megérteni, hogy harcolt az emberekkel, de sokkal nehezebb felfogni, hogy harcolt volna »Istennel«. Jákób egész életében erőltette Isten áldását, minden körülményben »a maga malmára hajtva a vizet.« (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Jákób eljárása nem pusztán számító, hanem jóvátétel is van benne, amennyiben testvérét is részesíti a tőle megvont áldásban.” (Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„... az angyal, aki tusakodott Jákóbbal, látta, hogy Jákób egyszerűen nem hajlandó feladni a harcot. Jákób egy vasakarátú férfi volt, de épp ereje volt Jákób gyengéje. Olyan erős volt, hogy hajlamos volt saját erejében bízni ahelyett, hogy teljesen az Úrra támaszkodott volna. (...) »Nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz engem.« (...) Úgy hangzik, mintha Jákób a győztes tekintélyével beszélne. Pedig nem így történt. Hóseás könyvében azt olvashatjuk, hogy ezen a ponton Jákób összetört, sírt, könyörgött.» (Chuck Smith: A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today)

„Figyeljük meg, hogy nem Jákób tusakodott valakivel, hanem valaki tusakodott Jákóbbal. (...) Ha én tusakodom valakivel, akkor én akarok valamit tőle, ellenkező esetben pedig az illető óhajt valamit elérni velem. (...) Szegény, álnoksággal teli szívünk kézzelfogható hitetlenségét nem egyszer egész tetszetős külsejű, vallásos mezbe öltöztetett formaságok elvégzése mögé rejtjük. Abban a hidelemben élünk, hogy Istent várjuk, hogy áldja meg az alkalmazásba vett eszközöket, holott valójában azáltal, hogy az eszközökre és nem Istenre támaszkodunk, Isten kizárásán fáradozunk. (...) Előbb gyengéknek kell lennünk, mielőtt erősek lehetnénk. Krisztus ereje csak akkor nyugodhat meg rajtunk, ha előbb tudatára jöttünk teljes gyengeségünknek.” (C. H. Mackintosh: *Elmélkedések Mózes 1–5. könyvéről*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(Pénuél – Isten arca)

„Itt Jézus már egyedül van, a sír (a kép) dermesztően lapos, elnyújtott téglalapjába zárva; nem látunk mást, csak egy kínok között kiszenvedett ember görcsbe merevedett hulláját. Sehol egy apró kapaszkodó a hit számára, sehol egy utalás Jézus igazi kilétére, a feltámadás közelgő csodájára. Az egyetlen hitvalló mozzanat a festmény címe: *A sírba fektetett Krisztus*. Számomra ez a kép illusztrálja legkifejezőbben azt a sajátos szemléletet, amelyet általában a kereszt teológiájának nevezünk. (...)

Az összehasonlításra leginkább a kortárs Mathias Grü-

newald csodálatos oltárképe kínálkozik. Grünewald szenvedő Krisztusa sem idealizált. Mintha a Holbein által megformált alakot látnánk néhány órával korábban. Ugyanaz az elkínzott test, ugyanaz a görcsbe rándult kéz. (...)

Furcsa módon tehát Holbein képe sokkal inkább kifejezi Jézus kereszthalálának eredeti miliójét, a kereszt eredeti *hatását*. A kortársak nem látták, nem láthatták a kereszttrúdban Isten győzedelmes szeretetének széles ölelését, számukra a kereszt tartóoszlopa sem a tekintetet a vertikális irányba vonó intő, mégis felszabadító felkiáltójel. Ők az elveszettet, a magányosat, a gyalázatosat, a halálra gyötörtet látták, aki elől jobb »az arcunkat is eltakarni«, különösen azoknak, akik valaha is benne reménykedtek. Ők sokkal inkább Holbein Jézusát látták. Ez a Jézus nem trónol, és nem ölel senkit. Élettelen görcsben fekszik, az emberlét abszolút mélypontján; szemmel láthatóan örökre a horizontális síkjába döngölve, a halál magányos börtönébe rekesztve. Az alkotás egyetlen merész állítása az, hogy itt Krisztust látjuk.”

Ifj. Cserhádi Sándor: *A dekonstrukció és a kereszt teológiája* (részlet)

A kép itt látható: http://files.blogter.hu/user_files/40995/holbein.jpg

VERS

(Mi a neved?)

T. S. Eliot: *A macska neve*

A macska nevét kiszemelni felette nehéz,
Nem afféle vasárnapi könnyű multság,
És én kijelentem – de ezért le ne nézz –,
hogy HÁROM NEVET IS megkövetel a macskád.
Egy, amelyen hívogatja naponta a ház,
Mint: Aladár, Jonatán, Kari, Dénes,
Mint: Péter, Salamon, Gyuri és Atanáz –
Mind csupa egyszerű, köznapi név ez.
Cifrábbakat is lelsz, ha nagyon keresel,
(Mást, ha uraké, s ha kisasszonyoké lesz):
Platón, Ardzsuna, Perszepona, Demeter –
Mégis, csupa egyszerű, köznapi név ez.
Ám tudd meg, a macska különbet is óhajt,
Büszkébb nevet is, mely övé egyedül,
Másképp hogy is úzi spájzban a tolvajt,
Holdlepte tetőn hogy is hegedül?
Ily neveket ha kívánsz, nosza, hosszú a listám:
Csimbalabumm, Tyafogany, Kalapetty,
Kraxima, Dzsellifalónia, Bombalurisztán,
Mit soha nem hord több egerész, csakis egy.
Mégse reméld, hogy ezekkel a macska betelne:

Még egy neve van – hanem ezt ne kutasd,
Mert nem fedi fel soha emberi elme –
Ám TUDJA A MACSKA, s a titka marad.
S olykor, ha merengve csak ül s elröved a macskád,
Nos, annak okát is elárulom én:
Mámoros eszmék töltik a csöppnyi agyacsját,
Úgy töpreng, meditál csalafinta nevén:
Rejtett, egyszeri, titkos,
Rejtszeri-titkos,
Agyafúrt, csalafinta Nevén!
(*Tótfalusi István fordítása*)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Jákób csellel, anyai segítséggel megszerezte bátyja elől az áldást. Habár elítélendő a tette, én mégis egyfajta sorsközösséget érzek vele, mert én is bűnös ember vagyok, nekem is vannak kiverekedett „eredményeim”, amelyek később terhelnek, cselekedeteim, amelyeket már nagyon szégyellek. Jákób elhagyja Lábánt, új szakasz kezdődik életében. Ehhez azonban jóvá kellene tenni azt, ami egykor történt.

Megható a készülődése, az, ahogy az ajándékok tömkelegét válogatja Ézsau számára. Érthető az izgalma, de az már nem, hogy a találkozást megelőzően miért kellett a Valakivel küzdenie. Egyáltalán ki az a Valaki? Egy égi követ? Maga az Isten? De ő már az Istennel jóban volt, nem? Micsoda gazdagsággal ajándékozta meg! Mennyiszer hivatkozott rá Lábánnál, hogy ő teszi eredményessé napi munkájában! Ha az Istennel küzdött, hogy lehet, hogy nem bír vele az Isten? S amikor nem bírt vele, akkor lesántította. Nem túl sportszerű. Vagy van ennek valami szakrális jelentősége? A jobb csípőcsont jelent valamit? Az is nagyon érdekes, hogy amikor hajnalodott, a Valaki távozni készült. Mint amikor a szellemvilág lénye fél a fénytől. De Jákób nem enged. Valamit valamiért! Áldást kér. Mi az áldás? Előkerül, hogy mi a neve, majd új nevet kap. Lehet, hogy az áldás tartalma a névcsereben lesz kézzelfoghatóvá? Másnap Jákób elindul találkozni Ézsauval, de másként indul? Nyugodtabb? Mi változott?

Bíró Yvette *A futó* című könyvének főhőse menekül a múlt elől. Egyszer balesetet szenved, megsérül a csípője. Felrémlik számára Jákób története. Ő úgy értelmezi: Isten a tusakodásban Jákóbot megjelölte. A regény főhőse is reménykedik: talán ő is megjelölt.

A napokban olvastam Ordass Lajos áhítatoskönyvében: „Örömmel elrontja a múltbéli bűnök emléke, holott Isten azokat Krisztusért megbocsátotta. Elrontja a bizonytalan jövő, holott Isten bizonyosan javamra fordít benne mindent.”

Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap

Lk 16,10–12

Igehirdetési előkészítő

A szövegkörnyezet dilemmája

Jézus szavai megbízatról, kevesebb, illetve több feladatról, valamint az ezek között való kitarító hűségről szólnak. Bár ezek a jézusi mondatok önálló logionként is megállják helyüket, mégis úgy gondolom, nem lehet ezt a három mondatot a szövegkörnyezetből kiragadva vizsgálni. Bár a mondanivaló az előtte elhangzó példázat nélkül is érthető: „Aki a kevésen hű, a sokon is hű az, aki a kevesen hamis, a sokon is hamis az.” Mintha csak a jól ismert közmondás szavait hallanánk: „Aki a kicsit nem becsüli, az a nagyot nem érdemli.” (Az arám nyelvű eredeti változatban is egy szójáték hangozhatott el a *mammon* és *ámen* szavakkal.) Itt azonban mégsem egyszerű szójátékról van szó, hanem ennél sokkal többről. És ezt „a többet” csak akkor értjük meg igazán, ha az előző szakasszal együtt nézzük Jézus mondatait. Hiszen ezek a mondatok a hamis sáfár példázatát magyarázzák, annak mondanivalóját viszik tovább.

A hamis sáfár példázata az igehallgató gyülekezet szívében mindig mély nyomot hagy. Zavaró, sőt bosszantó is Jézus példázata. Talán még azt a kérdést is feltesszük magunkban, hogy egyáltalán hogyan kerülhetett bele az evangéliumba ez a példázat. Ifjúsági táborokban a kérdések dobozában szinte minden alkalommal ott voltak az ezzel a példázattal kapcsolatos kérdések. Nem könnyű megérteni, hogy Jézus egy csalót, egy ügyeskedő érdekembert állít elénk példaként, aki, amikor bevádolják uránál hűtlen vagyonkezelés és nyilvánvaló sikkasztás miatt, felkeresi adóseit, és – mentve, ami még menthető – megpróbálja őket a maga oldalára állítani. Mégpedig úgy, hogy adósságuk egy részét leírja nekik. A legmegdöbbentőbb pedig ebben a példázatban az, hogy a példázatbeli úr még meg is dicséri a hamis sáfárt, hogy okosan cselekedett. Sőt! Jézus még ezt is hozzáteszi: „*Szerezetek magatoknak barátokat a hamis mammonnal, hogy amikor elfogy, befogadjanak titeket az örök hajlékokba.*” E mondatok után következik alapigénk a kevésen és a sokon való hűségről; a hamis mammonon, a másén, illetve az igazin, a sajátán való hűségről. Ez a gondolat folytatódik azután tovább a negyedik logionnal, amely a 13. versben a két úrnak való szolgálat jézusi gondolatát hozza, amelyet a Hegyi beszédből (Mt 6,24) is ismerünk. A textus kijelölése azonban nem ebbe az irányba, hanem sokkal inkább a példázattal való kapcsolat irányába mutat, mint ahogy az evangéliumi szövegnek a Szentírásban szereplő beosztása is ezt az irányt jelzi. (A 16 fejezet első 12 verse *A hamis sáfár példázata* cím alatt szerepel. Bár

például Pröhle Károly Lukács-kommentárjában a 9–18. verseket veszi összetartozónak.)

A textusban szereplő fontosabb kifejezések

A szöveg kulcsszava a hűség (πιστός), amely mindhárom versben szerepel.

A „kevés” és a „sok” ebben az összefüggésben nyilván a földi javakat és a mennyei javakat jelenti. Érdekes módon éppen az örökkévaló javakra nézve mondja Jézus azt, hogy az a miénk, pedig mi a másikról – a földi javakról – szeretnénk azt gondolni, hogy azt birtokoljuk. Valójában azonban mindkettőt az Istentől kapjuk, amire nézve Isten hűséget vár tőlünk. Hűséget a földi és a mennyei javakra nézve egyaránt. A hűség pedig elsősorban azt jelenti, hogy nem tekintjük magunkénak azt, amit tőle kapunk. Mert sáfárok vagyunk. „*A sáfároktól pedig elsősorban azt követelik, hogy mindegyikük hűségesnek bizonyuljon.*” (1Kor 4,1–2)

Az ἄδικος szó arra a hamisra vonatkozik, ami azért hamis, mert elhiteti velünk, hogy erre van szükségünk. Milyen érdekes, hogy mi a földi életünkben ezt az ἄδικος-t tartjuk igazi, valóságos kincsnek, aminek az értékét Jézus a kevés szóval illeti. „Igazinak” (ἀληθινός) pedig azt nevezi, amivel mi meglehetősen keveset foglalkozunk földi életünkben – legalábbis ha a hamis mammonnal vetjük össze. A mammon hamissága tehát éppen ebben áll, hogy nem valódi (örök) kincsről, hanem csak ἄδικος-ról van szó.

Az igehirdetés felé

Hűséges élet

A hamis sáfár példázatának nagy kérdése, hogy hogyan is lehet a hamis sáfár hűtlenségét hűségként értelmezni. Kérdés továbbá az is, hogy miért hoz Jézus egy ilyen negatív képet az egyik legpozitívabb emberi viszonyunk ábrázolására.

Amikor mi hűségről beszélünk, akkor valami nagyon nagy dologra, minden túlzás nélkül mondhatom, az egyik legnemesebb emberi értékre gondolunk. Valami olyasmire, amire nézve enyhén szólva illúzióromboló egy csalót, egy ügyeskedő gazfickót példaként elénk állítani.

Pedig Jézus ezt teszi. Persze nem azért, hogy kicsinyes csalásainkat, hamis életünket igazoljuk ezzel a példázattal, hanem azért, hogy egyetlenegy valamiben tanuljunk a hamis sáfártól! Abban, hogy ő a maga nemében okosan cselekszik. Úgy is mondhatjuk, hogy hű marad hűtlenségéhez. Hiszen meglátva elveszett helyzetét, a saját módszerével próbálja menteni magát, és sikerrel jár. „*Mert a világ fia a maguk nemében okosabbak, mint a világosság*

fiai.” És ezzel a félmondattal sokat segít Jézus a példázat megértésében.

Mert a kérdés így adódik mindnyájunk felé: vajon mikor látjuk meg mi (a világosság fiai) elveszett helyzetünket? Vajon meg tudunk-e állni ennél a pontnál, és képesek vagyunk-e újat kezdeni, vagy rohanunk tovább, mintha mi sem történt volna? Van-e elég merszünk, bátorságunk meglátni és megérteni, hogy életünk veszélyben van?

Ahogy a hamis sáfár meglátta elveszett helyzetét, és a maga módján, a maga módszerével okosan cselekedett, nekünk is meg kell látnunk, hogy akár kevesebbet, akár többet bíztak ránk, mindebben csak akkor tudunk megmaradni, ha belátjuk elveszettségünket. Azt, hogy a mi hűségünk, tanult kereszténységünk kevés önmagában. Mert a mi erőnk nem elegendő ahhoz, hogy hűek legyünk küldetésünkben. Ezért az Istenhez kell fordulnunk!

Odafordulás a hűséges Istenhez

Ez az ellentmondásos üzenete Jézus igénkben szereplő szavainak, hogy ahogyan a hamis sáfár meglátta elveszettségét, és a maga eszközeivel igyekezett megoldani problémáját, úgy nekünk is meg kell látnunk elveszettségünket, és ahhoz kell fordulnunk segítségért, aki egyedüli segítőnk lehet. Róla olvassuk a Szentírásban, hogy „*az ő hűsége határtalan, szeretete az égig ér, hűsége a fellegekig*”.

„Gott ist getrau.” Hű az Isten. Ezt a rövid mondatot tanultam meg lelkési szolgálatom kezdetén Tolna-Baranyában, azokban a kis falvakban, ahol ezt az éneket énekeltük olykor csupán két-három idős testvérünk társaságában. Amikor ennek az éneknek a szava átélt valósággá válik, és megértjük azt, hogy a mi hűségünk semmi az Isten hűségéhez képest, és hogy mi csak azért lehetünk hűek, mert ő hűséges volt hozzánk egész életünkben, akkor értjük meg azt is, hogy valójában nincs „kevésen” való hűség és „sokon” való hűség, mert a hűség nem mennyiségi fogalom. Amit és akit ránk bíztak, azzal kell hűségesen bánni. Ott kell hűséggel szolgálni, ahová Isten állított. Mindig ott, ahol vagyunk, mindig abban a feladatban, amelyben állunk.

Valahogy úgy van ez, mint amikor a vezetőktől elvárom, hogy felelős döntéseket hozzanak a társadalom egészére nézve, hogy példamutató életet éljenek, de én a saját családomban nem vagyok képes ugyanezen szabályok szerint élni. Vagy amikor azt mondom: majd ha nekem is annyi pénzem lesz, mint a másoknak, akkor majd én is fogok adakozni a szegények részére. Vagy amikor jól el tudok képedni a településeinket elöntő szemét láttán, de az autóból vagy a robogó vonatból én is kidobom a műanyag flakont... A példák nyilván kifogyhatatlanok, hiszen nem másról szólnak, mint saját felelősségünkről, életünk és feladatunk komolyanvételéről. Arról, hogy csak akkor kapjuk meg azt, ami a miénk, ha hűségesek tudunk lenni azon, ami a másé!

A nagyobb ajándék, ami a miénk

Milyen érdekes annak a csészének a története, amely egy híradás szerint hatalmas összegért kelt el egy árverésen. Néhányan tudni vélték, hogy a csésze utolsó tulajdonosa egy koldus volt, aki a fillérjeit gyűjtögette ebben az edényben, és közben fogalma sem volt arról, hogy milyen nagy kincsnek van a birtokában.

Jó lenne, ha mi nem így tennénk az Istentől kapott életünkkel, hanem megbecsülnénk azt az ajándékot, amelyet ő elkészített nekünk már a világ kezdete óta.

A Szentírás szavai ebbe az irányba mozdítanak: „*Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koronáját!*” (Jel 2,10) Mert a hűségben megélt földi élet után következik a több, a nagyobb, a teljesebb, ami azonban csak akkor lehet a miénk, ha megbecsüljük az ittenit, és elvégezzük a ránk bízott feladatot, amelyet Istentől kaptunk. Erről hallunk a vasárnap ógyházi epistolájában is (Róm 8,18–23).

BARANYAY CSABA

Tallózó

„Isten tehát nem ismer olyan »hű embert«, aki egyoldalúan csak a földi hivatásában vagy csak az üdvösségre elhívó evangélium hitében hű. [Sólyom Jenő]” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Aki nem megbízható a pénzzel, nem megbízható az Igével és a Szentlélekkel sem.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„A pénz azért hamis, mert általában másra használják, nem Isten dicsőségére.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A hamis mammon az Ótestamentumban ismeretlen, de a rabbinista és kumráni iratokban közkeletű kifejezés, és a hamis úton szerzett vagyont jelenti. Lukácsnál lehet az az értelme, hogy hamis, mert megcsalja és cserbenhagyja az embert, amikor »elfogy« vagy »véget ér«, pontosabban értéktelenné válik az ember számára.” (Pröhle Károly: *Lukács Evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Első pillanatra azt gondolnók, hogy Jézus azt kívánja: legyenek tanítványai eszesek földi viszonylatban, s hűségesek Istenhez. Jézus azonban éppen fordítva tanítja: legyenek az övéi eszesek, találékonyak, életrevalók Isten országába való törekvésükben, s ne engedjék, hogy a világ fiai megszegyenítsék a világosság fiait és legyenek az övéi hűségesek földi dolgaikban. (...) Jézus nem világmegvetést prédikál, hanem a helyes sorrendet szögezi le. (...) Első az üdvösség, s csak másodrendű kérdés, hogy földi boldogság kísér-e az üdvösség felé vezető utunkon. (...) Nagy dolgokhoz hamarabb találni hősöket, mint apró szolgálatokra hű embereket. (...) Vajon úgy van-e, hogy ahol ma megbízható, aprólékoságig pontos és hű munkásra van

szükség, ott a Krisztus népére terelődik a figyelem? Úgy van-e az én életemben is? (...) A Mammon származásától függetlenül is hamis. Becsap bennünket. Úgy mutatja, mintha ő szolgálna nekünk, valójában pedig bálványunkká lesz (...). Isten, a gazda, a ránk bízott vagyon egy részét más számára adta. A kezeink között levő vagyon egy része tehát ebben az értelemben is másé. Más emberé, s mi csak kézbesítői vagyunk. Megtérése előtt nem tudja elhinni ezt az ember.” (Turóczy Zoltán: *Posztillás könyv*. Evangélikus Teológiai Akadémia)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(...kevésen hű...)

„Családi történetünkben számon tartjuk, hogy öregapám, Koczor Lajos 1945-ben megmentette a szombathelyi vasúti állomásfőnökség pénztárát. Ő akkor ott egyféle ösztetett adminisztratív felelős volt. Miután az amerikai liberátorok szőnyegbombázásai romba döntötték az állomás körüli házakat, köztük az ő lakásukat is, az osztálymérnökség épületét is veszélyben látták. Az ott dolgozókat nem engedték be. A vasutasok fizetését azonban valahol őrizni kellett. A választás öregapámra esett. Egy fémbőröndben hazavitte a rengeteg pénzt. Az óvóhely nem volt biztonságos, és az orosz front is erősen közeledett. Ezért a bőröndöt a lebombázott házuk romjai közé rejtette, csak a sarka látszott ki. Nem is tudott róla más, csak ő és öreganyám. Amikor elvonult a front, indult a vasút. Öregapám visszavitte a pénzt, ez volt a vasutasok háború utáni első fizetése.”

Részlet a családi krónikából

VERS

Babits Mihály: *Psychoanalysis Christiana* (részlet)

(...)

Hallottunk ájtatos, régi faragókat,
kik mindent egyforma türelemmel róttak,
nem törődve, ki mit lát belőle s mit nem:
tudva, hogy mindent lát gazdájuk, az Isten.

Bár ilyenek lennénk mi!

Úgyis csak az Úr lát mindenki szemével,
s hamit temagadból szégyenkezve nézel,
tudd meg, lelkem, s borzadj, mert szemedben által
az Isten is nézi, az Isten is látja!

Krisztus urunk, segíts meg!

(...)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az ígét olvasva egészen világosan kifejeződött mindannyiunkban, hogy a textus fő üzenete a hűség kérdését helyezi a középpontba. Mit jelent hűnek lenni Jézus szerint? Nem a mennyiség a fontos, nem a ránk bízott javak értéke. Az igaz jellemű ember független ezektől, hiszen kicsiben és nagyban ugyanazt a megbízót kell látnia: a mindenható Istent. „*Ahol a ti kincsetek, ott lesz a ti szívetek is*” – mondja másutt Jézus, más oldalról magyarázva ezeket az összefüggéseket. A hű sáfarkodásra, kicsiben és nagyban való hűségre tanít ez az ige.

Vajon Jézus az erkölcsi útmutatáson túl még mit akar a szívünkre helyezni? A hétköznapi kihívásaiban milyen lelki útmutatást rejt magában ez az ige? A hamis mammon szókapcsolat sokunk számára kérdéseket vetett fel. Létezik igaz mammon, nem felesleges a hamis jelző? Ugyanígy nehezen értelmezhető és magyarázatot igényel az utolsó mondat is: „*És ha másén nem voltatok hűek, ki adja nektek oda azt, ami a tiétek?*”

Az ember változhat, és rossz útról jóra térhet. Jézus nagyon sokszor beszél arról, miként előzik meg az utolsó az elsőket vagy éppen a paráznak a magukat igaznak gondolókat Isten országában. Ha valamivel, hát ezzel lehet vitázni a kijelölt szakasz kapcsán. Talán a kontextus választ adhat arra, hogy Jézus miért ilyen kemény ezen a helyen.

Közhelyes, de sajnos nagyon mai és nagyon aktuális az alapige fő üzenete. A hűtlen kezelés és ennek megannyi válfaja napi hír a médiában. Nagyon beszédek ezek az esetek, amelyek jól bemutatják a közgondolkodást. Ma nem „divat” és nem „jó üzlet” ebben a szellemben élni és cselekedni. Nagyon nehéz ma megkülönböztetni a bűnözőt az élelmestől és ügyeskedőtől, aki megtalálja a kiskapukat és az adódó lehetőségeket. Egy egész társadalom szenved ennek következményeitől, mégsem tapasztalható semmiféle változás, előre lépés. Ma mindenki csak a jelennek él, vagy egyszerűen csak túl akarja élni a nehéz időket. Talán sokszor egy-egy olyan eset gondolkodtat el bennünket, ahol a jézusi hű sáfarkodással találkozunk, hogy lehet másként is élni és boldogulni.

Szentháromság ünnepe után 5. vasárnap Lk 8,16–18

Igehirdetési előkészítő

A vasárnapról

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok témái közel sem annyira magától értetődőek, mint a – sokak szerint helytelenül – ünnepinek nevezett félév vasárnapjaié. Akkor a Jézusesemények, amelyek felé tartunk, illetve amelyek történetek

velünk, természetszerűen szabják meg gondolkodásunk irányát. Ebben a félévben a mi feladatunk, hogy rendszerezzük, átlássuk mindazt, ami történt, vagyis meg kell értenünk, hogyan válik a Jézus-történet életünk szerves részévé.

A Szentháromság ünnepe utáni első vasárnapok az „Isten hív minket” gondolat köré csoportosulnak. Ezek közül az ötödik a biznyságtételre való hívásra emlékeztet bennünket. Lekciónk (1Pt 3,8–15) az életformában megjelenő biznyságtételre hívja föl a figyelmet. Bár első hallásra erkölcsi tanácsok gyűjteményének tűnik, valójában több annál: a szeretet és az alázat, a másik elfogadásának alapja az, hogy „*az Úr szeme az igazakon van*”.

Az ígéről

Mai igeszakaszunk egyik párhuzamosa (Mt 5,13–16) másfél éve, 2010. január 10-én szólalt meg a szószékeken. A két szakasznak más-más a kontextusa: Máté a Hegyi beszéd részeként szól a lámpatartóba rakott lámpásról, Lukács a magvető példázata után írja le.

A textusunkat megelőző szakasz (Lk 8,5–15) a magvető példázata, vagyis a célhoz ért és a célhoz nem ért magok képe. Igeszakaszunk azonban már nem az Ige hallásáról és megértéséről szól, ilyen értelemben tehát túllép az előző szakasz mondanivalóján. A két szakaszt a 18. vers eleje köti egybe: „Vigyázzatok tehát, hogyan *hallgatjátok!*”

Első olvasatra ez a mondat kilóg a szorosán vett szövegből, hiszen a 16–18. vers éppen nem az igehallgatásról szól, hanem a dolgok nyilvánossá tételéről – nem a befogadásról, hanem az átadásról. Ebben a kontextusban a „hallgatjátok” kifejezés kakukkfőként tűnik. De ha az előző szakasz felől közelítünk, azt kell látnunk, hogy itt az előző gondolat továbbgondolásáról van szó. (Épp ezért nem hiszem, hogy a magvető példázatának megemlézése nélkül lehet erről az ígéről beszélni.)

Igaz, Jézus itt már új képet használ: ami ott az érett kalász, amellyel megtelik a föld, az az új példázatban a fény, amelyet az ember szíve kap, amellyel megtelik. Így fűzi tovább Jézus a gondolatot: aki a meghallott ígét magába akarja zárni, az úgy jár, mint aki a meggyújtott mécses fényét akarja elrejtteni. Aki letakarja lámpását, az nem magának védi meg a fényt, hanem elveszíti azt, hiszen a fény elidegeníthetetlen tulajdonsága az, hogy világít. Ha elveszük tőle, lényegét veszítjük el. Így érthető a provokatív utolsó mondat: akinek nincs, attól az is elvételik, amije van.

Próhla Károly hangsúlyozza, hogy a rabbinikus hagyományban és Jézusnál is a világítás nem szóbeli missziót, hanem életmódot, cselekedeteket jelent: nem a másoknak elmondott szó, hanem a megélt élet válik lámpássá. Ez azért fontos kérdés, mert nem mindegy, hogy textusunk a direkt ige hirdetéséről szól vagy az életformából fakadó „örömátadásról”.

Tűnődés

Felvetődik a kérdés: miért kellene egyáltalán titkolni? És egyáltalán: lehet titkolni? A miért kérdésére a választ Jézusnál találjuk: Jézus többször is figyelmezteti övéit, óvja őket a látványvallásosságtól. És mivel sokunknak ez a jézusi figyelmeztetés alapélményünk, félünk mindentől, ami látható, ami kívülről is látszik. Sokakkal együtt nekem is problémát jelent a látványosság, láthatóság kérdése. Ízlés-telennek tartom, ha valaki mutogatja hitét, vallásosságát, nagydobra veri keresztényi cselekedeteit. A belső szoba kötelezettsége erős mindannyiunkban.

Éppen azért, mert ilyenkor mindig felvetődik a kérdés: vajon valóban létezik-e az, amit mutogatunk? Vajon nem azért teszünk valamit látványossá, mert a lényege hiányzik? Vajon nem leszünk-e meszelt sírokká – kívül hófehér, belül teli hullákkal?

Nem szeretem a valamilyen „jellegű”, „-szerű” termékeket. Nem veszek fiaimnak málnázú szörpöt, akármennyire élénkpiros és olcsó, csak málnaszörpöt – olyat, amelyben valódi málna van. A málnaszörp málna nélkül nem málnaszörp, csak vízben oldott színezékek és aromák keveréke.

Csakhogy nagyon nagy különbség van a között, ami *látványos*, és ami *látszik*. Ha valami látványos, akkor azt szándékkal megmutatjuk – ha valami látszik, az egyszerűen csak ott van, jelen van. Nem kell mutogatni, de eldugni sem lehet. (Ha a szörpben igazi málna van, akkor természetes, hogy málnaíze van, nem kell bele aroma.) És amennyire véd bennünket Jézus attól, ami látványos, annyira figyelmeztet arra, hogy engedjük, hogy látszódjon, ami jelen van. (Ha jelen van.)

Az önmutogatás hübrisze mellett lehet, hogy ott van az álszerénység hübrisze is? („Mire olyan szerény ez a fiatalember?” – kérdezte állítólag Karinty Frigyes.) Ki tudja, miért vegyülök el a tömegben: azért, mert nem akarok nagyképű lenni, vagy mert nem is tudok kiválni, nincs is semmim, ami sajátosan az enyém lenne – enyém, mert kaptam?

Nem a szerénység *látszata-e*, ha nincs fényem? Egyik kedvenc hasonlatom a nagyon szerény vegetáriánus képe, aki annyira szerény, hogy inkább húst eszik nyilvánosan, nehogy megtudják róla, hogy vegetáriánus. De biztos, hogy még az? Nem lehet, hogy már elveszítette önmagát?

Persze, zsidóknak legyünk zsidó, görögnek görög. De ha pénzügyekben egyenrangú társai vagyunk egy vadkapitalistának, felelősségvállalásban egy mai magyar politikusnak, a másik iránti tiszteletben egy Való Világ-celebnek, hazug és sima beszédben a TV-shopnak, magánéleti krízisek kezelésében egy cinikus hedonistának, akkor még mindig mondhatjuk-e: Isten által megajándékozottak vagyunk? Hiszen éppen azt az ajándékot kaptuk, hogy elhívottak vagyunk, ezért már mindenre más-képpen tekinthetünk! Nem a vallásos szóhasználatot, a

kegyes arckifejezést, a formát hiányolom, sőt! Azt, hogy a lényegét hagyjuk szóhoz jutni.

Ugyanakkor a lángnak nem *feladata* a fény, hanem *tulajdonsága*. Ha úgy gondoljuk, megajándékozottak, megszólítottak vagyunk, *ezért* kötelező életünkkel bizonyosságot tenni a kegyelmes Istenről, féltő, hogy egyszerű izzadságszagú kötelességteljesítés lesz belőle. Ha igazi a fény bennünk, akkor abból természetesen fakad az, hogy világít – nem kötelességtudatból. A megértett hívás nem *kötelez*, hanem *hat*.

Vázlat

1. Megajándékozottak vagyunk! Krisztus megszólít bennünket Isten kegyelmének üzenetével, az evangéliummal.
2. Megajándékozottak vagyunk, mert megérthetjük az evangéliumot, külső szóból belső erővé válhat számunkra.
3. Megajándékozottak vagyunk, mert ez a belsővé vált szó természetesen sugárzódik rólunk – ha bennünk él, és engedjük neki, hogy szórja fényét.

HEGEDŰS ATTILA

Tallózó

„Aki rosszul gazdálkodik javaival, annak minden ügyvélt »lelki kincse« pusztá látszattá foszlik szerte Isten igazságos ítéletének súlya alatt.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az ige megértés nélküli hallgatása s különösen annak a megértésnek a hiánya, ami a másokkal való közlés törekvésében gyökerezik, a hallás teljes elvesztéséhez vezet.” (*Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat*)

„Akinak jó az igehallgatása, annak megértés adatik, aki rosszul hallgatja, attól a meglévő is elvételik.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„Jézus arról beszélt, hogy csak tanítványai ismerik Isten országának a titkát, és ezzel az a benyomás támadhatott, mintha a »többiek« nem is juthatnának el annak ismeretére. Most azért a tanítványoknak arról a feladatáról beszél, hogy ismertté kell tenniük az Isten országa titkát.” (Próhle Károly: *Lukács evangéliuma. Evangélikus Sajtóosztály*)

„A példa, amivel az Úr ezt a magatartást megbélyegzi, azt mutatja, hogy a hit eltitkolását oly esztelenségnek tartja, amelyhez foghatót még a legvérmesebb emberi képzelet sem tud kitalálni. (...) Mít csalom magam azzal, hogy a véka alatt van világosságom? Úgy sincs, mert elalszik, ha nem juthat levegőre. Jó ezt a leckét megtanulnunk, mert az ilyen titkolódzó rendszerint nagyon eszes, bölcs mérsékletű, ügyes diplomatáknak tartják magukat. Az Úr véleménye róluk pont az ellenkezője. (...) A gyertya tehát nem azért ég, hogy csak

égjen, hanem szolgálata van. Világítania kell. Ugyanígy van szolgálata minden hitre jutott embernek is. Isten senkit sem vezet hitre csak azért, hogy az illető maga hitre jusson, hanem azért is, hogy rajta keresztül azután mások is hitre jussanak. (...) A gyertya fogyása független attól, hogy hány embernek világít. (...) akár egy ember ül az asztal mellett, akár egy nagy család (...). A hívő sem lesz szegényebb azzal, ha hitét továbbadja. (...) Isten minden ajándéka kötelez. A fel nem használt ajándékot Isten visszaveszi. (...) Aki ellenben ad, az kap. Minél többet ad, annál többet kap. A megosztott hit megszorodott hit.” (Turóczy Zoltán: *Posztillás könyv. Evangélikus Teológiai Akadémia*)

Illusztrációk

GONDOLAT

(*nincs olyan rejtett dolog, amely napvilágra ne kerülne*)
„Az egész világon csak igen kevesen voltak, akik a hétköznap kicsiny és közönséges mitológiáját megértették, és tudták, hogy mit jelent reggel fölkelni, mosdani, reggelit készíteni, dolgozni, sietni, bosszankodni, sértődni – szürkén, gépiesen, átlagosan, megdöbbenően józanul és hazugság nélkül és minden pátoszt kizárva. Csak egészen kevesen voltak, akik tudták, hogy ami egy napon az utcán, otthon, a boltban, a műhelyben történik, nem egyéb, mint ami századok alatt az egész világegyetemben történik. Ahhoz, hogy az ember a hétköznap isteni közönségességét és józan mitológiáját észrevegye, fáradhatatlannak kell lennie, nem szabad sem elfásulnia, s egy pillanatra sem szabad unatkozni, nem szabad kieresztenie kezéből az időt. Mindig van ok részvétre, csodálatra, segítségre, nevetésre. A hétköznap mitológiájának erénye az éberség...”

Hamvas Béla (1897–1968) író, filozófus,
könyvtáros: *Hétköznap mitológia*

VERS

(*Nincs olyan titok, amely ki ne tudódna, és ismertté ne válna*)
Dsida Jenő: *Hálóing nélkül...*

Föl-fölvetem és némán eltűnődöm, mi is lelt tegnap este engemet?

Ruháimat már szálig levettem, még nem vettem föl hálóingemet, egyedül álltam,

kissé tétovázva, szobámban, egyedül és meztelen s a villanyt aztán lassan elcsavartam. Irtóatos sötét lett. Esztelen és irgalmatlan, végtelen sötétség, este, melynek már szinte teste van, a pillanatok estek és zuhogtak és én dadogtam:

– Késő este van, éjszaka is talán,
s ki tudja, reggel virrad-e ily sűrű sötétre még

és nem nyel-e magába mindörökre e kátrányos,
fekete sűrűség?

Eszembe jutott minden, ami rossz volt,
rossz gondolat, vers, csók, kihült falat
és annyi régi, sápadt ismerősöm,
ki messze van, vagy lent a föld alatt.
És hirtelen és furcsán ráijedtem, hogy ami eddig élt,
csak a ruha: kabát, kalap, harisnya és cipő volt,
nadrág, nyakkendő, kesztyű és puha ing,
mely fedez és véd a zord hidegtől,
véd és takar magamtól engemet:
jaj, elvesztettem minden szál ruhámat, önmagamat
és védő ingemet.
Nem vagyok már senki tisztelt barátja, kit köszönteni illik,
nem vagyok senki teremtett asszony szeretője,
se lapok munka társa nem vagyok, se kártyapajtas,
törzsvendég a klubban, se szerkesztő úr többé nem va-
gyok; se vándor,
aki meredélyre kaptat se út, se cél – és költő sem vagyok,
csak ember, aki minden idegével
lágy takaró s melengető vacok után sír
és csak áll a nagy sötétben
s meztelenül
Isten előtt vacog.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Mi a lámpás? Isten szava vagy az Isten akarata szerinti élet?
Esetleg mind a kettő?

Mire vonatkozik a „rejtett dolog”? Az ember titkolt bű-
neire vagy Isten igéjére?

„Akinek nincs, attól az is elvéteik...” – ez a kijelentés
nem teljesen világos. Nem igazságtalanság ez? Nem elég
baj, hogy nincs neki, még amiye van, azt is elveszik tőle?

Aki Jézusban van, annak élete szem előtt van. Nincs,
nem lehet rejtegetni-, titkolnivaló az ilyen életben. A belső
lelki életem bármikor való megmutatására, világító élet-
re képesít Isten.

Ezt a világító életet jó nemcsak egyéni szinten, hanem
a gyülekezet közösségében, egymás hite által erőteljeseb-
ben világítva megélni.

Ezt a jézusi tanítást a talentumok példázatával tudom
összekapcsolni: amit kaptam Istentől, azt használnom
kell, kamatoztatnom kell, világítanom kell vele. Ha nem
használok azt, amit Istentől kaptam – haszontalan szol-
ga vagyok. Hitünket ne rejtjük véka alá! Keresztény élet-
vitelünknek, viselkedésünknek ragyognia kell, hogy má-
sok is vágyódjanak arra a világosságra, amelyet bennünk
Isten gyújt.

Ha csak hirdetném az igét, hogy így Jézus, meg úgy Jé-
zus, az nem biztos, hogy ma bárkit is érdekelne. A való-
sággal megélt Jézus-hit viszont, amellyel világítok, igen.

Hiába akarsz megfelelni Istennek, ha van benned egy
kis sötét mag. Ha engeded, hogy Isten világosságra hozza
a te sötét dolgaid, akkor szinkronba kerül az igehallgató-
sod Isten akaratával, és nem tudsz másképp tenni, mint
csak a világosságot cselekedni.

A mécses Isten igéje vagy szívedben megszólaló sza-
va, saját maga kijelentése. Ha már él benned, akkor nem
maradhat benned rejtve, de nem elsősorban a külvilág fe-
lé, hanem a saját szívedben, mert fölösleges volna elrejtöz-
ködni előle. Persze az óemberünk sokszor megtenné. Így
lehetetlenség, hogy napvilágra ne kerüljenek a benned el-
rejtett titkok (motivációk, sebek stb.). És így már érthető
a következő mondat is: vigyázz arra, hogyan hallod meg
magadban Isten szavát. Ez az, ami épít téged – vagy saját
magadat építed hamis anyagból, ami úgysis elvéteik tőled.

Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap Lk 3,7–14

Igehirdetési előkészítő

Exegetikai megfontolások

A kijelölt perikópa nem különíthető el az előtte található
versektől (3–6), Keresztelő János pusztában kiáltó szavá-
tól. Az ószövetségi prófécia (Ézs 40,3–5) idézésével Lukács
evangélista világossá teszi Keresztelő János helyét, szere-
pét az üdvtörténetben: összekötő kapocs az ószövetségi
és újszövetségi kor között. Nemcsak időrendi sorrendről
van szó. Ma is, minket is a „kiáltó szó” vezet el, kapcsol
Jézushoz.

A kiválasztottság tudata önbizalommal töltötte el a vá-
lasztott népet. Ezt bírálja keményen Keresztelő János igehir-
detése. Csak úgy szabadulhatnak meg Isten haragjától, az
ítélettől, ha önző, képmutató életvitelüktől megtisztulnak
és megtérnek. János az életvitel irányváltását sürgeti. Ha-
mis önbizalommal nem lehet a Szabadítóhoz csatlakozni.
A Szabadítóba vetett hit és bizalom csak úgy hiteles, ha az
életvitelükön, cselekedeteiken is meglátszik. A 10–14. ver-
sekben megfogalmazott szociális elvárások Lukács külön
anyagát képezik. Az igazán meglepő ebben, hogy nem kár-
hoztatja sem a vámszedői hivatal, sem a katonai szolgálá-
tot. Ezekre a foglalkozásokra, hivatásokra is szüksége van
a társadalomnak. Az ilyen szolgálatot is lehet becsülettel,
tisztességgel, Isten és ember iránti szeretettel végezni. Itt
elsősorban erkölcsi megtisztulásról van szó.

A βαπτίζω 'keresztelni, bemeríteni' ige a βάπτω 'már-
tani, merülni' intenzív formájának tekinthető. Kereszte-
lő János a megtérés keresztségét hirdette. Ebben a vízzel
való keresztségben elválaszthatatlan egymástól a bűnbá-

natra felszólító igehirdetés és a megkeresztelkedő személy bűnvallása. Célja mindig a bűnök eltörlése, a megtisztulás. János keresztsége egy bizonyos csatlakozást jelent Ábrahám igazi utódaihoz, Izrael maradékához, amely már nincs alávetve Isten haragjának (Mt 3,7–10). Egyszeri alkalom, a pusztában történt, ahová a nagy engesztelési áldozat alkalmával a „bűnbakot” kergették. János keresztsége csak átmeneti. Utána jön, aki Szentlélekkel és tűzzel keresztel majd: nemcsak erkölcsi megtisztulást eszközöl, hanem megszentelt új élettel ajándékozza meg a bűneit megbánó és Krisztust el- és befogadó embert.

Az igehirdetés felé

A látható hit

Mások hitéről óvatosan szoktunk nyilatkozni. Nem helyénvaló mások hite felett ítélni. Egyházi intézményekben szeretnénk hitre jutott munkásokat alkalmazni. Célszerű volna a hittudományi egyetemre csak hitre jutott diákokat felvenni. Mások hitét azonban nincs módunkban megmérni, ahogy a tudást, a felhalmozott ismeretanyagot jól meghatározott szempontok alapján mérjük, vizsgáljuk. Ugyan mivel ellenőrizhetnénk a megvallott hit őszinteségét, igaz voltát?

Üdvösség vagy kárhozat

Az evangélium arról tanúskodik, hogy Jézus Krisztus, az Isten Fia eljött hozzánk, és arra vár, hogy megismerjük és befogadjuk őt. Hittel tudjuk őt szívünkbe zárni. Krisztus jövele sorsdöntő esemény volt. Gyökeres változást hoz az életünkben. Keresztelő Jánost parafrázálva így szoktuk mondani: Jézussal egészen közel jött hozzánk az Isten országa. Itt van, a küszöbön. A felolvasott ige Keresztelő János megrendítő prédikációjának részlete. János hitte, hogy Jézus által az ősi prófécia válik valóra: „*meglátja minden halandó Isten szabadítását.*” A szabadulás reménysége jó érzéssel tölti el az embert. Mindenki szeretne megszabadulni megkötöttségeiből, bűnös természetétől, a mulandóságtól. Jó, kellemes dolog hinni Jézusban, a Szabadítóban. Jézus szabadító műve azonban csak a halálon át vezet diadalra. Jézusnak meg kellett halnia a keresztfán azért, hogy áldozata árán mi életet és üdvösséget nyerjünk. Előbb meg kellett halnia, s csak azután támadt fel. Senki sem tudhatja, mennyi ideje van még hátra. Boldog ember az, aki hisz Jézusban, és reménysége van a halál utáni életre.

Keresztelő Jánosnak azonban nyugtalanító üzenete is van számunkra. Ítélet is lesz, végső számadás. Azt olvastuk az igéből: a fejsze már a fák gyökerére vettetett. Jézus jövetelével egészen közel kerültünk az ítélethez. És minden fa, amely jó gyümölcsöt nem terem, kivágattatik és tűzre vettetik. Kétesélyes az életünk. Nem csak üdvösségre van kilátásunk! Van, lesz örök kárhozat, örök halál is.

Nem szívesen hallgatjuk az ítéletről szóló igéket, de ez is életünk valóságához tartozik: számot kell majd adnunk cselekedeteinkről. Megmértetésünk pedig Jézus mércéje szerint fog történni. Ő eljött, itt van, velünk van, tanít minket igéje által, és egyértelműen tudomásunkra hozta, hogy a testvéri, szolgáló szeretet gyümölcseit várja tőlünk. Aki hittel befogadja Jézust, és tanítását megszívleli, az vele együtt igazi szabadságra, majd üdvösségre jut, aki pedig ellene szegül, annak örökre pusztulnia kell. A fejsze már a fák gyökerére vettetett...

Fel lehet készülni a gyümölcstermesre!

Isten rendkívüli szeretete, végtelen türelme nyilvánul meg abban, hogy – bár nem tudhatjuk, mikor jön el a számadás ideje – mégsem váratlanul, rajtaütésszerűen hozza ránk Krisztus királyságának idejét, hanem lehetőséget ad nekünk a felkészülésre. Isten országa küszöbén kegyelmi időt kaptunk, és Isten útkészítőket küld hozzánk: útkészítő prófétákat, majd útkészítő igehirdetőket, akik egyengetik az utat az emberi szívekben és lelkekben Jézus számára. A legnagyobb útkészítő Keresztelő János volt. Ő a példakép a mai útkészítők, az evangélium hirdetői számára.

Küldetését, szolgálatát kiáltó szónak nevezi az ige. Kiáltó szó a pusztában. A mai igehirdetés is kiáltó szó kell hogy legyen. Nem több és nem kevesebb. Az egyház szolgáinak küldetése csupán az, hogy belekiáltsák e világba Isten igéjét. Hogy hirdessék a Krisztussal eljövendő ítéletet és szabadulást, de nem ítékezhetnek Krisztus helyett. Arra nem kaptak felhatalmazást, hogy a krisztusi elveket és etikát tűzzel-vassal rákényszerítsék minden emberre.

Sokan azt várják az igehirdetéstől, hogy megoldást adjon minden gondra és bajra. Hogy amiről szól az ige, az meg is történjék, lehetőleg azonnal. Mi lesz akkor a kegyelmi idővel? Az igehirdetés csak útkészítés, csak kiáltó szó. Ennél nem lehet több. A kiáltó szó még nem maga Jézus Krisztus, csak eszköz. A kiáltó szó nem ura Jézusnak, nem rendelkezik felette, nem biztosítja Jézus jövetelét. Egyedül Jézus Krisztus az Úr, mind az igehirdetők, mind az igehallgatók felett, és ő ahhoz és akkor jön, akihez és amikor akarja. Nem mi emelkedünk, kapaszkodunk fel Isten országába, rámenős, erőszakos igyekezettel vagy méltó, tiszta, feddhetetlen életvitellel, hanem Jézus Krisztus jön hozzánk, hogy minket felemeljen és üdvösségre vezessen.

Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy az igehirdetők feladata nem lehet kevesebb a kiáltó szónál. Kiáltani kell, névén kell nevezni a dolgokat. Amikor látjuk magunk körül a bűnt, a tévelygéseket, akkor kiáltani kell, és nem szabad hallgatni. Minden olyan társadalmi és közéleti kérdésben, amelyeket az arra hivatottak nem Krisztus mércéje szerint kívánnak megoldani, az egyháznak hallatnia kell szavát, kiáltania kell, hirdetnie kell az ige szerinti ítéletet, figyelmeztetnie kell a társadalmat tévelygéseire.

Isten iskolájában mindenkinek egyenlő esélye van

Amikor az ember nagy, sorsdöntő változás elé kerül, vagy megsejti annak közelségét, akkor helyezkedni kezd. Érdekének megfelelően olyan lépésekre is elszánja magát, amelyeket nem őszintén, szívből tesz, hanem egyszerűen érdekből, képmutatásból, hogy mentse a helyzetét. Keresztelő János viperák fajzatainak szólította az ilyen képmutató érdekbereket. Ők is jöttek megkeresztelkedni, az eljövendő hatalom kedvében járnak. Csak külsőség, csak szertartás volt, amit tettek.

Mások pedig keresték és meg is találták azokat az észrveket, amelyekkel hamis önbizalmat tápláltak magukban, hogy megnyugtassák lelkiismeretüket. Őseikre, őseik hitére, kiválasztottságuk tényére hivatkoztak. Mi is így szoktunk érvelni. A személyesen megélt hit helyett reformátóraink tanításába menekülünk, általános, nagy igazságokba.

Figyeljük meg: hogyan viszonyul az útkészítő ezekhez a képmutató, hamis önbizalomtól dagadó érdekberekekhez? Először leleplezi képmutatásukat. Nem hallgat. Ő a kiáltó szó. Nevén nevezi a tévelygéseket, de nem utasítja el a tévelygő embereket. Hirdeti nekik az ítéletet, de nem ítélkezik felettük. Nem fordít háttal nekik, hanem megmondja, hogy mit kell tenniük. Hirdeti az evangéliumot a farizeusoknak is, a vámszedőknek is, a katonáknak is.

Igehirdetésének lényege, hogy igazi megtérésre hívja őket. A megtérés pedig nem külsőségekből áll, nem érdekhelyezkedés, hanem szívből jövő életmód-változtatás. Nem csak szertartás, nem csak vízbe merítkezés. Ez a szertartás éppen a megtisztulásra utal. A megtérés keresztségében részesülőknek szívből jövő óhaja kell hogy legyen minden bűnös cselekedetet elhagyni. Milyen életmód tetszik az Istennek? Mindenekelőtt a szolgálatkész, testvéri szeretetet várja tőlünk. Tudjunk áldozatot – anyagi áldozatot is – hozni rászoruló testvéreinkért. Segítsünk, adjunk, ajándékozzunk a másik embernek. Élünk becsületesen.

A vámszedőknek azt mondta, hogy ne éljenek vissza a hatalmukkal. Szorítsák vissza a korrupciót. Ilyen egyszerű az egész. Figyeltétek? Mindenkinek a maga hivatása, szolgálata területén kell megváltoznia, krisztusi, testvéri szeretetet tanúsítania. A vámszedőkhöz is jön Jézus, őket is keresi, őket is meg akarja szabadítani. Sajátos foglalkozásuk nem akadály. A vámszedők szolgálatára is szükség van, csak ne éljenek vissza hatalmukkal.

A katonáknak is azt hirdette Keresztelő János, hogy hivatásuk gyakorlása közben maradjanak becsületesek, igazságosak, alázatosak. Senkit ne bántalmazzanak, meg ne zsaroljanak. Elégedjenek meg zsoldjukkal. Nagy a kísértése annak, aki kardot visel. Mennyi borzalom, hiábavaló öldöklés, visszaélés kíséri a háborúba küldött katona életét ma is! Keresztelő János őket sem utasítja el, mert hozzájuk is jön Jézus. Az ő szívükben is kell készíteni az utat Jézus számára.

Sokan úgy vélik, a kegyes embernek nagy hite van. A buzgó vallásosság azonban megtévesztő lehet. Krisztusba vetett hitünk igazi gyümölcsei: a tettek. A mindennapi

életben tanúsított becsületes életvitel, véghezvitt jó cselekedetek, a másokért vállalt áldozat és szolgálat, az önzetlen szeretet mutatja meg, kiből milyen hit lakik. Ahogy a fát is gyümölcseiről ismerjük meg, úgy a hitet is látni lehet életvitelünk, cselekedeteink alapján.

Fa nélkül nincs gyümölcs! Hitből üdvözülünk. A hit fontosságát nem vitathatjuk. A jó cselekedet csak gyümölcse a hitnek. Ezek a jó cselekedetek láttatják tehát meg velünk, kiből milyen hit lakozik.

Vajon meddig tart még a kegyelmi idő?!

KOVÁCS LÁSZLÓ ATTILA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a *textus* 2005-ben Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap is alapige volt, és a *Lelkipásztor* 2005/6. számának 233. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„...ha a megtérést hirdetjük, (...) akkor mindig felvetődik a »honnan« és a »hová, mihez, Kihez« kérdése. (...) Az »Ábrahám öröksége« nem automatikusan az utódoké. »Ábrahám öröksége« ugyanis Ábrahám hite, bizodalma! Ezért mondhatja (...), hogy »Isten a kövekből is támaszthat fiakat« (...) Akik vették a fáradságot, hogy felkeressék a zordszavú prófétát, és alámerítkezést kérjenek a Jordán vízében, azok nem »gögből« mentek, hanem azzal a reménységgel, hogy így rendezhető a számlájuk. És az a reménység volt bennük, hogy ők Ábrahám vér szerinti leszármazottai, tehát az isteni ígéretek rájuk is vonatkoznak. A probléma éppen abban van, hogy ez a reménységük hamis. (...) Éppen ezért mondja nekik Keresztelő János, hogy »viperák fajzatai« = a kígyó (...) gyermekei, mivel »okosan« megkerülük a megtérés lényegét (...). Ábrahám nem kérdezte, hogy »mit tegyek«, hanem egyszerűen rábízta magát Istenre és Isten szavára. Az »Ábrahám gyermekei« sem kérdezik, hogy »ugyan mit kell tennünk«, mivel bizodalmmal ráállnak a gyümölcstermesre, anélkül, hogy azt külön »tudatosítaniuk« kellene.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„»Viperák fajzata!« (...) Mít szólnátok hozzá, ha valaki a gyülekezetnek intézné ugyanezt az üzenetet?!” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„...mindenki pontos választ kap kérdésére, de mégsem téved kazuisztikus kicsinyeskedésbe ez az etika, mert mindennél a hiba gyökerét, »a foglalkozási betegséget«, a hibás magatartás rugóját veszi célba.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Az ígélet népéhez tartozás még nem biztosítja az ígéletben való részesülést. (...) Az egyház a bűnösök, az utcanők és a vámosok menedéke, de nehéz elgondolni, hogy ezek megtérésük után is folytathatták mesterségüket.” (Ortenzio da Spinetoli: *Lukács – a szegények evangéliuma*. Agapé)

„...hajlamosak voltak az emberek megtorpanni a bűnbánat megvalósítása előtt. (...) úgy viselkednek, mint a viperák a bozóttűzben: megpróbálnak megmenekülni a lángoktól, de anélkül, hogy bármilyen szándékuk lenne gonosz természetük megváltoztatására.” (David Gooding: *Az evangélium Lukács szerint*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(Akkor hát mit tegyünk?)

„Odalent összecukható asztalok sorakoztak, körülöttük mintegy nyolcvan hajléktalan férfi és nő ült ócska kabátokban és pulóverekben. Néhányan meleg anorákot viseltek, egy férfi a *Detroit Lions* dzsekijében parádézott.

A terem közepén kék tréningruhában, vastag télikabátban, roppant súlyát hol egyik, hol másik lábára helyezve Henry tiszteletes csoszogott egyik asztaltól a másikhoz.

- Vagyok valaki! – rikoltotta.
- Vagyok valaki! – ismételte a sokaság.
- Vagyok valaki! – csattant fel ismét Henry hangja.
- Vagyok valaki! – visszhangozták egyöntetűen.
- Mert Isten szeret engem!”

Mitch Albom (1958–) amerikai újságíró, író, drámaíró, zenész: *Csak egy kis hit kell* (részlet)

GONDOLAT

(Mi pedig mit tegyünk?)

„A hullámokat az számlálja, aki sötétben hallgatja a hullámverést, és nem az, aki látja a tengert.”

Weöres Sándor (1913–1989) költő, író, műfordító, irodalomtudós

VERS

(A fejsze már a fák gyökerén...)

Reményik Sándor: *Azért is élsz!*

Azért is élsz!

A gondolataim

Nézd: a te tölgyeid!

A lelkem győzhetetlen talajába

Bocsátottad le bús gyökereid.

Halk mozdulásom: rügybepattanásod,

Kőkemény csendem: a te hallgatásod.

Bennem nő ki száz lemezzett karod,

Az én viharom: a te viharod,

Az én koronám a te koronád.

Hol a fejsze, mely belőlem kivág?!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Keresztelő János meglehetősen keményen indított mondatai a tőle megszokott szigorú hangnemben szólalnak meg: erkölcsi tisztaságra, megtisztulásra szólít fel. Úgy is lehet érteni: „Először éljétek meg az igét, és utána akarjatok megkeresztelkedni!”

Ebből fakadóan adódik a kérdés: miért üt meg ennyire elutasító, goromba hangot azokkal szemben, akik éppen azért mentek oda hozzá, mert életüket rendezni szeretnék volna? Nem értené, hogy azok a tömegek megtisztulni vágnak, s ezért keresik fel őt, annak ellenére, hogy kemény beszédű próféta hírében áll? A tömeg vágyik Isten után.

Azonban Keresztelő első mondata elárulja, hogy keresztüllát a hallgatóságon. A tömeg (jó része) az eljövendő harag elől akar menekülni: Isten büntetését szeretné megszüntetni, és ezért keresi fel a prófétát. Eleget tesz a „szokásos” megtisztulási kötelességnek. Nem a bűn terheli őket, hanem a gondolat: „Mi lesz, ha Isten megbüntet haragjában?”

Keresztelő János válasza kiábrándítja a tömeget. Hiába keresztek meg, veszi a megtisztulás mindenféle furdóját, azzal még nincs lerendezve a bűn! Ezért kérdezik megijedve: „Akkor mit tegyünk?”

Ez a kérdés egyrészt a bűnösségre döbbenés, a megtérésre indulás kérdése: most már tudom, hogy nagyobb a baj, mint gondoltam. Másrészt viszont megint csak árulkodik a hallgatóság lelkéről: ők akarnak valamit tenni, hogy elnyerjék az Isten jóindulatát. Keresztelő János erkölcsi intelmei valójában ezt jelentik: „Nem tudod megvenni magadnak az Isten haragjától való szabadulást, ne menekülj az Isten elől, hanem bízd rá magadat!”

Ezt megérteni nekünk könnyebb, mivel Jézus Krisztus felől nézzük a történetet: tudjuk, hogy a kegyelem ment meg, amiben olyat kapok, ami nem jár, amiért nem dolgoztam meg és nem érdemeltem meg.

Keresztelő János goromba, szeretetlen hangot üt meg, és közben úgy tűnik, mégiscsak evangéliumot hirdet – amely evangélium nem őhöz, a goromba, kemény hangú prédikátorhoz kötődik, hanem a majd megjelenő Jézus Krisztushoz. Keresztelő János prófétai beszédét majd akkor értik meg igazán, amikor Jézust megismerik!

Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap

Jn 12,44–50

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

János evangéliumának első nagy része, Jézus nyilvános működésének krónikája zárul a 12. fejezetben: a perikópát megelőző versek szerint Jézus befejezte a zsidó népnek

mondott igehirdetését, és elrejtőzködött előlük (36). Ezután az evangélista leírja, „*noha ennyi jelt tett előttük, mégsem hittek benne*” (37). Bár Jézus olyan jeleket vitt végbe népe körében, amelyek a próféciák alapján tipikus messiási jelnek számítottak, Isten népe mégsem jutott hitre. Az történik Jézussal, ami már eddig is megtörtént Isten követivel. A népe részéről történt elutasításban beteljesedett mindaz, amit Ézsaiás próféta hirdetett és tapasztalt.

Az ezek után következő szavaknak – kiírt igéinknek – már nem a jeruzsálemiek a címzettjei, hanem Jézus mindenkori hallgatói. „Meg sem kísérli a szerző, hogy valamiféle alkalmat vagy hallgatóságot keressen, amiért vagy akinek elmondhatja ezeket a verseket. Ami előttünk áll, az inkább Jézus tanításának egyfajta összefoglalása saját szavaival, amit János mintegy ismételt összegzésként helyez Jézus kinszenvedésének és megdicsőülésének elbeszélése elé.” (FLANAGAN 1992).

44–45. vers: A bevezetőben arról olvasunk, hogy az Úr „kiáltott”, ἔκραξεν (44). Ez Jézus utolsó próféta kiáltása az evangéliumban. Jánosnál a „kiáltani” ige jelentése egyenértékű a „meghirdetni” szóval, amint ezt a kifejezés egyéb előfordulási helyei is igazolják (1,15; 7,28.37). A negyedik evangéliumban egyébként nem szerepel a κηρύσσειν ige, amellyel az Újszövetség többi könyve a meghirdetést jelöli. Ez alapján a perikópa első sorának az értelme: „Jézus pedig meghirdette”. Úgy tűnik, az első 12 fejezet e befejező része a jézusi kérés egészét hivatott összefoglalni. A legfőbb üzenet pedig az Atya és a Fiú egységének meghirdetése. A Jézusban hívők nem (csak) benne, hanem az őt elküldő Atyában hisznek, és akik őt igazán látják, azok az őt küldő Atyát is látják. BOLYKI professzor János-kommentárjában (2001, 330., 369. o.) hivatkozik egy P. Borgen tanulmányra, amely szerint a zsidó gondolkodásban a küldött (*saliah*) majdnem a küldővel azonos jogokkal rendelkezik: „az uralkodó küldötte olyan, mint maga az uralkodó”. Világos ugyan, hogy a küldő nagyobb, mint küldötte, azonban a küldetés legfontosabb mozzanata, hogy a küldő átadja jogait és tulajdonát küldöttének. Visszatérése után az utóbbi jelentést tesz megbízójának (vö. 17,4). Ebben a tekintetben megerősítést kap, hogy a küldöttben a küldőt, Jézusban az Atyát kell meglátnunk.

46–47. vers: Jézus küldetése az, hogy világossággá jött a világra (ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα), ahogyan azt már 8,12-ben és 9,5-ben kifejezte. János evangélistát ismerve bizonyára az sem véletlen, hogy alap gondolatként már a Prológusban is szerepel (1,4.5.9), és most újra elhangzik (Jézus nyilvános működése végén). Ő a világosság, aki őt követi, maga is megvilágosodik. A 8,12 témáját kissé megváltoztatott formában ismétli meg. Aki Jézusban hisz, az döntő változást tapasztal önmagában. Nem marad a bűnben, hanem felveszi a harcot ellene. Nem marad távol Istentől, hanem küzd az istenellenes hatalom ellen. Nem marad a sötétségben, hanem az örök életet aján-

dékozó fény hatása alá kerül, a világosság fiává lesz. A világban szellemi sötétség uralkodik, de Jézusban fel lehet ismerni az isteni világosságot, a Kijelentés világossága pedig megszabadít a világ sötétségéből. A 47. versben nem a „megtart” (τηπεῖν), hanem a „megőriz” (φυλάξῃ) ige szerepel. A két szó jelentése csak csekély mértékben tér el egymástól. Mindkét esetben a megtartásról, a figyelembevételről, a hétköznapi megvalósításról (héberül: *samar*) van szó. Kulcsszó továbbá, s többször előkerül az ítélet (κρίνω) kifejezése: Jézus nem azért jött, hogy megítélje a világot, hanem hogy megtartsa.

48–49. vers: Aki viszont Jézus beszédét elutasítja, ítéletet von a fejére. Az utolsó napon az ige, amely nem talált nyitott fülekre, ítéletté lesz. Jézus beszédének forrása az Atya.

Az Atya egyik parancsáról (ἐπιτολή) már a pásztorról szóló beszédben is hallottunk (10,18). Ebből származott a Fiú hatalma arra, hogy életét odaadja és újból visszavegye. A „parancs” itt nem uralkodói rendelkezést jelent. Jézus a 49-től kezdődő versekben az Atya szeretetből fakadó meghatalmazásáról beszél, amelyet ő önzetlenül és szabadon elfogad.

50. vers: A „parancs” kölcsönös szeretetükben gyökerezik, ezért azonos az örök isteni étellel. Eddig csupán a Fiúnak adott atyai parancsról esett szó. A búcsúbeszédben azonban Jézus az ő nagy végrendeleteként, „új parancsolaként” (13,34; 15,10–12) továbbadja ezt övéinek, akiket szeret (13,1). Ily módon az evangélista az 50. verssel nemcsak a Jézus nyilvános működéséről szóló első főrészt zárja le, hanem a dicsőség órájára is előkészít bennünket.

Meditáció

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok mondanivalója: „Isten sötétségből világosságra hív.” E sorozat második hetében a szkopusz: „Hit által örök életre!”

Izrael népe a messiásvárás lázában ég, de a „hivatalosok” mégsem ismerik (f)el Jézust mint messiást. A jelek és csodák ugyan felkelthetik és megragadhatják az ember érdeklődését, ám pont az evangéliumok mutatják meg leginkább, hogy a hithez nem a csodálatás, hanem az ige és Lélek által megragadott szív vezet el.

Krisztus titka éppen akkor tárul fel, amikor alakjában felismerjük az őt elküldő Istent.

Isten felismerésére eljutni számtalan úton lehetséges. Néha az az érzésem, erre is igaz, hogy minden út Rómába vezet...

Vannak, akik a természet csodálatos világát szemlélve jutnak el Istenhez. Némelyeket a monumentalitás, másokat éppen ellenkezője, a kicsiségben jelen lévő elrendezettség indít el Istenhez. Amikor makrofotókat szemlélnek, azok Isten szépséges műveinek csodálatára készítenek.

Néhány évvel ezelőtt nagy divatja volt a háromdimen-

ziós képeknek. Mikor rájöttem arra, hogyan kell úgy néz-
nem, hogy lássam a képet, szinte szenvedélyesen rongált-
tam a szememet ezzel a bandzsítással, annyira megfogott
az élmény, hogy a mintázott papírból egyszer csak szép las-
san kiemelkedik a tulajdonképpeni látnivaló.

A nézésből a meglátásig eljutni: ez az, amit az ikon-
festészet titkaként említenek. Hiszen az ikon önmagában
véve nem más, mint fára festett kép. Azonban az ismert,
klasszikusan híres ikonokra jellemző, hogy a képek mély
imádságból születtek: akárki nem festhetett ikont, csak az
a szerzetes, aki meggyóna bűneit, bőjtölt és buzgón imád-
kozott, hogy műve a kegyelem világát szolgálja. Az ikon tit-
ka a belőle áradó figyelem. Míg más képnél mi figyeljük az
alkotást, az ikon előtt állva az az érzésünk: az ikon szemlél
minket. Ez az ikonfestészetben alkalmazott fordított pers-
pektívában rejlik, amelynek célja, hogy bevonja a szemlélőt
a képbe. Míg a perspektivikusan ábrázolt tárgyak vonalai a
kép mögött futnak össze, az ikon transzcendens erőterébe
vonja a nézőt, mi vagyunk a gyújtópontban.

Húsvét környékén az egyik tudományos(nak tűnő) csa-
tornán azt elemezték, hogy a torinói lepel vonatkozásában
is felmerült az a lehetőség, hogy ikonként értelmezendő. El-
készítésének célja így (már amennyiben abból indulunk ki,
hogy emberi tevékenység hozta létre) nem az ereklyetiszte-
let, hanem a hívőt a húsvéti ünnepkörben Jézus szenvedésé-
nek ábrázolásával a bensőséges imádság állapotába vezetni.

Mint lelkész ezt a célt nagyon is követendőnek tartom.
Hiszen a hit nem áll meg Isten felismerésénél. A hit kapcsol-
lat, és amit ma egyre gyakrabban élek meg az idős gyüleke-
zeti tagokkal való találkozások során: a hit hűség. S bizony
éppen a hűségünket teszik próbára leginkább a minden-
napok. Mert nem az csupán a kérdés, hiszem-e létezését,
hanem hogy követem-e, meghatározza-e hitem az életfoly-
tatásomat. Így jelenik meg számomra Jézus szavának ítélő
ereje a juhok és kecskék példázatában: „Bizony, mondom
néktek, amikor nem tettétek meg ezeket egygel a legkisebbek
közül, velem nem tettétek meg. És ezek elmennek az örök
büntetésre, az igazak pedig az örök életre.” (Mt 25,45–46)

Mégis, mikor az ítéletre figyelmeztető szó elhangzott,
újra felcsendül a kegyelem ígéje az 50. versben. Mintha Is-
ten rendületlenül *happy end*-párti rendező lenne, és ez az
ember nagy szerencséje. A Nagy Életrendező élet- és bol-
dogságpárti. Ezért kezd az 50. vers alapján a legszebb dal-
ba, a szeretet énekébe, hogy amit nem értett meg az em-
beriség a Szóból, megérthesse a Szeretet cselekedetéből:

„Ahogy végére érünk János evangéliuma első nagy ré-
szének, segítségünkre lehet, ha röviden áttekintjük, hogy
miből is állt a jelek teológiája. A jelek segítségével – ame-
lyek közül hét csoda volt – az evangélista megpróbálta el-
mondani nekünk, hogy kicsoda Jézus, és mi az ő hatása;
így, ha megismertük Jézust, az Atyát is ismerni fogjuk. A
hét csodajel megtanított bennünket arra, hogy elérkezett
a messiási bor új korszaka (Kána); hogy Jézus szava életet

ad (a tisztviselő fia, a beteg ember a fürdőben); hogy Jézus
az élet kenyere és az Isten megváltó jelenléte (6. fejezet); és
végül, hogy ő egyben a világ világossága (9. fejezet) és élete
(11. fejezet) is. Ha ez Jézus, és ezeket teszi, akkor szükség-
képpen ez az Isten is, és ő is ezeket teszi; mivel Jézus szavá-
ban is és tetteiben is kinyilatkoztatja az Atyát. Ennyit tud-
hatunk meg a jelekből. Ám ha mi tényleg meg akarjuk is-
merni Jézus és az Atya létének lényegét, akkor tovább kell
lépnünk. Jézus kínszenvedése fogja mindkettőjüket meg-
mutatni a legmélyrehatóbban.” (FLANAGAN 1992)

Felhasznált irodalom

BOLYKI János 2001. „*Igaz tanúvallomás*”. *Kommentár János evan-
géliumához*. Osiris, Budapest.

FLANAGAN, Neal M. OSM 1992. *Az Evangélium János szerint
és János levelei*. Korda–Bencés, Kecskemét–Pannonhalma.
<http://pavogy.web.elte.hu/Vegyves/BibKomm/4janos.htm>. Le-
töltés: 2011. június 14.

LENKEYNÉ SEMSEY Klára 1998. János evangéliumának magyará-
zata. In: *Jubileumi kommentár*. 3. köt. Kálvin Kiadó, Budapest.

SCHWANK, Benedikt 2001. *János*. Agapé Kiadó, Budapest. /Script-
ura 4./ [http://www.gfhf.hu/filestore/downloads/konyvtar/
janos/index.htm](http://www.gfhf.hu/filestore/downloads/konyvtar/janos/index.htm). Letöltés: 2011. június 14.

SCHALLER BERNADETT

Tallózó

(*Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Szentháromság
ünnepe után 7. vasárnap is alapige volt, és a Lelkipásztor
2005/6. számának 235–236. oldalán már olvasható egy talló-
zó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.*)

„...a 44–50. versek tartalma összefoglalása Jézus mes-
siási küldetésének oly módon, hogy az Atyával való teljes
egységét hirdeti, és az ember részéről annak felismerését
igényli. (...) Aki Jézusban hisz, az döntő változást tapasztal
önmagában. Nem marad a bűnben, hanem felveszi a har-
cot ellene. (...) Aki viszont Jézus beszédét elutasítja, ítéletet
von a fejére.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.
Arcanum Digitéka Kft.*)

„*Kiált*, nem motyog és nem suttog. Ritkán szerepel Já-
nosnál ez a fordulat, tehát fontos, hogy ezt, mint rendkí-
vülit, észrevegyük. Jézus – szinte provokatív módon (...) –
magára mutat, és azt kiáltja, hogy aki hisz *benne*, csak az
hisz *Istenben*. Vagyis istenhit nem létezik önmagában, nem
létezik krisztushit nélkül.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák.
Magánkiadás*)

„Az a tény, hogy Krisztus testté lett és érettünk, sőt ál-
talunk meghalt, kárhóztató ítélet mindazokra, akik nem
hisznek Őbenne.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magya-
rázata*. Kálvin Kiadó)

„Isten megjelenésének elutasítása kikerülhetetlenül a
bűnben való megkeményedéshez vezet, ami végül Isten íté-

letét vonja maga után.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Az elvesztett, meg nem őrzött ige egyenlő Jézus elutasításával. Ettől kezdve az ige elkezd, úgymond, önálló életet élni, s vádolására lesz az utolsó napon annak, aki Jézust elvetette, sőt bíróként ítél afölött, aki elutasította őt. Jézus esetében az ige nem csupán kiáltó szó a pusztában, mint volt még Keresztelő Jánosé is, hanem megmarad, s ha kell, ítél, ámbar Jézus elsődleges szándéka az, hogy megmentessék a világ általa.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„...akik őt igazán meglátják, szemlélik, azok is az őt küldő Atyát látják. Szebben nem lehetne megfogalmazni a Fiú egységét az Atyával.” (Bolyki János: *Igaz tanúval-lomás*. Osiris)

„...jóllehet a Törvény Mózesről van, a beteljesülését Jézus hozta. Valamennyi eszkatologikus döntés Jézus személyéhez kapcsolódik.” (Benedikt Schwank: *János*. Agapé)

„Jézus lemond az ítéletmondásról (8,15). Ebből azonban nem következik, hogy nem lesz ítélet, sem pedig, hogy Jézusnak semmi feladata nem lesz az ítéletben.” (Farkasfalvy Dénes: *Testté vált szó*. Prugg Verlag)

Illusztrációk

GONDOLAT

(...annak van ítélő bírója: az az ige, amelyet szóltam...)

„Barth valláskritikája a vallás minden fajtája ellen irányul, a létra minden foka ellen. Legélesebben azonban mégis a létra csúcsa ellen, tehát nem az ateizmus, hanem a keresztyénség és az egyház ellen...”

Az egyház belebetegszik abba, hogy Isten: Isten. Az egyházat elkerülhetetlenül fenyegető veszély a közvetlenség. A »legközvetlenebbül« szeretne Isten kijelentése lenni és azt birtokolni...

Az egyháznak mégis léteznie kell, mert létezik az evangélium, és az evangéliumot az emberek számára hirdetni kell... Ez teszi az egyházat, hasonlóan a valláshoz, »kétértelmű ténnyé«: vallásos egyházi vállalkozásként az egyház lehetetlenné válik, mint vallásos egyházi lehetőség, megkerülhetetlen...

A lelkésznek semmitől nem kell annyira félnie, mint a »stabilitástól«...

Egy valóban komoly értelemben vett egyház maga

gyűjtja meg a dinamit gyújtózsínórját, amely a pagodát a levegőbe repíti.”

Heinz Zahrnt (1915–2003) német evangélikus teológus: *Az Isten-kérdés*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A megdicsőülés hegyén a tanítványok felismerték Mózes és Illést, pedig nem volt fényképük róluk. Amikor pedig felnéztek, csak Jézust, az embert látták ott, akiről Isten azt mondta: „Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm, reá hallgassatok!” (Mt 17,5)

A kereszten egy szenvedő embert láttak, mégis, amikor a százados és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagyon megrémültek, és így szóltak: „Bizony, Isten Fia volt ez!” (Mt 27,54)

Gyakran ábrázolják Jézust glóriával; ezt csak a hit, a szív látta, ezt fejezi ki a művész az arany festékekkel.

A dévai szerzetesnek odavittek egy maszatos kisgyermeket. Kétségbeesetten kérdezte: mit kezdjek vele? Elkezdődött a mise, s aznap az evangélium a Mt 25,45-öt megelőző szakasz volt. „Akkor így felelt nekik: Bizony, mondom néktek, amikor nem tettétek meg ezeket eggyel a legkisebbek közül, velem nem tettétek meg.” Szerzetes testvérünk megértette, mi a feladata.

Egy öreg szerzetes megkérdezte a fiatalokat, mikor van reggel. Sokféle választ adtak, de egy sem volt jó. A válasz: reggel akkor van, amikor a másik emberben felismerjük Krisztust.

A hit bizalmat jelent, nem csupán azt, hogy elhiszek valamit: „Rád bízom sorsomat, Uram, mindhalálig.” (EÉ 354)

A hit a bizonyossá váló reménység.

Urunk minden cselekedete az Atyáéval egyezett, utolsó szava a kereszten: „Elvégeztetett.” Befejeztem a küldetést.

Milyen a mi hitünk? A szobám falán Krisztus-kép van, de imáiban Istent kérem, hogy segítsen rajtam, eszembe sem jut, hogy így kezdjem imádságom: Jézusom, segíts meg.

Az örök életről a néphit úgy vélekedik, ott mindaz, ami itt rossz volt, az ellenkezője lesz. Ott a teljes élet nyilvánul meg, és ez sokkal több, mint a rossz ellentéte.

Ha elolvassuk Reményik Sándortól *A szőnyeg visszája* című versét, értjük: ott nemcsak legszebb perceinkben látunk a színéből valamit, hanem örökké.

Milyen lesz az örök élet? Erről most csak képekben beszélhetünk.